nr. 3, martie 1987

Proletari din toate țările uniți-vă !

(anul XCIII, nr. 1207)

CONVORBIRI LITERARE

REVISTA LITERARĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA «JUNIMEA» DIN IAȘI LA 1 MARTIE 1867
EDITATĂ DE UNIUNEA SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

cartea de istorie a patriei

Cartea de istorie a poporului român atestă, de la începuturile ei, permanența și unitatea populațiilor străvechi din spațiul carpato-dunăreano-pontic, permanență și unitate care au definit în timp destinul unei națiuni. Este un destin al luptei pentru făurirea și pentru apărarea patriei întregi, al luptei care a urmărit consfințirea unei mătci unice, a unor unice aspirații de libertate, de independență, de bună înțelegere cu alte națiuni. Sînt acestea lucruri pe care le spunem azi fără teama de a greși, de a atenta la rezultatul, la obiectivitatea cercetărilor istorice. Adevărul lor e adevărul realității. Faptul că cetățenii României de azi, indiferent de naționalitate, trăiesc într-o patrie unită și liberă reprezintă urmarea firească a eforturilor unor generații de patrioți care nu au vrut altceva decît ca legea istoriei să fie respectată, ca toți locuitorii spațiului românesc să trăiască și să muncească uniți, să se bucure de aceleași drepturi.

În condițiile socialismului, realitatea națională a patriei, istoria ei s-au cristalizat într-o perspectivă nouă, științifică. Îndeosebi după Congresul al IX-lea al partidului această realitate, această istorie au devenit sentiment al demnității, al adevărului de neclintit. Rolul de căpetenie în recîștigarea acestui sentiment, în elaborarea unei politici naționale în care tocmai adevărul și demnitatea să fie criterii ferme, revine secretarului general al partidului, președintele republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Tezele formulate cu atîta claritate și consecvență de către conducătorul partidului și statului vin în deplin consens cu realitatea istorică și națională de ieri și de azi și reprezintă punctele cardinale ale unei politici care consfințește oamenilor de aici dreptul de a trăi și munci liber, de a fi considerați egali între egali, de a-și făuri așa cum cred de cuviință propriul viitor.

În magistrala și emoționanta cuvîntare rostită la ședința comună a Consiliilor oamenilor muncii de naționalitate maghiară și germană, tovarășul Nicolae Ceaușescu a reafirmat principiile și concepția după care partidul și statul nostru se călăuzesc în abordarea istoriei patriei și a problemei naționale, principii și concepție profund științifice, verificate de realitate. Denaturarea acestei realități nu servește nici cunoașterii istorice, nici relațiilor dintre țări. „După părerea mea, istoria trebuie să servească — a arătat secretarul general al partidului — nu accentuării stărilor de lucru negative, ci apropierii și înfrățirii între popoare". Într-adevăr, istoria României este, alături de atîtea și atîtea fapte eroice, oglinda eforturilor continue de a integra în șirul evenimentelor dorința poporului nostru de bună înțelegere cu ceilalți.

În această primăvară atît de bogată în aniversarea unor evenimente istorice, sociale și politice de mare însemnătate (110 ani de la proclamarea Independenței de stat și de la începerea Războiului de Independență, 80 de ani de la izbucnirea răscoalelor țărănești din 1907, 65 de ani de la crearea Uniunii Tineretului Comunist și 30 de ani de la crearea U.A.S.C.R., 25 de ani de la încheierea cooperativizării agriculturii) citim încă o dată cu emoție în cartea de istorie a patriei gîndul și fapta unui popor care s-a implicat cu toată ființa sa în devenirea sa liberă și suverană, contribuind prin aceasta la realizarea unei lumi mai bune și mai drepte, o lume în care să domnească dreptul fiecărei națiuni de a-și hotărî propria soartă, de a-și realiza aspirațiile legitime, în condițiile unei păci durabile și ale conlucrării rodnice cu alte națiuni, cu alte popoare.

C. L.

Victor Mihăilescu-Craiu : „Popas" (Din expoziția „Toamna și iarna în pictura românească")

balada '907

I-au spînzurat de porți de stejar,
i-au spînzurat de grinzi și de streșini,
de aripile morii de vînt
și de cumpăna fîntînii secate de apă.
I-au spînzurat cînd cireșii și vișinii
înfloreau lîngă geamuri.
I-au spînzurat seara
cînd berzele se lăsau pe acoperișuri
de paie.
I-au spînzurat de grinzi și de streșini.

Ah, Marie, tu, Marie
arde trupul tău făclie
și se-usucă la răscruce
toți hristoșii de pe cruce !

Vai cum picură în apă
bănuți limpezi din pleoapă
și cum tremură-n adînc
bănuți negri pe oblînc
și cum cad pe sub potcoave
hristoși palizi din hrisoave !

I-au spînzurat lîngă primăria din sat,
i-au spînzurat în piața pustie a unui oraș
de provincie.
I-au spînzurat la răscruci și la bariere.
I-au spînzurat în fața crîșmei bătrînului grec
și în fața măcelăriei lui Abel.
I-au spînzurat în fața bisericii
sîmbătă seara, după vecernie.
I-au spînzurat și-au plecat
într-un galop iute
spre localul de noapte și casa de prostituție.

Hai, împușcă-mă de formă,
soldățel în uniformă !
As de cruce, as de cruce
să mai sînger la răscruce !

Vai cum picură-n fîntînă
zaruri galbene din mînă
și cum picură-ntr-o doară
doar bănuți din subțioară
și cum picură în apă
doar bănuții din pleoapă !

I-au spînzurat de stîlpi de telegraf
și de felinare

Privește ! trupul lor
ciugulit de păsări
se leagănă în bătaia vîntului seara...
și picioarele lor albe, subțiri
atîrnă sub streșini...
Privește și adu-ți aminte,
tu, cel care bei acum și petreci cu prietenii,
și scrie un poem
pentru odihna lor veșnică !

Nichita DANILOV

65 de ani de la crearea U.T.C.

sub steagul de luptă al partidului

Împlinirea a 65 de ani de la crearea Uniunii Tineretului Comunist și a 30 de ani de la înființarea Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști din România sînt momente de mare însemnătate privind istoria mișcării revoluționare de tineret din patria noastră, ele punînd în lumină bogatele tradiții ale organizării politice și luptei pentru o largă democrație ale generațiilor tinere, contribuția lor, sub steagul de luptă al partidului, la împlinirea marilor aspirații de dreptate, libertate și progres ale poporului întreg, la realizarea tuturor prefacerilor înnoitoare ce s-au succedat de-a lungul anilor.

Aniversările generației tinere de azi sînt, totodată, grăitoare expresii ale prețuirii pe care partidul, întregul popor o dau activității neîntrerupte a tineretului pentru asigurarea mersului neabătut înainte al societății socialiste românești. Marile însușiri ale tinerilor dintotdeauna, dar mai cu seamă ale acelora ce beneficiază de îndrumarea activă a partidului comunist, ca potențialul nemăsurat al energiilor creatoare, vocația noului, cutezanța în gîndire și acțiune, se subsumează astăzi în chip conștient mărețului ideal de edificare pe pămîntul patriei a unei societăți mai drepte și mai bune.

Încă înainte de constituirea U.T.C., la 20 martie 1922, tineretul muncitor și conștient făcea să i se audă glasul prin asemenea proclamații : „Noi reprezentăm viitorul mișcării muncitoare, noi vom duce mai departe steagul socialismului în România", fiind, în același timp, în primele rînduri ale marilor bătălii purtate de partid, împotriva exploatării capitaliste, pentru cucerirea de noi drepturi și libertăți cetățenești, împotriva pericolului fascist și a războiului, pentru apărarea unității și independenței naționale ; pagini de eroism au înscris tinerii în timpul luptelor de clasă din ianuarie-februarie 1933, la marile adunări și demonstrații antirăzboinice și antifasciste din perioada ce a urmat, avîndu-l în frunte pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, înflăcărat revoluționar și organizator al intereselor vitale ale poporului încă din anii adolescenței. Mii de tineri au luptat cu abnegație în tranșeele frontului antihitlerist, iar alte mii și mii erau atunci angajați cu toată energia lor în frontul muncii, al susținerii războiului și al pregătirilor pentru noile reforme democratice ; au rămas neuitate eforturile lor pentru refacerea economică a țării devastată de un război pustiitor, nestrămutata încredere într-un viitor luminos ce nu se poate realiza decît prin muncă și clarviziune proprii. Prin întreaga sa activitate, organizația revoluționară de tineret a reprezentat, încă de la făurirea sa, sprijinul de nădejde al partidului în istorica sa lucrare de transformare radicală a societății românești, o înaltă școală de educație revoluționară. În cadrul acestei lupte, începînd cu anul 1933, tovarășul Nicolae Ceaușescu a adus însușirile unui tînăr cu autentică vocație de militant revoluționar, cu o neistovită putere de muncă, cu o gîndire matură, pătrunsă de adîncă încredere în biruința cauzei partidului, a vrerilor și năzuințelor poporului. Din adîncul acestor convingeri, ca o expresivă ilustrare este prezența am zice permanentă a tovarășului Nicolae Ceaușescu, a tovarășei Elena Ceaușescu în mijlocul tinerilor patriei noastre, statornicul dialog de lucru purtat cu aceștia, exigentele analize și însuflețitoarele programe adoptate.

Aniversările generației tinere de ieri și de azi au loc într-un moment în care toate energiile creatoare ale țării sînt plenar angajate în munca și lupta pentru înfăptuirea exemplară a obiectivelor Congresului al XIII-lea al partidului. În acest cadru, în fața tineretului se deschide un amplu șantier de afirmare a tuturor virtuților sale creatoare, sporindu-și astfel contribuția specifică la progresul general al patriei.

Paulian MICU

agora

în spiritul adevărului și al înțelegerii

Plenarele consiliilor oamenilor muncii de naționalitate maghiară și germană au prilejuit rodnice dezbateri cu privire la răspunderile ce revin acestor organisme democratice în procesul edificării noii societăți, au arătat hotărîrea deplină a întregului nostru popor, a tuturor fiilor țării, indiferent de naționalitate, de a munci cu abnegație și dăruire patriotică, în strînsă unitate în jurul partidului, al secretarului său general, pentru continua dezvoltare a patriei, pentru un viitor tot mai bun.

Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu rostită cu acest prilej este o nouă contribuție la îmbogățirea socialismului științific, a concepției despre om și condiția umană în societatea contemporană, este o analiză temeinică, de pe pozițiile materialismului dialectic și istoric, a procesului complex al vieții internaționale și al mersului neabătut spre idealul socialismului multilateral dezvoltat și al comunismului. Totodată, e subliniată, cu deplin temei, justețea liniei partidului nostru în opera de edificare a socialismului, a rezolvării problemei naționalităților în conformitate cu principiile de bază ale noii concepții despre lume și societate. Prin activitatea sa revoluționară, în domeniul vieții economico-sociale, prin munca de ridicare a conștiinței maselor, prin legătura strînsă cu clasa muncitoare, cu țărănimea, cu intelectualitatea, cu toți fiii țării, fără deosebire de naționalitate, s-a consolidat puternic unitatea social-politică a întregului popor român. Au fost evidențiate istoricele realizări pe planul perfecționării neîncetate a proprietății socialiste, de stat și cooperatiste, neîntreruptul proces de dezvoltare a democrației socialiste, a bunei funcționări a organismelor democratice, pentru asigurarea demnității umane, a participării tuturor cetățenilor țării, fără deosebire de naționalitate, egali în drepturi și îndatoriri, la întreaga viață economică și social-politică, la conducerea societății.

Întregul popor a luat cunoștință de această deosebit de importantă cuvîntare cu sentimente de mîndrie patriotică față de marile înfăptuiri ale anilor socialismului, față de politica științifică și umanistă a partidului, față de justețea rezolvării problemei naționale în România. Referindu-se la procesul istoric al acestei rezolvări, tovarășul Nicolae Ceaușescu a precizat : „Pentru asigurarea în practică a tuturor drepturilor se impunea însă, ca o realitate obiectivă, lichidarea stării de înapoiere moștenite și dezvoltarea puternică a forțelor de producție, a unei trainice baze tehnico-materiale, fără de care nu se poate concepe nici asigurarea condițiilor pentru progresul multilateral al țării și ridicarea nivelului general de viață, nici adevărata egalitate în drepturi pentru toți cetățenii patriei". Avuția națională a crescut continuu, ea fiind proprietatea întregului popor, industria românească produce tot ce este necesar societății în continuă dezvoltare, agricultura trăiește o nouă revoluție intensivă, amplasarea rațională a forțelor de producție pe întreg teritoriul este un fapt împlinit ; s-au manifestat puternic știința, învățămîntul și cultura, la care au dreptul toți cetățenii țării, condiții de retribuție egale la muncă egală, fără deosebire de naționalitate sau vîrstă.

Toți participanții la plenare au dat o înaltă apreciere modului concret în care partidul, tovarășul Nicolae Ceaușescu au acționat și acționează pentru deplina asigurare a egalității în drepturi și îndatoriri, pentru abolirea tuturor discriminărilor, pentru ca toți oamenii muncii, egali, să participe cu demnitate și în libertate la întreaga viață a societății, la conducerea ei. În cuvîntul său, scriitorul Hajdu Győző spunea : „Limba comună a conștiinței socialiste și a patriotismului socialist, pe care, independent de apartenența națională și de graiul moștenit de la mamele noastre, o afirmăm cu toții împreună. Aceasta e limba concepției revoluționare despre viață a partidului nostru, pe care noi, scriitorii, trebuie să ne-o însușim mai bine, ca în anii care vin să realizăm opere pe măsura timpului revoluționar pe care-l trăim, a viitorului prefigurat în Programul partidului. Întîlnim în viața de zi cu zi mii de dovezi grăitoare în acest sens, una din ele fiind chiar literatura maghiară din România, care nu a beneficiat nicicînd de posibilitățile de dezvoltare de care se bucură azi... Poporul nostru nu a uitat nici o clipă durerea și jertfa de sînge cu care a fost plătită în trecut învrăjbirea oamenilor muncii, a popoarelor. Unitatea de granit a poporului nostru este de nezdruncinat, pentru că inimile milioanelor de oameni, inima noastră, a tuturor, aparține pe de-a-ntregul partidului nostru revoluționar, Partidul Comunist Român ! Inima și faptele noastre cinstesc gloriosul nostru partid, poporul, ai cărui fii sîntem, fără deosebire de naționalitate, iubita noastră patrie comună, România socialistă, aduc prinos de recunoștință ctitorului României moderne, marele nostru conducător, tovarășul Nicolae Ceaușescu".

Îndemnul tovarășului Nicolae Ceaușescu : „Trebuie să acționăm pentru unirea popoarelor în luptă pentru socialism, pentru dezarmare și pace în lumea de mîine" devine astfel o chemare-simbol. Întreaga cuvîntare a trezit un puternic ecou în conștiința tuturor cetățenilor țării, fără deosebire de naționalitate ; poporul întreg a primit cu viu interes și cu deplină aprobare acest nou document programatic ce integrează idei și teze proprii gîndirii novatoare, de esență revoluționară, a secretarului general al partidului.

Iuliu MOLDOVEANU

meditație la „1907"

„Pornită din suferința celor smeriți și blînzi", marea răscoală țărănească din 1907 zguduie profund și astăzi, după scurgerea a opt decenii, pe oricine zăbovește chiar scurt timp asupra documentelor timpului rămase ca mărturie și ca act de acuzare a burgheziei, moșierimii și monarhiei. Cei smeriți și blînzi, cei mulți — ei reprezentînd în acei ani majoritatea populației țării — nu au voit altceva decît pămînt în care să pună sămînța pentru pîinea și mămăliga după care tînjeau copiii, nevestele, bătrînii, toți truditorii satelor. Și mai voia țărănimea română măcar un dram de omenie din partea celor care stăpîneau și pămîntul și legile și țara toată. Nu i-a ascultat nimeni. Moșierii și arendașii, ocrotiți de legi strîmbe și de armele jandarmilor, au continuat să ignore sau să respingă cu trufie cererile lor îndreptățite, repetate și răsrepetate de-a lungul multor ani. Îi știau smeriți și blînzi, răbdători. Atunci însă cînd paharul suferințelor s-a umplut și a dat pe de lături, zecile de mii de țărani români flămînzi și goi, mulți dintre ei locuind în bordeie, au pus mîna pe ciomag, pe topor, sau pe coasă și au hotărît să-și facă singuri dreptate... Tudor Arghezi surprinde într-o singură strofă momentul începutului marii încleștări : **În anii nouă sute șapte / Ca din senin, în marte, într-o noapte / S-a ridicat pe cer din Hodivoaia / Și din Flămînzi și Stănilești, văpaia.** Despre înaltele și fierbințele văpăi, despre eroismul maselor și despre epilogul zguduitoarei drame a țărănimii române din februarie și martie 1907 vorbesc, în graiul lor lapidar și sec, telegramele. Sutele și miile de telegrame pornite din județe spre capitală și din capitală spre județe. Telegrame cu cifru și fără cifru, semnate de prim-miniștri și miniștri, de prefecți și procurori, de generali și colonei, de arendași și moșieri. Citești și deslușești panica burgheziei și moșierimii. Citești și vezi violența sîngeroasă pe care clasa stăpînitoare a folosit-o împotriva poporului. Citești și auzi trosnetul puștilor și bubuitul tunului... Citești, vezi cu ochii minții tablourile unei tragedii cu mii de eroi și te doare inima la gîndul că lupta revoluționară spontană din 1907 a țărănimii a fost lipsită de spirit de organizare, de un conducător lucid, de un aliat puternic și sincer. Clasa muncitoare din România a sprijinit, prin greve și demonstrații de solidaritate, răscoala din 1907, dar lupta țăranilor pentru satisfacerea revendicărilor lor a început să capete un caracter mai organizat după crearea Partidului Comunist Român și a căpătat finalitate odată cu închegarea alianței trainice dintre clasa muncitoare și țărănime, după revoluția din august 1944.

La împlinirea a opt deceni de la răscoalele țărănești și în al patruzecilea an de cînd regalitatea anacronică a fost îndepărtată, privind chipul satului românesc contemporan putem afirma cu toată convingerea că realitatea a întrecut pînă și cele mai fantastice vise. Imaginea de azi a așezărilor noastre rurale, a muncii și vieții ce se desfășoară în ele era de neînchipuit acum opt decenii și chiar patru decenii. Societatea socialistă, alianța dintre clasa muncitoare și țărănime au înlocuit fericit indiferența atîtor guvernanți care s-au perindat în trecut la cîrma țării. Vechile vetre pe care au luptat și și-au dat viața strămoșii noștri țărani, pentru o viață mai bună, pentru dreptate și demnitate, au suferit transformări radicale. Locul umilelor locuințe, cele mai multe acoperite cu stuf și paie, a fost luat de case noi, mîndre, sănătoase. Școlile spațioase, spitalele și căminele culturale se înscriu firesc în noul peisaj. Tractoarele și celelalte numeroase mașini agricole, irigațiile, inginerii agronomi, mecanizatorii sînt elemente obișnuite ale vieții satului socialist. Totul pentru o agricultură științifică, modernă, pentru viața oamenilor. Strănepoții țăranilor umiliți la scara conacelor boierești și exterminați cu tunurile, își aleg astăzi dintre ei pe cei care-i reprezintă în marele sfat al țării. Lumea satului contemporan — țărănimea — aliată de nădejde a clasei muncitoare s-a alcătuit omenește, alungînd urîtul, sărăcia și ignoranța. S-a cîștigat o demnitate și statutul de stăpîni ai vetrei strămoșești. Această realitate materială și spirituală nouă a satului românesc a luat naștere și s-a dezvoltat în pas cu progresul întregii țări, călăuzită de neostenitul nostru partid comunist.

Dumitru IGNEA

Dan HATMANU : „Echipă artistică la sate"

istoria la timpul prezent

M-am născut și am copilărit într-un tîrg din Moldova în care alături de noi, românii, se așezaseră cu timpul și familii de alte neamuri : polonezi și evrei, germani și ruteni. Iar dacă îmi aduc bine aminte pe strada mea locuia și o familie de secui venită de nu știu unde.

Părinții noștri se sculau cu noaptea-n cap cu micile lor cufere de lemn în mîini și plecau fiecare la treburile lor, cei mai mulți la Atelierele C.F.R. Pașcani cum se numeau pe atunci, I.M.M.R. de azi. Noi, copiii, ne adunam împreună și dacă mamele noastre nu ne puneau la cîte vreo treabă, ne apucam de joacă. Băteam mingea, pe un maidan, dintre liniile ferate, jucam țurca, ori născoceam singuri cîte vreun joc. Între noi, cei în pantaloni scurți și desculți, nu exista nici un fel de deosebire, dacă te numeai Ion, Rudolf, Ivan, Hans, Ițic ori Ianoș.

A venit apoi războiul. Pe strada mea ne-am trezit într-o dimineață cu un șir de tancuri din care coborau soldați în uniforme verzui. Eram cu Ion, Vasile, Grigore, Ițic, Hans și Ianoș. Ițic avea pe piept steaua lui David cusută cu ață galbenă. Ianoș purta la rever un tricolor străin. Nu știu ce m-a apucat atunci, o mînie străină de mine. M-am repezit și i-am rupt de pe pieptul lui Ițic steaua aceea galbenă. M-am dus apoi la Ianoș. Stătea drept privindu-mă. M-am apropiat, liniștit de el. L-am privit în ochii lui negri, frumoși, cu dragostea pe care o poartă un frate pentru un frate. I-am desprins de pe rever acel tricolor străin și i-am prins în loc o panglică roșie, așa cum purtam noi, toți.

Și acum, am spus, hai să ne jucăm. Facem un fotbal acolo, între liniile ferate. Am tras la sorți. Ițic și Hans erau înaintași, ceilalți mijlocași iar eu portar. Am primit două goluri. Din vina mea. Nu aveam reflexe. Mă gîndeam aiurea. Bineînțeles, ceilalți au cîștigat.

M-am gîndit la acest joc din copilărie acum, nu știu de ce, cînd anii s-au adunat pe umerii mei, cînd puritatea, frumusețea și adevărul au triumfat. Desigur nu este simplu. Dar lecția copilăriei mele nu pot să o uit.

Dar straniu e faptul cînd acum, după mai bine de patru decenii, cînd am înfăptuit atîtea, cînd astăzi noi înșine sîntem oameni maturi se mai găsesc unii care să ne falsifice istoria mai veche sau mai recentă, sub pretextul unor cercetări „științifice". Nu sînt specialist în istorie dar am trăit cea de a doua jumătate a secolului nostru cu toate ororile lui dar și cu marile izbînzi ale poporului meu în anii orînduirii socialiste. Că noi, românii, nu am făcut niciodată de două milenii deosebiri de naționalitate pe acest pămînt este limpede ca lumina zilei. Dar în același timp nu am permis și nu permitem să se amestece altcineva în viața noastră, să ne dea lecții, să ne „corecteze" istoria.

Corneliu STURZU

statui

Printre zăpezi, țăranii par statui
Ieșite să viseze prin ninsoare
Jăratecul preaplinelor cuptoare,
Cînd de zăpezi țăranii sînt sătui.
Tăcerea lor cînd umblă pe ogoare,
Nici o tăcere mai adîncă nu-i ;
Printre zapezi, țăranii par statui
Ieșite să viseze prin ninsoare.

O, nici un cîntec nu e-n largul lui
Și nici un fruct care-a ieșit din floare
Cum sînt țăranii cînd se fac visare
Și dau în pîrgă ochii lor căprui.

Printre zăpezi, țăranii par statui.

Vasile FILIP

țăranii

Și dorm în tren ; țăranii dorm în tren
Trudiți de somn pe un accent de munc
Odihna lor nu poate s-o ajungă
Nici un ecou și nici un trist refren.

Îi leagănă căldura și sudoarea
Și nici cîmpia nu îi mai aude
Pe pielea lor cămășile sunt ude
Și timpu-ncet le rostuie valoarea

Nici o femeie n-ar putea să-ntoarcă
Un somn al lor, spre alte zări deschis
Mă uit la ei și nu mai știu de parcă
Țăranii mei mi-au răsturnat un vis !

Dionisie DUMA

marea răscoală

„Prin proporțiile și intensitatea ei, răscoala din 1907 a scos în evidență necesitatea imperioasă a înlăturării relațiilor feudale din agricultura României, a rezolvării problemei agrare în favoarea maselor largi țărănești. Totodată, ea a dezvăluit marile energii revoluționare ale țărănimii, care a înscris în acel an una din paginile glorioase ale luptei sociale a poporului român. În cursul desfășurării răscoalei din 1907 s-au manifestat pentru prima dată în mod activ colaborarea și solidaritatea în luptă a muncitorilor cu țărănimea...". Acestea sînt cuvintele cu care Programul Partidului Comunist Român caracterizează principala afirmare a țărănimii ca o clasă socială revoluționară în lupta pe care ea a dus-o de-a lungul secolelor împotriva dominației feudale. Lipsiți de pămînt, supuși abuzurilor și samavolniciilor din partea moșierilor, arendașilor și autorităților burghezo-moșierești, năpăstuiți și umiliți, în primăvara anului 1907 s-au ridicat pentru că nu mai puteau suporta mizerabila existență și sperau în îmbunătățirea ei. Răscoala, ca și cea din 1888, a început primăvara, timp în care au loc învoielile agricole, moment propice de a stoarce de la țărani angajamente înrobitoare. Faptul acesta demonstrează, fără tăgadă, caracterul agrar al răscoalei, țăranii urmărind, în primul rînd, să devină proprietarii pămîntului pe care îl pierduseră.

Nenumăratele mărturii scrise din presa vremii, documentele din arhive și biblioteci, memoriile unor personalități constituie o importantă cantitate de informații asupra cauzelor care au provocat răscoala, desfășurării evenimentelor ca și a finalului cu urmările știute. Așa după cum este cunoscut, semnalul începutului l-au dat țăranii din satul Flămînzi, județul Botoșani, sat cu denumire de simbol pentru situația jalnică în care se afla țărănimea. Un raport al Procuraturii Botoșani, înaintat Procuraturii Generale din Iași și datat 17 februarie, începea astfel : „...domnul prefect al județului primind o notă telefonică de la inspectorul comunal, I. Carole, prin care i se comunică că locuitorii din comunele Flămînzi, Frumușica și Rădeni, răsculîndu-se și cerînd sosirea dumisale în localitate, el roagă totodată să nu vie fără forța armatei, deoarece spiritele sînt foarte agitate". În același raport, după o amplă prezentare a manifestărilor pașnice ale țăranilor ce au precedat ziua de 15 februarie, sînt enunțate motivele pentru care s-au ridicat : „Locuitorii din comuna Flămînzi doresc a lua pămînt de la arendaș în bani, iar nu în muncă, cu prețul de 25 fr. falcea de arătură și 15 fr. falcea de imaș, cum au convenit astăvară cu administrația. Să se reguleze, de pe acum, pămîntul care li se va da de către administrația moșiei deoarece, cel mai tîrziu în 15 martie încep a pune la arat. Să li se arate contractul de arendă cu proprietarul moșiei Flămînzi, și ei se obligă să plătească arendașului 5 lei mai mult pe falce, deoarece anul trecut au plătit 30 fr. falcea în muncă iar nu în bani 50—60 și 70 franci". Aceeași stare de lucru o reclamă și cei 600 de țărani adunați la primăriile comunelor Frumușica și Rădeni, autoritățile chemate să ancheteze ajungînd la concluzia că „locuitorii din aceste comune sînt exploatați de către administrația acestor moșii". Cîteva zile mai tîrziu oficialitățile botoșănene sînt nevoite să recunoască că țăranii „cu toate că în aparență par liniștiți, sînt într-o stare de spirit curioasă și ne putem aștepta din zi în zi la o dezordine mult mai gravă", previziunile lor adeverindu-se pe de-antregul.

Răscoala depășește granițele județului Botoșani, ea se întinde în toată Moldova, administrația vremii fiind obligată să recunoască o stare de fapt. Încercînd să analizeze cauzele care au provocat-o și referindu-se mai ales la județul Iași, în raportul trimis Parchetului General al Curții de Apel de către judele instructor de la Tribunalul Iași, se afirma printre altele : „sătenii declară că sînt speculați pe toate căile, cu prilejul tocmelilor de munci agricole, nu se măsoară sătenilor pămîntul după cum se cuvine, fiind întotdeauna înșelați (ș.a.) și nu li se primesc vitele la imaș în condițiuni avantajoase ; nu sînt mulțumiți cu prețurile de arendă a pămîntului, fiind prea ridicate, față de starea de sărăcie în care dînșii se află. Fiind întrebați de noi în această privință unii din ei declară că plătesc uneori și 120 lei falcea de pămînt pentru agricultură...". Fără o intervenție imediată și directă, care, totuși, n-ar mai fi putut schimba ceva din desfășurarea evenimentelor, ceea ce urmează capătă un accent grav. În județul Vaslui, se afirmă într-un document al vremii „au fost devastări în vreo 24 localități, între care sînt 3 tîrgușoare și orașul Vaslui, dintre aceste devastări, pînă acum, au fost trimise 10 în instrucție cu rechizitoare introductive, avînd 58 de arestați... chemîndu-se la cabinet (de instrucție n.a.) cîte 30—50 persoane pe fiecare zi". Lucrurile erau însă mult mai dramatice. În ziua de 7 martie 1907, țăranii din satele Muntenii de Sus, Lipovăț, Valea Rea, Tanacu, Moara Grecilor, Chițoc și Zăpodeni au forțat, împreună cu un alt grup venit prin bariera Cruce, intrarea în oraș. Ciocnirea ce a avut loc, între soldații regimentului 12 Cantemir și țăranii răsculați s-a soldat cu morți și răniți. Așa după cum remarca corespondentul ziarului „Opinia" din Iași, „întreg județul Vaslui — la începutul lunii martie 1907 — clocotește cu foc și distrugere" el fiind unul din focarele cele mai puternice ale răscoalei. Situația reală îl obligă pe prefectul acestui județ să recunoască că „familiile celor uciși au fost ajutate de noi, din produsul unei subscripțiuni publice, deschisă de dl. prof. N. Iorga. Acest ajutor s-a distribuit femeilor văduvite cu toată grija cuvenită ca în mintea țăranilor să nu ia caracterul unei recompense oferite de stat și nici să creadă în misterioasa intervenție a vreunui personagiu făurit de imaginația lor de bieți oameni necăjiți". Rîndurile scrise de prefect, de o tristețe neintenționată, capătă o gravitate fără egal față de cele susținute de o altă mărturie scrisă privind situația răsculaților în județul Fălciu. „Ideea de revoltă — se spune în acest act, care poartă data de 5 mai 1907 — a fost transmisă locuitorilor acestui județ din județul Vaslui. În Fălciu s-au răsculat locuitorii din satele Tătăreni, Stroești, Valea lui Bosie, Crăsnășeni, Giurgești și Leoști din comuna Tătăreni, Budești din comuna Crețești, Vinețești, Cordeni, Tîrzii și Păhna din comuna Oltenești, Albești și Corni din comuna Albești și Vutcani din com. Vutcani". În continuare sînt evidențiate devastările făcute de țărani și răfuiala care a avut loc între arendași și proprietari.

Un deosebit interes prezintă raportul pe care judecătorul de instrucție al județului Neamț îl trimite, la 19 mai 1907, Parchetului general al Curții de Apel Iași. După o amplă relatare a desfășurării răscoalei pe raza acestui județ, răscoala care a început în comuna Roznov, iar ulterior a cuprins alte 16 comune, sînt menționate principalele cauze care au provocat răscoala și măsurile necesare pentru îndreptarea situației groaznice în care se afla țărănimea. Sînt condamnate, cu acest prilej, administrația, justiția, lipsa de cultură în care e menținut țăranul, exploatarea fără milă făcută de arendaș și proprietar etc.

Așa după cum era de așteptat și cum evenimentele au demonstrat-o răscoala a cuprins întreaga Moldovă și apoi întreaga țară. Cauza țărănimii răsculate a atras solidaritatea muncitorimii, cunoscută fiind atitudinea ceferiștilor din gara Pașcani, cît și a unei mari mase de intelectuali, dintre aceștia glasurile cele mai puternice, care au condamnat crimele ce se făceau din ordinul guvernanților, au aparținut lui N. Iorga, I. L. Caragiale, M. Sadoveanu, Garabet Ibrăileanu, Al. Vlahuță, A. D. Xenopol, Petru Poni, Spiru Haret, Vasile Kogălniceanu și mulți alții. Cine poate uita cuvintele lui N. Iorga : „Omorurile oficiale se fac fără sfială, mai rău ca la 1888. În burta lipită de coaste a flămîndului intră, prin îngrijirea unui guvern conservator, în care se află și democrați, glonțele filantropic".

D. IVANESCU

dialog

ioan alexandru

„satul transilvan, cu toată austeritatea lui, este o permanență a scrisului meu“

— Stimate poet, ați venit pe lume într-un sat transilvan, la Țopa Mică, lîngă Cluj, odată cu fabuloasele alaiuri ce vesteau venirea unui nou an. Printre acele pocnete de bice și sunete de clopote, tulburător răsuna, desigur, gînguritul de copil. Este, oricum, o întîmplare frumoasă și, poate că și norocoasă, să te naști odată cu Anul cel nou? Cum a fost, din cîte vi s-a spus, acea noapte de poveste?

■ **Întîmplarea a fost să fie în noaptea de Crăciun. Mama, ostenită de pregătirea sărbătorilor, a trebuit să se despovăreze și nu m-a trecut în acte ca să nu mă îmbătrînească cu un an de cinci zile. Așa că apar în acte la 1 ianuarie. Însă tot ce spuneți în întrebare este adevărat și pot să spun că întreaga mea copilărie este legănată de tradiția teribilă a Transilvaniei, a unui sat, aș putea spune ancestral, de dealuri ce premerg Munții Apuseni, cu oameni viguroși, păstrători de tradiție și de rînduieli. Tatăl meu a avut parte de cei mai frumoși cai din sat. Avea șapte frați și de la vîrsta de 14 ani a trebuit să se ducă slugă, ca să-i poată întreține. După un an a cumpărat pe banii ce i-a primit un cal orb și calul acela făcea tot felul de slujiri în sat și cîștiga ceva. Își punea frățiorii în căruță și ducea încoace și încolo tot felul de lucruri. Așa a prins dragoste de cal. Cînd a ajuns bărbat a avut caii cei mai frumoși din sat. De ce vă vorbesc de cai, pentru că la toate nunțile era chemat și eu mă furișam lîngă el și astfel am văzut toate datinile de la nunțile din Ardeal, ce apar în poeziile mele. Toate împodobirile satului. La o nuntă tot satul arde de frumusețe. Textele oraculare, ce se rosteau de un staroste al satului la poarta închisă a miresei, apoi șurele împodobite cu mesteceni și ceterașii țărani de prin alte sate, cu acele cîntece vechi românești, alaiul trecînd dealul satului, toate acestea, cînd mă gîndesc cum le-am trăit, mă fac mereu fericit. Sînt niște impulsuri ce-mi vin de acolo permanent, o anume domolire a frazei poetice și o bucurie. Eu văd acolo nu o nuntă obișnuită, ci una escatologică, nunta din viitor. Satul transilvan, cu toată austeritatea și sacralitatea lui, este o permanență a scrisului meu. Cînd am plecat de acolo am avut sentimentul că am plecat din rai și așa a fost. Pînă cînd am închegat familia în care am regăsit acel rai, într-o altă formă, satul a rămas nucleul existenței mele.**

— Și, legat tot de acele începuturi de biografie și destin, îngăduiți-mi să-mi satisfac o curiozitate. Cum v-au numit cei de acasă și cum stă scris în acte, Ion, ca în Rebreanu, prenume pe care l-ați folosit o vreme, sau mai cărturărescul Ioan, cu care semnați acum poemele domniei voastre?

■ **Ion e nume de slugă, Ioan e nume de domn, așa socot transilvanii noștri. Rebreanu asta a avut în vedere, să arate soarta unui nefericit, a unui zbuciumat, a unui om care vrea să ajungă stăpîn. O luptă. Viața este o luptă. Am vorbit împreună pe drum despre evlavia transilvană, care este dură, austeră, cum este și viața oamenilor de acolo. O violență blîndă, care în multe privințe se întîlnește cu evlavia lumii vechi, cu eusebia.**

— Vă trageți dintr-un neam de țărani, care au îndrăgit cartea, pentru că printre ei s-au numărat și cîțiva dieci. Acolo în lumea satului s-a ivit iubirea de slovă, de cuvînt?

■ **Într-adevăr strămoșii mei au fost dieci și diecițe. Aveau voci puternice și frumoase. Am mai spus eu, un moș de-al meu se chema Vasilică Diacului, iar tatăl meu Ionașu Diacului. Așa se numește neamul meu. Vasilică striga de la o distanță de vreo 15 km, de pe deal: „Tudosie pune de mămăligă, că vin cu fărina“. Cărțile au intrat în viața mea normal. Mama, care știa multe poezii populare pe de rost, avea în casă cărțile lui Coșbuc și Goga. A făcut șapte clase, ceea ce pentru vremurile acelea însemna multă carte. Știa să povestească lucruri tulburătoare din tradițiile noastre. Și acum îmi spune colinde, pe care nimeni nu le mai cunoaște. Mama mea era de loc dintr-un sat și mai cufundat în natură, în mijlocul pădurilor. Toată copilăria mea, în drum la mama bătrînă, am mers prin păduri, unde era un crucifix mîncat de șerpi și cu un cuib de ciocănitoare.**

— În ce împrejurări ați scris întîile versuri și de la cine a venit o vorbă de bine, de încurajare?

■ **Pot să spun că primele versuri le-am scris în sat. La noi la horă, se făceau strigări. Băieții aveau drăguțe și le luau la joc. Și eu am avut drăguță. De cîte ori n-am făcut o nuntă în miniatură. La horele acestea se spunea: joacă fata lui cutare. Mă amestecam și eu să spun și-mi dădeam drumul. Momentul crucial al poeziei mele au fost nopțile de Bobotează. Feciorii satului făceau focuri pe dealuri și judecau satul ce-a făcut peste an. Nu erai ușor îngăduit acolo. Satul era judecat cu relele, dar și cu lucrurile bune. Nu trebuia să știe cine îl judecă. Țin minte cît am tremurat pînă să pătrund între acești flăcăi. Satul, cu lămpile stinse, asculta ce se spune. Ceva apocaliptic. De pe un deal pe altul. Tot satul urmărea. Nu intrau în detalii. Se striga: „Suiți-vă în podul Măriei, cînepa putrezește“. Era o bombă colosală. Apoi: „Caii lui Ianoș“!! „Ooo!!!“ răspundea celălalt deal. „Cine a păscut holda lui Gheorghe?“. Se vesteau viitoare nunți de care nu știa nimeni. „Unde o să jucăm la vară?“. „Ooo!“. „În șura Mariței“. „Cine o să-i ducă steagul?“. Și așa mai departe. Relele se vindecau în felul acesta. Era frumos. Se curăța satul în șoaptă. Toate mișcările sale erau observate. A doua zi te trezeai cu porțile scoase. Am și scris un poem, cum a adus frate-miu porțile ce ne fuseseră scoase peste noapte. Eu am mai apucat în Ardeal o lume arhaică. În lumea aceasta, în acest fel, pot să spun că și eu, scriind poezie, strig peste țară, strig bucuriile, necazurile. Îmi doresc ca versurile să fie niște strigări de acestea peste țară, să facă lumea mai bună, să mă facă pe mine însumi mai bun.**

— După cum ați mărturisit-o, ați însoțit sicriul lui Blaga la Lancrăm. În Clujul anilor învățăturii ați avut, bănuiesc prilejul de a vă bucura nu numai de poezia lui, ci și de întîlnirea cu ființa acestui mare cărturar al nostru. Ce-a rămas în sufletul dvs. din acel timp?

■ **Îmi este dat într-o noapte de echinox să mărturisesc aici, la Iași. Dumitale frate Grigore Ilisei, ce m-ai poftit aici să vorbesc Moldovei la microfon cu ani în urmă, despre Lucian Blaga. Eram elev la Gh. Bariț, la Cluj, și m-am îndrăgostit de poezia lui. Iubirea unui viitor poet pentru un poet în viață din Transilvania, cum era Blaga, n-a fost întîmplare și nici un moment fără urmări adînci. L-am iubit pe Blaga în anii adolescenței curați și sfinți. Nu repet aici cele spuse altădată. Spun ceea ce n-am spus pînă acum în bruma sufletului meu rămasul. În cămara de lucru Blaga avea în față expusă opera sa. Cel venit să-l vadă trebuia, îndreptîndu-și ochii spre fața lui, să vadă și memoreze rapid nenumărate titluri, Opera marelui poet și gînditor. Apoi în adîncuri răsăreau ca stele în noapte ochii blînzi și odihnitori ai lucrătorului. Nu era o distanță, ci o treaptă așa cum Heidegger nu primea la ore dacă nu știai greaca veche. Am simțit că Blaga este inaccesibil fără o mare lucrare cărturărească pe lîngă înzestrare. Iată-l venind dinspre grădinile unde lucra, către amiază, adus de umeri, într-un veșmînt de cărturar țărănesc mai degrabă. Se uită la mine, eram singur venit să-i pîndesc ferestrele, cu un surîs înțelegător mă cercetează, îmi ascultă șoapta aproape nedeslușită, rămîne o clipă și pleacă. L-am văzut și mi-a fost de ajuns. Acum e seară de primăvară tîrzie. Cireșul de la fereastră în floare. Am venit de la cămin și m-am întins pe iarbă sub floarea cireșului. Un ceas, două-trei? Pînă am adormit, pînă luminile de la fereastra lui s-au stins. Apoi cobor la vale pe străzi ca de sat, cu o mireasmă în suflet, a cireșului, a sufletului său ce îl iubeam. Apoi a adormit. Cum să nu fiu dintre cei ce aleargă pînă la marginile lumii după umbra celui iubit. Clopotul, clopotarul suna nucul din grădină. Satul său. N-a murit. Nu am avut o clipă realizat gîndul că ar fi murit. Doarme. Era frumos și surîdea pe catafalc între garoafe. Dar de atunci, de cînd el dormea, de cînd l-au petrecut clopotele Ardealului, simțeam cu toată ființa că așteaptă alte clopote de sărbătoare. Că trebuie să plec în lume să-mi caut rosturile, trebuie să plec la studii în Europa. Aud clopotele Europei bătînd în sufletul meu la înțelepciunea lui Blaga. Atunci începeam să plec în lume și eu într-un fel...**

— Tot pe atunci trăia încă la Cluj Agîrbiceanu. Personalitatea lui nu v-a atras?

■ **Pe Agîrbiceanu l-am văzut de două ori, după cîte știu. L-am auzit citind din scrierile Dumisale. Era frumos, blînd, înalt și foarte viu. Ca un mire îndrăgostit. Încă, din păcate, o parte din conștiința critică a noastră de astăzi nu înțelege pe Agîrbiceanu, așa cum ar trebui și-i ținut la o parte; dar puțini dintre scriitorii români au înțeles și exprimat ca dînsul sufletul nostru.**

— După primele dumneavoastră volume s-a remarcat o apropiere, prin vibrația, puritatea, frumusețea lirismului, de Nicolae Labiș. Considerați că aceste similitudini sînt lăuntrice, că există niște legături tainice între dvs. și poetul „Primelor iubiri“. Ce-a însemnat pentru dvs. Nicolae Labiș?

■ **Eu nu pot asimila nimic fără iubire. Pe Labiș l-am iubit în tinerețe pentru neprihana cîtă este în versurile sale și pentru jertfa timpuriu depusă la temelia generației noi de poeți români. A trebuit să mai fim serioși după moartea lui Labiș. A trebuit să plecăm în Europa la învățătură. Labiș prin moartea lui a spart o petrecere cam zgomotoasă, la care nu era poftit poporul român.**

— De la „Cum să vă spun“ la seria „Imnelor“ se întinde largul tărîm al poeziei lui Ioan Alexandru. Cum poate e și firesc, n-ați mers pe drumurile pe care le vesteau începuturile. Înseși titlurile ultimelor cărți vorbesc de o tonalitate nouă, de o respirație imnică, desigur mult diferită de tonul insurgent, uneori, al primelor volume. De asemenea, ați pendulat între versul liber și cel cu rimă. Ce-a determinat această evoluție, care este germenele ei?

■ **Sunt același și mereu altul. Nu știu mîine cum voi putea duce mai departe povara Cuvîntului. Aseară la Casa Pogor sburam încă rostindu-mi imnele, poate mîine voi împietri, dar nădăjdui să mai pot sbura între cîteva cărți. Melosul, poezia este ritm, rimă, măsură, bătaia inimii. Nu cred în poezia fără inimă fără focul existențial. Sufletul meu a fost ajuns și el în neliniștile, durerile și bucuriile sale de Lumina Logosului resurecțional pătruns în istorie să însenineze și isbăvească lumea întru eternitate. Am fost și eu atins de această uriașă bucurie ca un clopot cotropit de ninsoare ce începe să cînte cu o limbă din altă lume.**

Din Uriașa Bucurie ce m-a ajuns și pe mine, am încercat să captez cît mi-au stat uneltele, priceperea, rîvna, ascultarea, puterea de lucru în cărțile mele de Imne. Răspund cum pot acestei bucurii, alții au răspuns mai bine, alții veni-vor și vor răspunde și mai bine. Important este să-ți faci datoria.

Soția lui Bach mărturisește că soțul ei știa ce valoare are opera lui muzicală, dar că tocmai el era chemat să o facă asta nu-i era prilej de jubilație în nici un fel.

Este o datorie morală înainte de toate, văzînd lumina ce-i poate ferici și încălzi pe alții să le-o aduci mai aproape ca o jertfă de seară. Trebuie să-mi fac datoria, să-mi răscumpăr, cum spune Eminescu, în ochii fraților mei, ai neamului din care fac parte, dreptul la existență. Dacă opera mea poetică este o faptă morală îndemnîndu-i pe oamenii ce o citesc să fie mai buni, pot spera să-mi fi făcut măcar în parte datoria.

— Vorbeați undeva de două momente mari ale poeziei noastre, de două piscuri, de Eminescu și Blaga, înconjurate de vîrfuri aproape la fel de înalte. Erați de părere că al treilea moment poate fi poezia de azi. De atunci aceasta a evoluat conform așteptărilor și nădejdilor dumneavoastră? Ce credeți despre ultimii veniți în această mare familie a poeților români?

■ **Nu știu care poet din vechimea noastră ar putea să țină cu respirația tăiată, două-trei ceasuri, un teatru plin, cu bilete cumpărate de bună voie, prin rostirea poeziei, ce caută să împlinească marile dureri și bucurii și aspirații ale sufletului românesc, al celor dintre mai adîncii și adevărații oameni ai acestui pămînt românesc. Dacă din poezia de astăzi va rămîne ceva, sînt sigur că ea este legată de acele cărți ce vestesc izbăvirea omului, speranța, iubirea, credința în Logosul întrupat în istorie.**

Așa ceva rămîne peste veacuri, sînt sigur. Pentru că iubirea Logosului integrată în istorie, este eternă, eternă va fi și poezia adevărată scrisă în Duhul său. Cred asta.

— V-ați aflat un timp departe de țară. Distanța aceasta a făcut să se aprindă, din cîte am deslușit din scrierile dvs., iubirea de pămîntul nostru. Devine, deci, dorul acesta veșnic de patrie mai mistuitor în asemenea împrejurări?

■ **În străinătate, în chilioara din Pădurea Neagră, la Freiburg, îndrăgostit de simplitatea și înțelepciunea lui Heidegger, pentru o vreme ce semăna mult cu Blaga în felul de a fi la bătrînețe, a irumpt atașamentul sufletesc adînc față de valorile spirituale ale neamului meu, față de istoria și făptuirile jertfitoare ale neamului nostru. Această iubire apoi s-a tot amplificat în dialog permanent cu valorile spirituale europene, ale tradiției bizantine mai întîi. Pot spune că la Constantinopol am devenit ceea ce sunt de aproape două decenii, pătruns pînă în adîncurile de taină de tradiția poporului român. Acolo m-am întîlnit cu Brîncoveanu, Ștefan cel Mare, Matei și Neagoe Basarab, Mihai Viteazul și apoi acasă, străbătînd țara, m-am lăsat ajuns, cît îmi este mie cu putință, de sufletul neamului acestuia românesc atît de mare și de atîtea ori lovit.**

— Vă place să umblați prin țară. La Iași știu că într-un chip deosebit. De ce?

■ **Moldova este pentru mine urias de mult. Aici m-am întîlnit cu istoria neamului meu înscrisă în piatră, aur, frescă, miniatură, în clopote și tradiția milenară. Ca ardelean venit dintre turlele de lemn, am dat în Moldova de ceea ce trebuia să pipăie mîna și lacrima mea: istoria poporului meu.** Imnele Moldovei și Imnele Putnei, **pe opt sute de pagini, cîntă această Bucurie a Logosului întrupat în carnea de piatră și foc a Moldovei. Aici la Iași vin la Necropola aceasta a Trei Ierarhilor, ce a adunat oseminte risipite departe de țară a trei voievozi români dintre cei mai de seamă. Vasile Lupu ctitorul mort la Constantinopol, s-a întors aici, Dimitrie Cantemir răposat la Moscova, odihnind aici, și Alexandru Ioan Cuza, adormit la Heidelberg, întors și el acasă sub lumina Trei Ierarhilor. Iașul, — inima României în acest fel peste veacuri.**

Apoi la Iași, acum aflîndu-mă pentru a patra oară, simt că sunt iubit pentru cărțile mele. Ori de cîte ori am lecturat la Casa Pogor din opera mea am fost primit cu multă căldură, ce mi-a înavuțit sufletul. Oamenii cărturari ai acestei capitale îmi amintesc prieteniile de odinioară de la Viața Românească, atmosfera literară a vieții noastre românești dintotdeauna.

— Ce scrie Ioan Alexandru? Continuă cumva seria **Imnelor**?

■ **Scriu** Imnele Maramureșului **plecînd de astă dată dinspre Putna lui Ștefan cel Mare la rădăcinile strămoșilor săi din Maramureș. Cu o lacrimă tot în Moldova rămîn, cum vedeți, pe mai departe.**

Simt că aici aș putea trăi și scrie toată viața, aici în Moldova, aici în Transilvania, aici în Țara Românească, îmbrățișîndu-te, frate Ilisei, după această convorbire în ceasurile de echinox.

— La rîndu-mi vă mulțumesc pentru aceste ceasuri de taină și destăinuire.

21—22 martie 1986, Iași

G. I.

povestire și adevăr

Printre soldații care au participat la expediția de cucerire a Mexicului legendarului Montezuma condusă de nu mai puțin faimosul Hernando Cortes s-a aflat, distingîndu-se, și fiul unui consilier municipal din orașul Medin del Campo — **Bernal Diaz.** Faptele de arme i-au adus acestuia privilegii regale și i-au dat dreptul să-și adauge numelui nobiliar **del Castillo.** Dar acest nume avea să-și cîștige cea mai durabilă noblețe ca și celebritatea grație unei scrieri în valoarea și popularitatea căreia se pare că nu manifesta prea mare incredere, deși, in mod declarat, o adresa viitorimii. Ca orice cronicar ce se respectă, el vrea mai întîi să spulbere toate **basnele** altora care au scris despre conchistă. Cronica sa se resimte aproape la fiecare articol (episod) de puternicele accente polemice și de ironia ascuțită care-i sporesc „subiectivitatea", savoarea, conferindu-i un plus de dramatism. Căci nici o bătălie nu e mai dramatică decît bătălia pentru adevăr. Și Bernal Diaz del Castillo ne asigură tot timpul că nu afirmă decît adevărul și numai adevarul : „Ce-am auzit și am văzut, luînd parte la toate bătăliile scriu aici ca martor cinstit, cu vorbele mele, fără a suci adevărul într-o parte sau alta. Sînt acum om bătrin, ajuns la peste optzeci și patru de ani, aproape lipsit de vedere și de auz. Nu am altă avere de lăsat fiilor și urmașilor mei decît această istorie adevărată, demnă de luat în seamă...". Iar in alt loc, una din numeroasele marturii ale spiritului combativ și malițios al cronicarului care pune lucrurile la punct și avertizează in numele adevărului : „Acestea sînt marile cruzimi despre care tot scrie și nu mai sfîrșește nicidecum de scris fray Bartolomé de las Casas, episcop de Chiapa, ce zice că fără vreo pricină anume, ci doar așa din chef și toană i-am pedepsit pe cholulteci și scrie cu atîta har, incît poate convinge pe oricine n-a fost martor sau nu cunoaște adevărul, căci totul e pe dos de cum a fost. Să aibă grijă călugării dominicani citindu-i cartea, căci nimic nu-i pe potriva adevărului".

Istoricii, și nu numai ei, s-au întrebat cu uimire : cum a fost posibil ca o mînă de oameni să cucerească imperiul lui Montezuma ? Cel puțin un răspuns — avant la lettre — il conține cartea lui Bernal Diaz : nu atît prin cruzime și distrugere, deși acestea nu au lipsit, ci prin inteligență și fantezie. În lupta cu o străveche civilizație, ce părea de neclintit, au triumfat inteligența (europeană), imaginația, gîndul lucid și netemător, vocația întemeierii, ambiția de a edifica o Nouă Lume. Dar ceea ce ne interesează pe noi, cei care citim cartea lui Bernal Diaz după multe secole de cînd ea a fost redactată, nu e doar adevărul evenimentelor și al sentimentelor, ci, mai ales, **adevărul povestirii.** Dacă, așa cum s-a observat adesea, o întîmplare devine adevărată numai atunci cînd este povestită, trebuie să credem în autenticitatea sau măcar în verosimilitatea celor evocate. Cu modesta lui știință de carte, dincolo de unele referiri livrești care ne-ar putea face să ne îndoim de această constatare, Bernal Diaz avea atu-urile cele mai serioase pentru a se așeza, nu-i așa, la masa de scris : experiența nemijlocită și talentul literar, de acesta din urmă nefiind totuși pe deplin conștient : „...mulțumesc lui Dumnezeu că mi-a dat viață lungă și am putut să scriu toate acestea, deși s-ar fi cuvenit ca asemenea întîmplări să fie înfățișate cu mai multă iscusință și inzestrare decît am avut eu".

Nu e puțin și nu e tîrziu, chiar și la 84 de ani, să descoperi sau să dovedești, ca Bernal Diaz, că într-o raniță de soldat a stat, mai presus de „bastonul de mareșal", pana de scriitor.

Specialiștii hispanologi relevă, între altele, sonoritatea și expresivitatea limbii, care au făcut ca opera să ocupe un loc aparte în literatura hispano-americană. Noi putem remarca, citindu-i cronica în traducere (pe care o datorăm Mariei Berza) : imaginația epică și plăcerea de a povesti — semnele prozatorului veritabil dintotdeauna. E drept că **Adevărata istorie a cuceririi Noii Spanii** ne-ar fi interesat în cel mai înalt grad chiar dacă ar fi fost numai un jurnal în care s-ar fi aflat consemnate conștiincios și „obiectiv" momentele ce compun o teribilă aventură — una dintre cele mai fascinante pe care le-a cunoscut vreodată istoria. Ea este însă, din fericire, o operă literară. Vibrația verbului, arta portretistului, acuitatea observației, știința „decupării" scenelor și figurilor memorabile, dozarea elementelor descriptive, cunoașterea psihologiei cititorului, simțul suspansului fac din soldatul-cronicar, poet epic impresionat de priveliștea unei civilizații și a unor pămînturi miraculoase („... încremenisem privind totul și credeam că nu mai este nici un ținut din lumea largă ca acestea...") un creator de frescă, iar ilustrațiile (din Codicele Florentin, Codicele din Mendoza, Codicele Bourbon etc.) ce însoțesc narațiunea în ediția românească, îi subliniază și-i îmbogățesc totodată substanța epică. De altfel, **Adevărata istorie a cuceririi Noii Spanii,** este așazicînd, o scriere cinematografică și mi s-ar părea firesc, ca ea să fi atras luarea aminte a regizorilor (și scenariștilor) în perspectiva sărbătoririi, peste mai puțin de șase ani, a cinci veacuri de la descoperirea Americii.

Rememorînd, scriindu-și cronica, bătrînul cu o viață zbuciumată, plină de peripeții și intîmplări neobișnuite, își retrăiește biografia. Personalitatea sa se proiectează pentru totdeauna în operă. Scriitorul, ca și omul, este la fel de interesant, ilustrînd un destin excepțional. Un amestec de orgoliu disimulat și de amărăciune aruncă, în cele din urmă, lumina cea mai revelatoare asupra neasemuitei campanii de cucerire a Mexicului. În acest sens, o mărturisire a lui Bernal Diaz este simptomatică : „Sînt prea sătul să tot descriu aceste bătălii, dar încă mai sătul eram să le trăiesc. Cititorii mei se vor fi plictisit să tot citească despre ele de atîtea ori și le cer iertare, dar n-au putut fi mai puține, căci în nouăzeci și trei de zile, cîte am stat acolo, altceva n-am făcut". Pentru ca în altă parte, spre sfîrșitul cronicii, să aștearnă aceste rînduri patetice în care izbucnesc mîndria și conștiința unei mari datorii împlinite, inclusiv datoria de scriitor : „... voiesc ca fiii și nepoții mei să poată spune fără a șovăi : «Pămînturile acestea — le-a descoperit și le-a cucerit părintele nostru, pe cheltuiala lui, și a cîștigat astfel moșia ce o are și printre primii el le-a cucerit»".

„Bătaia" în timp și spațiu a cronicii lui Bernal Diaz de Castillo este, vedem astăzi, de domeniul marilor scrieri. Cu greu și-ar fi putut-o închipui superbul ei autor obsedat de adevăr. În paginile cărții sale, mărturie tulburătoare a unei cuceriri ce ține de miracolul istoriei, ne reîntîlnim de fapt cu mitologia și spiritul iberic străjuite de monumentala, eterna figură a Cavalerului de la Mancha...

Constantin COROIU

prezențe

„biblioteca"—între mitologie și realitate

După ce parcurgi suita de eseuri, cronici, articole scrise despre acest prestigios și parcă inepuizabil, în interpretări, roman care este **Lumea în două zile,** ediția a doua, de George Bălăiță, poți socoti, beneficiind și de o proaspătă relectură a cărții, că i-ai găsit cheia într-o aserțiune cu nuanță concluzivă : „Așadar, omul domestic și omul infernal in coaja lui Antipa". Nu e o cheie falsă dar... deschide prea multe uși : vom fi de acord că, după concepția modernă asupra personalității, binele și răul se intrepătrund și se determină reciproc. Culmile și abisurile caracterizează orice „geografie" psihologică. Și mai apoi, cuvintele antonime ce ar putea părea titluri ale capitolelor — „Domestic" și „Infernal", să aibă doar accepția cea mai comună, din limbajul standard ?

Dualitatea s-ar părea că este principiul ce guvernează arhitectura cărții căci „Lumea" este prezentată în „două zile". Să se observe însă că e vorba de „două" zile asemănătoare ca semnificație și în același timp capabile să polarizeze un „univers" (livresc), aducîndu-i ordine, simetrie : solstițiul de iarnă și solstițiul de vară, imagine a „balanței" Universului, in funcție de soare — cînd este noaptea cea mai lungă și cînd este ziua cea mai lungă. Este — zice autorul — o posibilă vreme de cumpănă și de meditație : acum Omul (aici Antipa) încearcă să înțeleagă rostul vieții și legile universului. Reamintim că în „nopțile de Sînziiene" la solstițiul de vară (21/22/23 iunie) în romanul cu același nume „Nopțile de Sînziiene" al lui Sadoveanu animalele lor vorbesc ! Ideea o regăsim la George Bălăiță. Considerăm că imaginea-pivot a romanului „Lumea în două zile" este aceea a Cărții sau mai complex, aceea a Bibliotecii. Omul este un „bibliotecar" — fie și pentru faptul că în apartamentul său are o bibliotecă — și este un „cititor". El citește texte și Universul este și el alcătuit din texte ce trebuie înțelese. Textul poate fi și o „oglindă" (magică) a realității — Antipa are o bibliotecă și un fotoliu uriaș (fotoliul Baroni), iar lectura lui este de fapt încercarea de a înțelege lumea în care trăiește și lumea în genere". „Antipa intră în odaie odaia cu cărți sau odaia fotoliului Baroni. Pe o bucată de perete, între două rafturi inalte, un tablou nu prea mare, o reproducere în alb negru după tabloul lui Pieter Janssens „Femeie citind". Pe cind era încă un copil, Profesorul Baroni i-ar fi spus : „Băiete, citești prea mult pentru vîrsta ta". Mai tîrziu, el adună cărți ba chiar își face și însemnări despre ele : „Scrisul lui, cînd mărunt și ordonat, cînd larg, neîngrijit, ascuțit sau rotund, aplecat in stînga sau in dreapta...". Cum citește Antipa prin metoda lui de „citire rapidă", ne-o spune Felicia care vrea să știe „adevărul adevărat", iar nu „adevărul omenesc" — complex ! Ea nu pricepe rostul orelor de concentrare și al nopților de veghe : „...văd pagina, nu fiindcă am vrut s-o văd, dar am trecut pe lingă el, aveam treabă in balcon și am văzut pagina 252 și după două ore cînd trec din nou pe balcon, el aplecat deasupra cărții și văd tot pagina 252, ce faci aici, spun și el citesc, mă perfecționez acum într-o metodă de citire rapidă...". Din demersul ludic, omul mărginit percepe doar minciuna : „Unchiule August, crezi că o bucată de cer s-a rupt atunci ca să acopere minciuna și casa în care ea clocea alte minciuni ?". În acest context, biblioteca unui liceu de provincie este simbolul marilor biblioteci ale lumii și, de ce nu, a bibliotecii din Alexandria : „Eram bibliotecar, biblioteca Liceului Cantacuzino din Albala era renumită", spune orgolios Pașaliu.

Pagini întregi din roman nu sînt decît mărturisiri ale „scriitorilor" căci **se scrie** un „roman în roman" și există pagini interesante de **psihologia creației.** Intre altele, este vorba despre un **„Contract"** (faustic ? demonic ?) care grăbește, controlează și mai ales — „patronează" **Cartea.** Cuvintele acumulate pot fi „grămadă de gunoi" sau „Sfînx", „Eternitate..."

Există aici și o fabulă cu doi cățel îndrăgostiți. Intrăm în mitologie căci, fiind solstițiu, ei vorbesc ! El, Argus este (firește !) scriitor iar Ea, Eromanga (nume amintind de Eros), il iubește și il admiră : aceasta ar fi **„o glumă"** a lui Antipa („ nu știai cînd vorbește cățeaua dracului și cînd dă el din gură"). Totul este posibil căci, pentru Antipa, Universul nu poate fi înțeles fără ideea de **joc,** iar sinonimele în context — „minciună", „farsă" — „șarlatanie", „aiureală", „fantezie", trimit la alte nivele de interpretare.

Aceste animale, de fapt, nu **vorbesc** altceva decît **gindește** (sau **visează**) cînd somnolează („moțăie toată ziua in fotoliu"), Antipa. Mecanismul de intruziune a fantasticului in real este asemănător cu cel folosit de Sadoveanu in **„Nopți de Sinziiene"** : se produce o ambiguizare a planurilor real / fantastic din care, aparent paradoxal, se decide supremația psihologicului căci sînt descătușate toate resursele imaginarului, mai ales ale celui de tip oniric.

Tot așa, Sadoveanu pusese doi huhurezi să stea de vorbă in timpul sărbătorii din „dricul lui iunie", dar aceștia nu grăiesc altceva decît știa Neculai Peceneaga — sînt vocile sale interioare ce se fac auzite în timpul somnului său. („— Ce face ? doarme ?, intreabă cel din dreapta. — Nu doarme, ci: se gindește la toate, răspunse celălalt").

Este evident că Antipa mitizează frecvent cotidianul : trimițindu-l după cumpărături soția, Felicia ii amintește și de „frunza de dafin" la care Antipa răspunde : „Fata din dafin". Altădată, soțului cu o prea bogată bibliotecă i se pare că Felicia dispare „ca pisica din Chesire", din **„Alice in Țara Minunilor",** de Lewis Carrol. Și in sens contrar, unele din miturile cunoscute sînt demitizate prin umor (cartea este ințesată de aluzii livrești).

George Bălăiță mai folosește și o altă metodă de realizare a unor efecte artistice ce mizează pe fantastic : personajul numit Viziru este un tip de „scriitor" care aglomerează cuvinte dar nu are „cifrul", a pierdut „cheia" (are chiar o viziune în care Antipa ii sugerează că există un „sertar" ce o conține). Viziru **„transcrie"** un text **ermetic** pe care însă il **deformează** sau il **„încifrează",** de unde rezultă marea șansă a ambiguizării imaginii artistice pînă la maxima potențare a unor latente sugestii fantastice.

Fabulă cu miez (auctorială), vis (al personajului Antipa) sau scorneală a unui bibliotecar, el însuși cu veleități scriitoricești și autor de articole nepublicate — l-am numit pe Pașaliu — istorioara cu Argus și Eromanga ar putea fi (măcar pe anumite secvențe) intimplarea a doi indivizi **porecliți** de Antipa cu numele a doi cățeluși, doi inși cu slujbe inferioare, eventual un portar (Argus legendarul avea 100 de ochi !) și o îngrijitoare (cu nume ce sugerează erosul) — „cățea afurisită", inteligentă dar „incultă", „suflet bogat", „minte pătrunzătoare" și aceștia doi atinși de morbul „autorlicului" și filozofiei existențiale. Eromanga apreciază chiar că „Argus e un **om** minunat". Nu lipsită de bun simț, poreclita Eromanga propune un înțeles, o tălmăcire a fabulei : cine are un „os" „in plus" (un dar „in plus", un har pe care il ascunde), acela are șansa să găsească un sens vieții, astimpărindu-și foamea de adevăr. Ea spune : „Cu un os de rezervă foamea noastră mare capătă un sens". La rîndul său, Argus e cel ce observă că „in cel mai pașnic

dulău de curte, strămoșul nostru lupul veghează cu răbdare, cu ochii pe jumătate închiși...". Se poate glosa mult în jurul numelor personajelor și localităților : inițiala A pare a sugera Începutul și un nume mitic — Adam (Antipa, Argus, Albala). **Dealul — Ocna** este perechea polară : — sus-jos, cerul și pămîntul, suișul și coborîșul, ceea ce este înalt și ceea ce este adînc, abisal în om, înălțarea și prăbușirea, paradisul și infernul, recompensa și penitența — (în ocne munceau condamnații la muncă silnică pe viață), viața și mormîntul. Toate acestea se află în om — Antipa e un prototip : „Stăpînul tău, Antipa nu știe ce vrea, a spus Argus. Picioarele lui se împiedică între oalele din bucătărie și capul lui plutește lîngă steaua Vegas". „Cîinele" și „lupul" sînt metaforele universului „îmblînzit" (domestic") și al universului necunoscut „sălbatic" („demonic", „infernal"). Fabula ne spune că... Argus ar vrea să scrie un poem în două părți : „Domestica" și „Infernalia", dar aceasta poate fi o glumă a lui Antipa care face aluzie la visul său de a scrie un poem. Oricum, **Dealul—Ocna** pare a fi și toposul pedepselor : tînăr încă Viziru, Judecătorul, află teoria după care orice om are o vină (păcatul originar este invocat metaforic), iar opera sa ar trebui să fie și istoria unei ispășiri.

In această carte a unui temperament romantic, pe care s-a altoit o cultură romantică (de aici „sfidarea" oricăror legi ale epicii), am găsit, ca în **„Sărmanul Dionis"** și în **„Avatarii Faraonului Tla"** numeroase motive romantice, mitico-magice. Între altele este și acela al Oglinzii, superficia lucioasă ce arată imaginile prezentului și viitorului. Pe de altă parte, se fac destule aluzii și la cărțile copilăriei **„Alice în lumea oglinzii"** și **„Alice în Țara Minunilor".** Antipa vorbește despre „Felicia în The Wonderland", iar înțeleptul August pălărierul („un pălărier nebun") amintește de pălărierul ce spunea cimilituri la „un ceai trăznit", unde Alice discută cu un iepuraș de martie și cu un hîrciog.

Oglinda ca simbol sugerează și fața inaccesibilă, „reversul", ceea ce este „de partea cealaltă". „Mai întîi odaia pe care o poți vedea prin sticla oglinzii — și care e aidoma cu odaia unde stăm noi — numai că toate sînt de partea cealaltă", zice Alice.

Astfel, **„Lumea în două zile"** este cartea despre zilele în care omul meditează la posibilitățile sale de a cunoaște Lumea, prin mituri ori cărți, la șansele pe care **Cartea / Biblioteca** i le oferă. Mai este aici vorba și despre acele zile în care „cuvîntul" încearcă să umple golul dintr-un univers alcătuit din „plinuri și goluri", cînd „grămada" de cuvinte se face bibliotecă, iar Biblioteca cuprinde sensul, înțelesul, „noima" existenței. **„Bibliotecarul"** metaforic vorbind, devine în acest roman un fel de **erou legendar** într-o mitologie ce se făurește sub ochii noștri, ai oamenilor moderni.

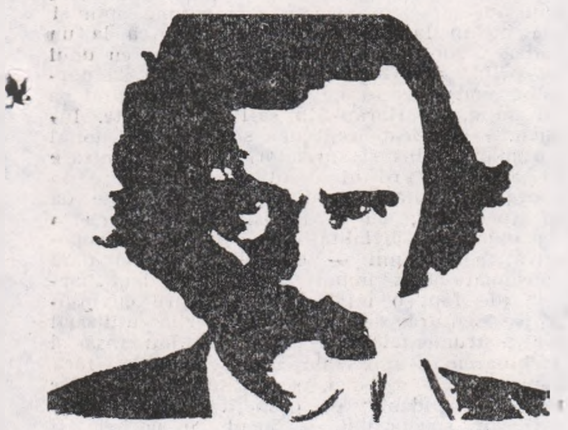
Adriana ILIESCU

lecturi

„mai mult înlăuntru decît în afară"

S-ar putea spune despre G. T. Kirileanu că biografia ii întrece opera, dacă viața cărturarului n-ar fi, in cazul său, ea însăși operă, una dintre cele mai exemplare. Născut în 1872, stins din viață în 1960, aproape nonagenar, G. T. Kirileanu exemplifică voința de muncă și puterea de sacrificiu a satului românesc, din care s-au desprins atîtea valori ale culturii noastre. A răzbătut anevoie, prin eforturi ce înnobilează o existență, și s-a impus ca un cărturar de seamă în prima jumătate a secolului. Folclorist și editor, istoric literar și sociolog, un sociolog atent indeosebi la lumea țărănească, el a fost mai mult decît atîta : cărturarul prin definiție, atașat pînă la identificare lumii cărților, încercînd a-i spori lumina prin noi și durabile contribuții. A început prin a intocmi, alături de C. Brudariu, o carte de sfaturi pentru mai buna organizare a vieții sătești (**Cartea țăranului român,** 1961), pentru a-și încheia cariera cu un palmares substanțial, chiar dacă mai puțin bogat decît se aștepta de la el. Căci, atent la nevoile altora, dispus întotdeauna să-și sacrifice timpul și resursele în folosul celor din jur, G. T. Kirileanu n-a aflat răgaz destul pentru a înfăptui o mare operă. „Mi-a fost viața prea împrăștiată", nota în 1909, amintind că pînă atunci, deși încă tînăr, fusese deja profesor, judecător, subprefect, se ocupase de folclor, etnografie, istorie, întocmise chiar (împreună cu A. Popovici) o monografie a moșiei Broșteni (1906), pe care N. Iorga însuși o socotea un model. Alte preocupări aveau să urmeze. A fost multă vreme bibliotecarul casei regale, a editat clasici, a tipărit studii istorice, într-o cadență care nu-l putea satisface. Singur se învinuia de „abulie publicistică", iar în bilanțurile intime „se și socotea ratat, nereușit, neisprăvit". Cu toate astea, puțini au depus mai multă osteneală ca el pe tărîmul cărturăriei și nimeni probabil nu s-a cheltuit mai generos pentru alții. Risipa lui, dacă risipă a fost, e de aceea o risipă rodnică, una care a făcut ca darurile sale să germineze în mediul cu care a avut de-a face. Este impresia cea mai pregnantă ce se degajă din mărturiile strînse în volum, cu afectuoasă devoțiune, de Constantin Bostan *. Peste treizeci de mărturii, din unghiuri variate, evocînd momente, episoade, împrejurări susceptibile a contura, în ansamblu, o existență dintre cele mai fertile : **G. T. Kirileanu sau viața ca o carte.** Ce fel de carte ? Este o intrebare ce-ți vine în minte numaidecît, pornind de la titlu, dar răspunsul nu întîrzie să se înfiripe, convingător, încă din paginile introductive, pline de înțelegere și de căldură, semnate de editor. Mărturiile ce urmează, subscrise și acestea de cărturari prestigioși, precum D. Almaș, Al. Bardieru, M. Băcescu, D. P. Bogdan, Nestor Camariano, Virgil Cândea, I. C. Chițimia, Șerban Cioculescu, Adrian Fochi, Al. Graur, I. Iordan, Paul Mihail, G. Mihăilă, Octavian Paler, Al. Piru, Dan Simionescu, D. I. Suchianu, G. Strempel, Romulus Vulcănescu, pentru a nu cita decît o parte, unii trecuți, între timp, „la strămoși". Figura lui „Moș Ghiță" de la Piatra Neamț, se întregește din evocările cuprinse în volum, conturînd un tip de cărturar erudit, sagace, prudent, scrupulos în restituții, temător să nu încalce drepturile adevărului, care pretinde osteneală multă și devoțiune. „Paralizia scrisului", de care se plîngea singur, era mai degrabă exces de scrupul, prudență exagerată in formularea ideii, a nuanței indispensabile. E o dramă la mijloc și ea transpare din aceste mărturii de inimă, venite tîrziu, însă atît de necesare in peisajul nostru cultural. Căci ele evocă, in definitiv, tăria de caracter a unui intelectual de origine țărănească, devotamentul său cărturăresc și uman, puterea de a se dărui intruna, ca un izvor bogat și limpede, la îndemîna oricui simțea setea de cunoaștere, de frumos, de adevăr. Dacă n-a dat el însuși opera monumentală pe care desigur că a visat-o („Vreau să scriu ; și am să scriu..."), a înlesnit în schimb munca oricui i se arăta la vedere. „Contribuția sa la operele altora este uimitoare", observă Constantin Turcu (p. 191), discipol și prieten a cărui arhivă s-ar cere studiată și în legătură cu „magul" de sub Ceahlău. Căci iată ce-i scria acesta, la 25 februarie 1957 : „D-ta ești acela care ții socoteala vieții mele" (p. 235). De această viață culegerea de mărturii pe care o avem sub ochii noștri nu poate da seama decît parțial, însă în latura ei cea mai fertilă, care îl așează pe G. T. Kirileanu printre cărturarii cuminți ai neamului nostru, în sensul cuminteniei pe care i-o recunoaște și N. Iorga la 23 aprilie 1917, cu nădejdea că în lupta pentru „a întocmi țara solidă și curata" se vor găsi alături (G. T. Kirileanu, **Corespondență,** 1977, p. 495). Exemplaritatea lui e mai ales de natură etică. Fiindcă „știință au avut mulți, observă I. C. Chițimia ; ceea ce n-am văzut însă, într-o asemenea măsură, la nimeni altul este dărnicia, plăcerea chiar cu care și-a împărțit și distribuit știința sa altora" (p. 117). Dărnicie, bunătate sufletească, iubire de țară, cinste ireproșabilă, modestie sînt însușiri pe care martorii convocați în volum i le recunosc, întărind impresia de „suflet frumos" ce se degaja din fiecare pagină. Unul a văzut în el erudiția cea mai aleasă, care l-a și apropiat de D. Russo (Nestor Camariano), altul „îndărătnicie și devotament" (O. Paler). Toți au însă impresia unui receptacul de valori morale și cărturărești, a unui nod vital unde se adună valori de preț spre a fi difuzate numaidecît cu unică dărnicie. „Din prisosul inimii grăieste gura", scria la un moment dat G. T. Kirileanu, conștient că acest prisos nu era întotdeauna optim pus în valoare. S-a risipit, ca să ne poată lăsa imaginea unui intelectual fără orgolii deformante, dispus mereu să investească în alții, identificîndu-se în fond cu marea creație anonimă a poporului său. Cuvintele lui V. Pârvan, la moartea unui alt dascăl, îi vor fi mers la inimă : „Nu acela care aduce el mai mult e cel mai vrednic, ci acela care are cea mai curată, cea mai sfîntă bucurie de aceea ce aduc alții" (**Scrieri,** 1981, p. 493). Tocmai această bucurie a dăruirii continue se degajă din textele adunate în frumosul volum. Ea trimite, dacă e să căutăm o analogie deja invocată, la un alt cărturar moldovean, acela stins înainte de timp : Vasile Bogrea. Mari daruri, generos risipite, fără ca la urmă să se închege și o mare operă. Făcîndu-i urarea ca viața să-i fie cum îi era sufletul (**Corespondența,** 492), N. Iorga tocmai asemenea daruri avea în minte. Recunoscuse totuși, la vreme, și pe intelectualul de calitate, scrupulos, sever, de la care se putea aștepta mult. Privit de la distanță — o distanță metodologică necesară, însă nu fără simpatie — G. T. Kirileanu pare a contura imaginea unui cărturar la fel de inteligent pe cît de onest, manifestînd o vie curiozitate pînă la adînci bătrînețe, atent la cele mai mici detalii în raporturile cu mediul, dispus mereu să renunțe la ale sale în favoarea altora. O lecție de înțelepciune și omenie, intuită deja de T. Maiorescu : „mai mult înlăuntru decît în afară". Lucrînd asuprăși cu îndărătnicie, șlefuindu-se mereu cu migală, G. T. Kirileanu a creat în fond un personaj care explică „legenda" ce s-a țesut în jurul său. „Vai cîte sudori am mai vărsat și cît chin mă mai așteaptă !" O asemenea mărturie (p. 89) se cuvine a fi reținută. Nu seninătate olimpică, nu har al detașării înalte, ci osteneală penibilă, muncă fără preget, obstinație a realizării autentice. S-a văzut în el o victimă a discreției și acribiei (p. 9), dar trebuie să se recunoască numaidecît că e vorba de o „victimă fericită", în sens pedagogic, fiindcă bătrînul cărturar, continuînd a se risipi pentru alții, a avut mereu bucuria su

contemporane

„puterea vetrei..."

Din aceeași generație cu Al. Andrițoiu, Ion Brad, Tiberiu Utan și Aurel Rău, Ion Horea debutează publicistic — ca și aceștia — către sfîrșitul deceniului al cincilea în **Lupta Ardealului** și **Almanahul literar,** cu toții înscriindu-se în succesiunea tradiției poetologice transilvane a lui Coșbuc, Iosif, Goga, Beniuc, Emil Isac, Giurgiuca și Vlaicu Bârna, a căror poezie e fulgerată de sentimentul originilor, al legăturilor cu spațiul matrice. Remarcat cu ocazia debutului editorial, din 1956, de către G. Călinescu drept o autentică personalitate poetică în formare, poezia lui Ion Horea a beneficiat de luminile celor mai iluștri critici ai vremii, care i-au recunoscut talentul, semnalîndu-i limitele. „Un poet veritabil" îl apreciază Al. Piru ; „pastelist pur și nuanțat" îl socoate un altul ; „excepțională vocație poetică" va conclude Edgar Papu...

Adevărul e că Ion Horea își delimita de la început propriul domeniu, poezia fiind pentru el un mod de a exista în orizontul lumii. Celebrînd roadele și frumusețile pămîntului, belșugul și muncile agricole, datinile și istoria poporului, dintr-o perspectivă arhaic-gospodărească, după modelul lui Virgiliu și Hesiod, dar și al unor Pillat sau Fundoianu, Ion Horea se declară emul al esteticii clasice în spirit tradiționalist, cultivînd deliberat un lirism inițiatic-extravertit cu deschideri spre baladesc. Înfiorat de miracolul vieții, privind cerul „cu ochii florilor", Ion Horea alternează între **vita contemplativa** și **vita activa,** stăruind „în căutarea mișcărilor perfecte". Vitalist frenetic, „setos de forme și culori", vrea să muște „din carnea zilei" și să bea „din vinul nopții", uimindu-se de „cum se rotește / în jurul lumii timpu-nnoitor" : „Secretul e doar să-nțelegi / și să vezi că-ntre soare / și mîinile tale ce caută / e fruntea pe care-o-nfășoară / superbul cer al cunoașterii" **(Chimie).** Ca și marii săi înaintași ardeleni, Ion Horea se vrea rapsod al vremii sale, dorindu-se „acestor timpuri semnul / în care poți să recunoști / de undeva rămas îndemnul / trecut odată peste oști" **(Din drum).** În acest sens, descifrează semnificațiile toposului originar — cel din Cîmpia Ardealului, de lîngă Mureș — dar și pe cele ale toposului legendar — al Argeșului (unde se află Goleștii și mînăstirea lui Manole), povestind „de oameni și lucruri", de „zile și nopți", de ceea ce ne-a încîntat pe toți odinioară, intuind că numai în acest mod e posibilă dăinuirea : „Voi povesti de toate cîndva și voi rămîne / Mai mult decît o foșnire de astăzi ori de mîine" **(Chemați-mă).** Alături de **toposul originar** (subsumat „unității materiei") și indisolubil legat de acesta se află **timpul (id est :** „Vremea știută din toți vecii"), interpretat atît pastelistic-incantatoriu — ca **anotimp,** cît și ca **trecere,** ca dvenire întru ființă...

În prima ipostază, fiecărui anotimp îi corespunde un anume sentiment, evocat fără umorul topîrcenian din **rapsodii :** astfel, primăvara se însoțește cu „timpul nerăbdător" care îl cheamă ; vara — se simte umplut „de har" ; toamna are sentimentul că se află „în toate-și-oricînd", iar iarna-i răsar personant „în amintire"... „chemări tîrzii de grauri". În cea de-a doua ipostază, poetul asociază trecerii motivul umbrei, ca fundal erotic : „Erai o umbră pentru mine, / Și nu mai ești, și nu mai ești ! / Lumina-ncepe să-mi lumine, / Turnata-n ape pămîntești" **(Erai).** În aceste poezii stăruie imperativul durativ al incompletudinii : „Venea în forma ei nedefinită, / Chema și nu puteam să o-nțeleg" **(Întoarcere).** Între aspectul eleatic și dialectic al timpului **(id est :** „între încremenire și durată") și eros **(id est :** „o iubire-nfrigurată") se stabilește o insolită asociere, „întruchipare" ce-i poartă gîndul către „o noapte lungă de ninsoare", paralelizînd o stranie „presimțire viitoare". Timpul devine pandant al îndoielii, chiar cu privire la propria-i geneză („Să fie mîine ziua în care m-am născut ?"), provocîndu-i stări dilematice, cînd i se pare că nu mai are suflet, strigînd după sine, fără a se auzi, alergînd fără a-și putea desprinde „tălpile / de lutul cleios" **(Înainte de luptă).** O senzație uluitoare se conturează în contextul unei imagini esențiale : „Prin mine trece timpul ca un copil pe drum" **(Ori poate).**

*

Începînd cu volumul **Calendar,** din 1969, urmat de **Încă nu,** din 1972, de **Măslinul lui Platon,** din 1976, și **Un cîntec de dragoste pentru Transilvania,** din 1983 (antologate în **Cele mai frumoase poezii,** sub titlul : **Eu trebuie să fiu,** în 1984), estetica poetică a lui Ion Horea își anexează noi surse, fără complexe, tocmai fiindcă știe că „Poeții mari pe toate le-au scris" **(Dar lasă),** mărturisind că „gîndul veșniciei nu-[l]stăpînește" și nici nu-l sperie prăpastia logosului nimbat de „umbra umbrei colosale"... Ca și Goga, în **Rugăciune** — poezia liminară a volumului din 1905 —, Ion Horea imploră „soarele bun" să-i dea „puterea vetrei", pentru ca gîndul să nu i se piardă „-n van / după cîte vremuri îl cruțară, / pătimind sub cerul transilvan, / răstignit pe drumuri lungi de țară" **(Invocație).** Ca și afinii săi, își declară apartenența la istoria neamului („țara sfîrșește-n mine ca la un țărm de mare") a țării, al cărei „ceresc [...] îndemn" îl solicită impetuos, întrocîndu-se htonian **ab origo :** „Si mă-ntorc la ce sînt, / La lumina de țară, / Să mă rog la pămînt / De din zori pînă-n seară" **(Un salcîm de-o mai fi...).** Indisolubil legat prin mii de fire de pămîntul transilvan („unde ard ca Hus"), poetul se dorește „prin țara lui întru ființă", asemenea pictorilor naivi din Făgăraș sau Maramureș, „zugrăvind icoane rare", singurele ce pot salva de marasmul uitării „grădina cuvintelor din noi", ducînd mai departe mesajul celor „ce nu mai pot nici plînge, / și nu pot fi nici în pămînt" **(Hotar).** În acest scop, precum Blaga cel din **Mirabila sămînță,** „ca boștinarii umbl[ă] prin lume după faguri" **(Parcă zăpezi),** descoperindu-se a fi „în stare de tîlcuri și minuni" **(idem),** încercînd a întruchipa „într-o carte", menită „a rămîne în lume o zi sau două" **(Drumul)** o poveste, convingerea sa intimă fiind că : „din poveste e tot"...

Asemenea unui „car bătrîn cu loitrele lăsate" poartă-n suflet „istorii depărtate" și „chemări tîrzii", căutînd „în descumpănirea de neamuri o credință vană", așteptînd „un semn din partea cuiva necunoscut „la ceas de slavă", acolo unde „locu-i sfînt" și unde „se trezesc din vremuri bune / îngeri blînzi — în patru labe" **(Motiv).** Dar presimțiri sumbre, indisolubil conexate trecerii și petrecerii timpului („ne-alungă vremea totuși"), îi strecoară în suflet tristețea, fiorul metafizic al alunecării irepresibile și ireversibile, exprimate prin interogații sugerînd o posibilă vagă resurecție : „Dar unde-s umbrele mărețe / și unde-s vetrele de foc, / din cartea lor să mă învețe / Ce vitejii să mai invoc ?" **(Sub cumpene),** uneori urmate de lamartiniene exclamații imperative : „Care-i marginea, cîtă ispită, cine să știe ? / Alunecare-i ceasul și neoprire. /.../ Tomnatică învolburare, oprește-te !" **(Bătaia cu aur),** pentru a constata — în ultimă instanță — că nu poate afla un răspuns satisfăcător la asemenea interogații existențiale : „Nici o carte nu m-ajută, nici un gînd al nu-știu-cui, / Lumea-și mînă înainte carul, cine-ar fi să-i pese / Că din tot ce-a fost odată nici măcar o urmă nu-i / Și pe rîuri trestiișuri umplu valea tot mai dese !" **(Din tot ce-a fost...).**

Conștient că trăim „sub timpul care mistuie și doare", cu sufletul „pustiu ca un altar", lasă timpul „să curgă-n voia lui"... Și fiindcă „o așteptare-[i] în toate", lasă „altui timp disperările", acceptîndu-și blestemul („Sînt blestemat să mai întîrzii la sarcofage prin pustii"), rămînînd pe mai departe „îndrăgostitul viu / de lume și de omenire", clamînd la modul imperativ-conjunctival reiterarea „sfintelor datine" : „deschidă-se cărțile / clopote sune ! /.../ Cruci să se clatine / Spre-a înviere / în sfintele datine !" **(Psalm).**

*

Cea de-a treia etapă — marcată de apariția volumului **Noaptea nopților,** din 1985 — se înscrie mai profund sub semnul reflecției asupra implacabilei treceri. Simțindu-se „cu umbra timpului de-o seamă", poetul se uimește de faptul că crugul lumii își urmează nepăsător de zbaterea umană drumul lui : „Soarta lumii nu mi-e dată-n samă, / și nici el de soarta mea nu-i pasă. / Dar plătim cu toți aceeași vamă / la hotarul drumului spre casă" **(Știu),** și că : „Vămi nevăzute / trecem pe rînd, / unul spre altul" **(Motiv).** Spaima de iminenta extincție ce ne pîndește din umbră cu ochi de lup îl determină la o reconsiderare a cîștigurilor și a pierderilor, care-l înspăimîntă : „Omphales desuet și cam ridicul, / Mă voi închipui ridicat pe scut / De-aș fi putut să fac măcar nimicul, / Dar nici nimicul, nu eu l-am făcut !" **(Mai caut).**

Sub semnul fatidic al unor „vestiri de-apocalips", poetul imaginează — în această etapă — o luptă între arhaic și modern, cu hibridarea noului pe trunchiul detritusurilor vechiului, la cumpănă de vremi : „Cu oceane tulburi, ce rîuri cu cenuși, / mileniile-ntoarnă cireada celor duși, / vin zvonuri de departe stîrnite-n trîmbiți mari / pe ulițe aleargă înnebuniți primari / și preoții-n cădelniți pun balege și foi / bolnavi în așteptarea trezirii de apoi, / mașini se-mperechează cu taurii din sat / vițeі pe roți dau buzna la cupa de păsat / și cupele sînt goale și grajdurile ard / clopotnițele urlă de-un secol cumulard, / ce lume, par să spună bătrînii, și se-nchid / sub gardurile rupte și aerul livid" **(Coșmarul posibil).** Acestei viziuni coșmărești, i se aduce o corectare prin logosul creator : „Singur cuvîntu' e / robul minunii ce / stă să mai scape de / gustul înfrîngerii" **(Martor).** Împotriva asaltului nemilos al nopții „de-ndoială și putere", a neputințelor inerente procesului creator, („Vai cîtă neputință, / să sui pîn-la cuvînt / această coastă arsă / a pătimirii mele !"), a declinului existențial urmat de renunțarea la bucuriile dragostei, a necunoașterii rosturilor „lumii-dinafară", cum și a împuținării celor meniți „să ridice baricade și să moară pentru alții", poetul sfidează „uitarea și trufia [...] măruntă" a răuvoitorilor, clamînd **coram populo** „gîndul / de iubire și de moarte" și hotărîrea de a rămîne pe mai departe credincios unor idealuri perene : „Să rămîi aici, să sîngeri, și să crezi că se mai poate, / nici o clipă să nu-ți lese gîndul singur, fără țară /.../ și cuvîntul tău să treacă vadul carelor ce mînă /.../ și să-nchipuie povestea, dintr-o carte de citire... /.../ Și de neamul tău mai spune, de trezirea lui anunțe / solii tăi trimiși de drumuri, foc pe dealuri să aprinzi, / fii în cîmp semănătorul, pune boabe și grăunțe / și-n ogradă suie crucea căpriorilor pe grinzi !" **(Noaptea nopților).**

Cultivînd un univers tematic specific spațiului național și timpului pe care-l parcurge, racordîndu-se la sensibilitatea vremii, la pulsul viu al vieții, Ion Horea a creat prin poezia sa viziuni autentic-emoționante, menite a declanșa în sufletul contemporanilor emoții durabile...

Simion BĂRBULESCU

---

perioară a celui care nu-și îngroapă talentul, ci îl investește cu profit. Profitul „risipei" lui G. T. Kirileanu, care a făcut din simplitate și omenie calități supreme, ni se pare evident și el se distinge ușor din mărturiile cuprinse în acest volum, prețios florilegiu de gratitudine intelectuală și umană. O biografie a cărturarului care a strîns cu devoțiune atîtea valori, pentru a le dărui comunității din mijlocul căreia s-a ivit el însuși, ar fi de cea mai mare utilitate. Impozantul volum de **Corespondență** publicat de Mircea Handoca (1977) și culegerea de mărturii îngrijită de Constantin Bostan o întîmpină și o reclamă. Cum va fi întîlnirea istoriei cu legenda nu se poate spune decît în linii mari.

Al. ZUB

* G. T. Kirileanu sau viața ca o carte. Mărturii inedite. **Ed. îngrijită și Cuvînt înainte de CONSTANTIN BOSTAN, București, Ed. Eminescu, 1985, 315 p.**

eminescu la timpul prezent

Să recitim paragraful al III-lea din *Sărmanul Dionis :*

„...In fapta lumea-i visul sufletului nostru Nu există nici timp nici spațiu – ele sînt numai în sufletul nostru. Trecut și viitor e în sufletul meu, ca pădurea într-un sîmbure de ghindă, și infinitul asemenea, ca reflectarea cerului înstelat într-un strop de rouă.. Nu e adevărat că există un trecut – consecutivitatea e în cugetarea noastră — cauzele fenomenelor, consecutive pentru noi, aceleași întotdeauna, există și lucrează simultan. Să trăiesc în vremea lui Mircea cel Mare sau a lui Alexandru cel Bun – este oare absolut imposibil ? Un punct matematic se pierde-n nemărginirea dispozițiunii lui, o clipă de timp în împărțibilitatea sa infinitezimală care nu încetează în veci. În aceste atome de spațiu și timp, cît infinit !".

Intrăm, după acest comentariu — la timpul prezent –, în narațiunea propriu-zisă, și aflăm că *era noapte și ploaia cădea măruntă,* că umbra lui Dionis *dispărea prin șiroaiele ploaiei,* că *dintr-o crîșmă deschisă s-auzea o vioară schingiuită,* că Dionis *băgă de seamă că ploaia-l udase pînă la piele și intră într-o cafenea de alături, ca să se usuce,* că, *ridicîndu-și căciula cea mițoasă, vedem o frunte atît de netedă, albă, corect boltită care coincide pe deplin cu fața într-adevăr plăcută a tînărului meu.* Dionis *își puse în cui paltonul ud și, la aroma îmbătătoare a unei cafele turcești, ochii lui cei mari și străluciți se pierdură iar în aceea intensă visătorie care stă cîteodată atît de bine băieților pentru că seriozitatea contrastează totdeauna plăcut cu fața de copil... Surîsul lui era foarte inocent, dulce l-am putea numi, și totuși de o profundă melancolie. Melancolia în vîrsta lui este semnul caracteristic al orfanilor.*

Prima observație care se desprinde din citirea acestor pasaje este aceea că prezentul pare a fi timpul favorabil comentariului, dar nu și narațiunii Imperfectul, perfectul simplu, perfectul compus și mai mult ca perfectul curg firesc în descrierea unei întîmplări, prezentul și viitorul ne duc cu gîndul mai degrabă la „text". Timpurile trecute par să dirijeze întreaga atenție asupra acțiunii ca atare, într-o procesualitate guvernată de legi proprii, interne ; prezentul deviază interesul fie spre autor fie spre cititor.

Iar curiozitatea pe care o alimentează prezentul este în primul rînd intelectuală. Ceea ce se va întîmpla încetează să mai prezinte același interes. Vedem acum scena de la înălțime, ni se spune explicit că Dionis este *fără speranță* și *melancolic* și bănuim care va fi viitorul lui. Dacă trecutul ne întoarce către povestire ca s-o urmărim, prezentul ne întoarce către narator, spre a-l asculta. Nu ne captează intriga țesută minuțios. Căutăm mai cu rînd să ne instruim, să ne formăm o imagine despre lume, societate sau timpul istoric. Or, mai corect spus, căutăm să ne adaptăm la punctul de vedere al autorului. Dacă timpul narațiunii la care sîntem conectați, prin imperfect bunăoară, ne poate crea iluzia participării – sentimentul și.. fizic — prezentul ne aduce aminte că există un narator, care *știe* și care gîndește faptele și construiește o imagine rotundă a lor. Atotștiința autorului – propulsat în prim plan — nu ne îngăduie deci nici o libertate de acest gen. Ni se fac uneori concesii, sîntem invitați să împărtășim perspectiva naratorului *(vedem o frunte),* dar nu sîntem nicidecum singuri în acțiune. Fluctuația temporală – cu dese reveniri la prezent — ne ține conectați la timpul lecturii.

Trecutul în care sînt redate majoritatea narațiunilor nu-i compact, ci prezintă diverse grade în ceea ce privește distanța față de prezentul discursului. Și există de regulă un moment în *récit* care poate fi considerat un început. Cititorul activ se plasează în acest punct, pe care-l adoptă ca prezent al său, și de aici se deplasează înainte, purtat de iluzia că participă la acțiune, sau cel puțin e martor la ceea ce se întîmplă, nu la ceea ce s-a întîmplat. Tot ce precede acel punct, cum ar fi expozițiunea, e simțit ca trecut fictiv, în vreme ce tot ceea ce-i succede – prolepsele, de exemplu – este resimțit la viitor. Totul poate fi la fel de trecut din punct de vedere morfologic. Din punct de vedere psihologic însă, o dată ce s-a stabilit punctul de referință, fiecare eveniment care se derulează în ordine e un punct din prezentul — discus în serie – al lecturii, iar orice contravine ordinii temporale în raport cu această serie e apreciat ca aparent trecut sau viitor.

Acest transfer al trecutului în prezent e incomod, dacă nu de-a dreptul imposibil cînd cititorul se află în fața unei serii de prezente precum cele întîlnite în pasajul citat. Să le rememorăm : un prezent atemporal *(coincide)* care desemnează un raport necesar între lucruri al cărui timp ne este indiferent ; un prezent tabular *(stă),* unde întîmpinăm comunicări asupra trecutului „la care distanța lor de prezent poate rămîne neexprimată singurul lucru important fiind expresiunea conceptului verbal" ; un prezent etern *(contrastează)* care exprimă un adevăr valabil oricînd ; un prezent al copulei logice *(este),* care privește numai aderența predicatului la subiect, fără amestecul vreunei reprezentări temporale verbale. În aceeași categorie de cugetări generale intră și prezentele din comentariul de la început, din care am citat substanțial Toate împreună „își primesc signatura lor stilistică din reflexul faptelor care le-au precedat și pe care le rezumă și le tălmăcesc în semnificația lor permanentă" și, la rîndu-le, „se colorează ulterior prin reflexul cugetării generale care le urmează. Prin sublinierea și în lumina reflecției, faptele exterioare capătă o valoare simbolică și se monumentalizează la cadrul etern al reflecțiunii finale faptele exterioare sporesc în semnificația lor."

Am lăsat deoparte două exemple *(vedem, am putea numi)* care ne trimit explicit la instanța naratoare și care fixează punctul de vedere din care se desfășoară istoria. Condescendența implicită în forma de plural a celor două verbe nu trebuie să ne inducă în eroare. Sîntem invitați să *vedem* ceea ce ni se arată, nu să descoperim noi înșine. Asistăm de fapt la o lecție în care „morala" este lucrul esențial *(noumen),* iar întîmplarea — „fenomenală" – este anecdotică și ilustrativă. Trecutul-derulînd faptele —, este instrumentul demonstrației, prezentul ne face contemporani cu autorul și ne oferă învățăminte de natură morală, socială sau filozofică. „Verbele la trecut fac tranziția între aceste secțiuni sincrone ale narațiunii. Ele descriu condițiile necesare pentru perceperea narațiunii dintr-o poziție de simultaneitate și construiesc contextul în virtutea căruia pot fi înțelese scenele sincrone". Este ca și cum am urmări o serie de diapozitive care, legate între ele, formează o istorie coerentă. Cînd ni se expune o imagine sîntem conectați la timpul ei, iar timpul narațiunii se oprește ; în intervalul dintre imagini timpul narațiunii se condensează și se accelerează Imaginea – care este de fapt comentariul — se derulează la prezent, intervalul pregătitor — narațiunea propriu-zisă — ni se transmite la trecut.

Sorin PĂRVU

---

urme pe zăpadă

la o lansare de carte

Poate m-am mirat văzîndu-l în capul mesei tocmai pe el, care în toate împrejurările preferă locurile cel mai puțin băgate în seamă, poate în anumite momente mi-a atras atenția privirea lui, mai tristă ca de obicei, și un fel de surîs placid, însoțit de fiecare dată de o ușoară aplecare a capului și de ridicarea umerilor, ca și cum ar fi vrut să spună că era în acord deplin cu tot ce se vorbea în jurul său. Dar cine ar fi putut găsi în toate acestea semne prevestitoare a ceea ce avea să se întîmple ? Unii au spus apoi că ceruse insistent locul acela, însă ce bază poți să pui pe vorbele unor oameni care se joacă tocmai cu vorbele ? Mai degrabă cred că, venit printre primii invitați, s-a așezat la un colț de masă, iar la sosirea celorlalți, s-a ridicat de pe scaun, să le strîngă mîinile politicos, exagerat de politicos, din care cauză și-a pierdut acel loc și, treptat, a fost împins spre capul mesei. Ca, mut, să-și aplece acolo fruntea, să-și ridice umerii și să surîdă, aprobîndu-i pe toți. Oricum, după o vreme eu însumi nu l-am mai luat în seamă, aproape uitasem că se mai află acolo, pînă cînd cineva a propus ca fiecare din cei prezenți să rezume în zece cuvinte părerea despre cartea a cărei apariție prilejuise adunarea de la acea masă. Bineînțeles, în afară de criticul ce prezentase cartea la librărie, nu cred să fi citit cineva măcar un vers din ea. Autorul ei a protestat moale, —evident, stupida propunere îi făcea plăcere — și le-a rugat pe cele două actrițe, invitate acolo să recite din cartea lui, să nu se supere dacă vor intra în rol aproape de sfîrșit. N-a existat nici o clipă de ezitare, primii vorbitori au și luat cuvîntul. Laudele au început să se reverse ca dintr-un corn al abundenței, cei de față se dovedeau încă odată că știu să se ascundă chiar și în spatele a zece cuvinte. Începuse să mi se facă greață, fumul plutitor peste masă nu mai mirosea a tutun, ci a tămîie. Și atunci l-am auzit pe el, erau primele vorbe ce le rostea: După cum știți, într-un fel sînt și eu poet... Rîsetele unora l-au oprit. După o clipă, privindu-ne ca și cum în momentul acela ne-ar fi descoperit în fața lui, a întrebat : De ce rîdeți ? ... Din obișnuință, știu... Aveți atîtea obișnuințe, încît n-a mai rămas nimic din voi... V-au halit obișnuințele... Gura, ascultați !... V-am spus că știți, că într-un fel sînt și eu poet. Ceea ce nu știți este faptul că mi-am început drumul împreună cu poetul sărbătorit... Călătoream împreună într-o cotiugă trasă de un măgar alb... Nici nu bănuiți voi cît de frumos este un măgar alb, cu hamuri negre, țintuite cu bronz... Dar orice lucru bun și frumos nu ține mult, măgarul nostru a murit, cotiuga a putrezit... Cum să vă spun, ne-am trezit mergînd amîndoi pe marginea șoselei și, pe lîngă noi, pe asfalt, vîj-vîj, mașinile... Rămas singur, am adormit... Cred că am dormit acolo, în cîntările albinelor, vreo zece ani... Cred că am venit aici direct de acolo, să mă întîlnesc cu niște măgari suri, care nu vor ajunge niciodată albi... Cred că te-ai îmbătat, strigă cineva și el, la fel de calm, silabisind aproape cuvintele, continuă ca și cum nu l-ar fi auzit : M-a trezit un tip de la achiziții și contractări... mirosea a cocină de porci, a poiată de găini... Alo domnu... tovarășu... ce faci aici ? Nu vezi ? i-am zis. Dorm, lasă-mă în pace... Nu se poate, a zis el, prea ai o figură de borfaș, ai să mergi cu mine... Și, nici una, nici două, și-a desfăcut servieta de vinilin și m-a băgat în ea... Așa m-a dus pînă la prima gară. Am venit cu o cursă locală, una pentru navetiști, cu podeaua vagoanelor tapisată de coji de semințe de floarea-soarelui, de chiștoace, de scuipați, vagoane în care tremuri și vara, plin de tăcere... Da, să mă întîlnesc cu niște măgari... Taci și așează-te pe scaun, ești beat, strigă cel de lîngă mine, un tînăr care își tot masa nervos musteața firavă... Spre ăsta și-a oprit privirea, chiar a întins mîna spre el : Ascult !... Bunicii mei ziceau, adresîndu-se cuiva, omul lui dumnezeu, părinții au început cu domnule, apoi au trecut la tovarășe... E și în asta istoria, dacă vreți.. Noi zicem, bătrîne, chiar dacă sîntem tineri, zicem așa, cum am zice prietene sau naiba mai știe ce. Deci, bătrîne, ești un trepăduș, singurul tău har e la tras sforile, la făcutul relațiilor profitoare..., încolo nimic, doar ceva bîzîială... Pînă și dragostile tale ți le-ai uns cu alifiiile astea profitoare, extrem de utile. Ce mai, dai lovituri... Nu-ți permit ! strigă musătciosul. Ce să-mi permiți tu ?... Nu ești nici o ceapă degerată, oportunismul în dragoste nu e nou, bătrîne... să fi avut măcar meritul să-l fi inventat, tu însă îl repeți, atît... Întreci orice măsură ! țipă iar mustăciosul, vă rog, cu idioții eu nu, eu... Și el la fel de calm, în timp ce celălalt se îneca în cuvinte : Ce frumos ar fi să fiu idiot !... Nu mi-ar mai fi greață de tine, nu mi-ar veni să vărs cînd vă văd pe voi, toți... Ce aveți voi comun între voi ? Nici vinul pe care îl beți aici... De fapt, îl stricați, îl irosiți așa cum irosiți cuvintele... V-aș mai spune și altceva, dar mă așteaptă omul de la achiziții, m-a invitat la o nouă călătorie cu trenul de navetiști... Deci, la revedere...

Uluiți, am rămas nemișcați pe locurile noastre, în timp ce el a părăsit masa. În urma lui, mai mulți au căutat să-l calmeze pe tînărul de lîngă mine. Pe urmă masa a decurs normal, adică, treptat, treptat, au început să vorbească toți și nimeni să nu asculte. Cele două actrițe au recitat, cître trei poeme fiecare, în fața unor oameni prea obosiți să mai înțeleagă ceva.

A doua zi mi-a telefonat soția lui. Speriată mi-a spus că el a venit acasă foarte liniștit, spunîndu-i că vrea să lucreze. Ea s-a culcat și aproape de miezul nopții s-a trezit sufocîndu-se de fum. L-a găsit așezat la biroul său, pe care se află un lighean plin cu hîrtie albă. Cu obișnuitul său calm, luase filă cu filă și dăduse foc la tot ce scrisese în ultimii ani. Manuscrisul lui, pe care în parte îl cunoșteam, s-ar fi putut transforma într-o carte de excepție. Acum nu mai era decît un morman de cenușă. M-am dus la el acasă. M-a primit ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Arăta odihnit și bine dispus. Amintindu-i de masa din ajun și de arderea manuscrisului, l-am întrebat dacă mai era în toate mințile. Mi-a răspuns tot calm : Nefericirea este că n-am pierdut nici un gram din ceea ce se numește minte. Apoi, rîzînd, a adăugat că i-ar fi plăcut să nu apeleze la lighean, ci să aibă o sobă, să fie iarnă și să arunce în foc filă cu filă...

Astăzi am primit din nou un telefon de la soția sa. Mi-a spus că pe biroul lui au apărut cîteva topuri de hîrtie și creioane. Ea are speranța că va reface manuscrisul. Eu n-am această speranță. Poate pentru că am început să văd în orice gest al lui unele semne la care altădată nu m-aș fi putut opri. Dar, poate, el, acolo, cu hîrtia și creioanele lui, este cu adevărat fericit...

Corneliu ȘTEFANACHE

repere ale culturii naționale: creangă — 150

argument

„Sînt născut la **1 martie 1837** în satul Humulești, județul Neamțului, plasa de sus, din părinți români" **(s.n.)**. Așa începe fragmentul de autobiografie păstrat între hîrtiile lui Ion Creangă și tipărit la 1890 de Grigore I. Alexandrescu. Cînd, în august 1859, se căsătorea cu Ileana Grigoriu, fiica preotului de la biserica Patruzeci de Sfinți, el declara a avea 23 de ani. S-ar fi născut prin urmare în **1836**. Cererea de hirotonie, adresată la 19 decembrie 1859 mitropolitului Moldovei și Sucevei, ni-l dezvăluie mai bătrîn cu un an: „fiindu-mi vîrsta 24 ani trecuți". Ceea ce ar însemna că s-a născut în **1835**. Aceste informații contradictorii au dat serios de furcă biografilor, care n-au cruțat argumentele în favoarea unei date ori a alteia. Cum ultimele două păreau a răspunde unor necesități practice imediate, deși e cel puțin curios ca acte redactate la interval de numai patru luni să indice ani deosebiți, prima a găsit cei mai numeroși susținători. Cînd a redactat ciorna autobiografică — s-a spus — Creangă a furnizat data reală, neavînd nici un interes să o mistifice. Explicația pare destul de logică, însă în asemenea chestiuni logica nu e tocmai la ea acasă. S-ar putea susține, la fel de bine, că informațiile ce se bat cap în cap nu sînt decît consecința faptului că scriitorul nu cunoștea data exactă a nașterii. Altfel cum se face că nici unul dintre anii propuși de el nu coincide cu acela din mitrica satului Humulești „pentru cei născuți în anul **1839**" **(s.n.)**? Acolo scrie negru pe alb: „1 Luna iunie. La 10 a lunii aceștia din pravoslavnicii părinți Ștefan sîn Petre Ciubotaru, vîrsta lui 30 ani, soția sa, Smaranda, fiica lui David Creangă, vîrsta ei 28 ani, s-au născut un ficior, primind sf. botez la 20 a lunii aceștia în biserica cu hramul Sf. ierarh Nicolai, s-au numit Ioan, naș fiindu-i Ioan Cojocaru din satul Humulești". Unde e adevărul? În autobiografie sau în singura hîrtie oficială de care dispunem? Cui să dăm crezare? Scriitorului, care relatează din amintiri, ori documentului din 1839? Călinescu neagă orice valoare probatorie mitricii în cauză pe motiv că evidența populației era ținută pe atunci cu destulă larghețe. Principial, are dreptate. Va fi fiind, totuși, mai sigură memoria lui Creangă? Simplul amănunt că îl descoperim indicînd ani diferiți în împrejurări și apropiate și legate de unul și același eveniment biografic (hirotonirea) ne face a trata cu circumspecție.

La urma urmelor, nesiguranța ce domnește în privința datei nașterii lui Creangă rămîne o problemă secundară. Că se va fi născut la 1837, că va fi văzut lumina zilei în 1839, el rămîne povestitorul fără egal al literaturii noastre și orice prilej de a-i cinsti fapta artistică e binevenit. Căci, deși s-a scris enorm despre opera sa, puține sînt observațiile cu adevărat profunde. Călinescu a făcut din humuleștean un personaj fabulos, de mitologie și, pînă una-alta, această viziune se bucură de credit. Arta scriitorului mai ales, despre care obișnuim a ne exprima superlativ, nu și-a găsit încă o expresie critică pe măsură. Ea a scăpat printre degete comentatorilor, vădindu-se deocamdată impalpabilă. Îl sărbătorim pe Creangă și acum, cînd se împlinesc o sută cincizeci de ani de la data cînd el pretinde a se fi născut, îl vom sărbători, pentru același motiv, și în 1989, cînd va fi un veac și jumătate de la anul consemnat de mitrică. Incertitudinile istoriei literare au, printre altele, și fericita urmare că ne mențin trează atenția asupra valorilor de primă mărime ale scrisului nostru literar.

Adrian OPRINA

ion creangă și energia limbajului

Pofta de vorbă a lui Creangă este enormă. Se povestește, se monologhează — mai rar și cu ochii spre „public", se dialoghează: se **vorbește** așadar mult în proza lui. Mult — da, însă nicidecum fără măsură (tocmai măsura i-o elogia Ibrăileanu) și vorba nu i se face, lui, niciodată apoasă, diluată. Dimpotrivă, ceea ce simți la tot pasul, urmîndu-l, e forța cuvîntului dominat, acum luat de un duh al hîrjoanei și copilăririi, acum sobru (dar încruntat — nu, niciodată) și mai reținut, parcă în așteptare. În așteptarea, oare, a ce? A unei noi ocazii, mai încape vorbă, de a da frîu liber cuvintelor, de a le lăsa să-și „dea — frumos — în petec". „Naratorul" din **Amintiri**, „spuitorul" de povești nu sînt concurați în privința vervei lor inepuizabile decît de eroii humuleșteanului, la fel de nărăviți, și unii și alții, a se deda la astfel de joacă și de petrecere cu vorbe, inocentă, dar deloc lipsită de conștiința centralității ei în stilul (nu vreau să spun „idiolectul") Creangă. Cuvintele umblă în paginile lui încrezătoare în hazul și puterea lor, îndrăznețe și alunecoase, pitorești, înțepătoare, bufone, gata să-și facă oricînd de cap din te miri ce, prinzîndu-se pe loc într-o horă „absurdă", sau să-și arate arțagul, lăudăros bătăioase, în genere montînd mereu mici și trecătoare sau mai ample și mai insistente spectacole de limbaj. Sub o formă sau alta, ne întîmpină la el, mai peste tot, semnele unui inconfundabil geniu verbal. Puterea sub care stăm citindu-l este, mai presus de orice, a cuvîntului. Alte calități, de mare importanță și ele (umorul, plăcerea vizibilă de a povesti), nu numai că nu o eclipsează, dar o confirmă și o întăresc. Opera lui Creangă este o mare sărbătoare a cuvintelor, vorbire care, înainte de toate, celebrează vorbirea însăși. Liberare a energiei limbajului și manifestare a bucuriei de a-i stăpîni — fără a o diminua cu nimic — explozia de vitalitate.

N-a fost comentator al **Poveștilor** care să nu se oprească asupra unui moment de supremă dezlănțuire a vorbirii ludice, cum e acela — și cine oare nu și-l amintește? — al „harței" dintre tovarășii lui Harap-Alb, găzduiți peste noapte în casa de „aramă înfocată" de la curtea împăratului Roș. Pretextul e un adevăr bine știut, ținînd de comportamentul moral: un grup uman se scindează într-o situație la care reacțiile sînt diferențiate sau de-a dreptul opuse. Gerilă s-ar fi simțit și el, în sfîrșit, o dată la „căldurică" de-ar fi putut lăsa casa numai bine încinsă, cum o găsiseră, dar atunci ceilalți, într-adevăr, „scrum" s-ar fi făcut, pe placul și pe gîndul împăratului — „amfitrion". Așa, în timp ce soții săi huzuresc („cum au dat de căldurică, pe loc li s-au muiet ciolanele și au inceput a se întinde și a se hîrjoni"), bietul Gerilă, cu o altă idee de „bien-être, tremură de frig sau, cum zice „naratorul", cu ironie țărănească, „se întindea de căldură, de-i treceau genunchele de gură", firește, vărsîndu-și și el năduful: „— Numai din pricina voastră am răcit casa: căci pentru mine era numai bună cum era. Dar așa pățești dacă te iei cu niște bicisnici. Las'că v-a mai păli el berechetul acesta de altă dată! Știi că are haz și asta? Voi să vă lăfăiți și să huzuriți de căldură, iar eu să crăp de frig. Bu...nă treabă! Să-mi dau cu liniștea mea pentru hatîrul nu știu cui? Acuși vă tîrnîiesc prin casă, pe rudă pe sămînță, încaltea să nu se aleagă nimica nici de somnul meu, dar nici de al vostru". Aceasta este provocarea, aruncarea „mănușii" în duelul verbal, de ironii și maliții, gata să înceapă. Tot paraponul insului invidios pe binele și mulțumirea celorlalți e în acest amestec de lamentație și ciudă, de văietătură și pizmă, îngroșat comic de împrejurarea că prea generosul sacrificiu altruist, abia făcut, este regretat acum, așa-zicînd: „la rece", cu o candoare în strigătul egoist, care îi dă eroului un aer de uriaș copil mare. Dar nu este deja în plîngerea lui un belșug de elemente expresive care dau o impresie de paradoxală plăcere în spunerea ofului? De fapt, nimic paradoxal: gîlcevile, amenințările, ironia mușcătoare etc. sînt mereu, la Creangă, ocazii (și chiar „alibiuri" estetice) pentru o mare risipă de inventivitate verbală, pentru adevărate jocuri de artificii ale limbajului: plăcerea vine din sentimentul stăpînirii, pînă la virtuozitate, a cuvîntului, pe care autorul îl trăiește și prin personajele sale. Ele au mereu nevoie de „pricini", de ocazii apte să dea semnalul pentru astfel de cheltuiri ale vervei lor disponibile, potențiale, de aceea sînt gata să se aprindă oricînd, aproape din nimic. „Ostilitățile" dialogale, odată declanșate, decurg după un tipic al creșterii lor spre un comic și o facondă de talie hiperbolică. „Bicisnicii" nu tac nici ei și spre sîcîitorul **trouble-fête**, curg într-o inepuizabilă paradă a sinonimiei, una după alta, versiuni ale ideii de „pisălog", aruncate acuzator lui Gerilă, cu mare amestec de glasuri: „nu mai stinchești cu brașoave de ale tale", „ne-ai făcut capul călindar", „ne-ai amețit", „I-auzi-l-ăi: parcă-i o moară hodorogită", „Hojma tolo-[...]nește" etc. Sensul (denotativ) stagnează, bate — **voit** — pasul pe loc, în schimb **spectacolul limbajului** tocmai astfel ia avînt, prim-planul îl ocupă conotațiile, mai ales sugestiile de ton și gest pe care le poartă cu ele cuvintele: dialogul implică „parantezele" de regie ale mizanscenei. Și cînd amenințările, în replică, ale lui Gerilă se aud, impresia e din nou de voluptate a bogăției expresive, care și-a subordonat economia logică a comunicării (pentru atît ar ajunge mult mai puține vorbe): „Apoi nu mă faceți din cal măgar, că vă veți găsi mantaua cu mine! Eu îs bun cît îs bun dar și cînd m-a scoate cineva din răbdare, apoi nu-i trebuie nici țigan de laie împotriva mea". Licitarea soiului acestuia de limbuție arțăgoasă și mușcătoare atinge acum un nivel maxim, vocile își urmează una alteia, **întrecîndu-se** în adevărate **exploits** de turnir verbal, ridicat la treapta deplinei libertăți și euforii ludice: (vorbește Flămînzilă:) „cînd te mînii faci sînge-n baligă", „Tare-mi ești drag!... Te-aș vîrî în sîn, dar nu încapi de urechi...", „mai strînge-ți buzișoarele acasă" și altele; (Ochilă, mai „rezonabil":) — Ai dreptate, măi Gerilă, numai nu te cauți", „Ba încă ai dat peste niște oameni ai lui Dumnezeu, dar să fi fost cu alții, hei, hei! mîncai papara pînă acum"; (Lăți-Lungilă) „—Dar nu mai tăceți, măi? Că ia acuș trec cu picioarele prin păreți și ies afară cu acoperămîntul în cap (...). Parcă nu faceți a bine, de nu vă mai astîmpără dracul nici la vremea asta. Măi Buzilă, mi se pare că tu ești toată pricina gîlcevii dintre noi"; și, în fine, amenințarea cu fals aer de „ipoteză": „Ia să-i faci **chica topor, spinarea dobă și pîntecele cobză**, zise Setilă, căci almintrelea nici nu e de chip s-o scoți la capăt cu boclucașul acesta", încununare de război comic al vorbelor cu canonada (simetrii, elipse, sugestivitate și energie sonoră în tripticul de imagini — subl. N. C.) de metafore sui generis, grotești în concretețea lor, expresive în astfel de alăturări insolite nu sub raport plastic, ci ca semne ale plăcerii jocului creator cu cuvîntul, în care s-a convertit mînia. Vocabulele vin chemate de un simț al valorilor sonore: „topor", „dobă", „cobză" sugerează **fonetic** zgomotul și agitația corecției fizice și impun o rostire plină, tunătoare, vibrantă. Paginile lui Creangă **cer** lectura cu voce tare, energia cuvintelor deci (înainte de toate cea a descărcării fonetice și a ritmului intonației în frază, inconfundabil) își caută împlinirea firească în rostire.

Desigur, întreaga scenă are o justificare compozițională (care o situează în ansamblul textului): gîlceava pregătește surpriza împăratului Roș, care, în loc să se vadă scăpat de pețitorii-„golani", va asculta a doua zi **plîngerile** musafirilor mai-mai să degere în casa de „aramă înfocată". Supărarea lui Gerilă nu se astîmpără însă numai cu atît („trîntește o brumă pe păreți, de trei palme de groasă"), răzbunarea sa de zeflemelile și batjocora îndurate urcă treapta supremei estetizări (dar la Creangă estetizarea este constant ferită de orice ostentație și forma ei predilectă e tocmai vorbirea „în dodii") odată cu dansul cuvintelor ajunse la o libertate totală, intrate într-un regim al gratuității ludice, pur muzicale și absurde, vorbire care — ultimă ironie — simulează logica dialogului (tiparele sintactice, păstrate), cînd de fapt nu face decît să se răsfețe monologic, să se asculte pe sine: „Cică să nu te strici de rîs!... De Harap-Alb, nu zic. Dar voi, mangosiților și farfasiților, de cîte ori îți fi dormit în stroh și pe tîrnomată, să am eu atîția bani în pungă nu mi-ar mai trebui altă! Oare nu cumva v-ați face și voi niște feciori de ghindă fătați în tindă, că sunteți obraze supțiri? Și încă mai prins în ritmul unei vorbiri gration bufone, în exaltarea nastratinească a bucuriei mînuirii cuvîntului pentru el însuși, pe un tipar de ludic „non-sense" folcloric (Gerilă îngînă oarecum formula „în vecii vecilor amin", cu care sfîrșesc blestemele ce-i sînt adresate:) „— De asta și eu mă anin și mă închin la cinstita fața voastră, ca la un codru verde, cu un poloboc de vin și cu unul de pelin, zise Gerilă. Și hai de-acum să dormim, mai acuș să ne trezim, într-un gînd să ne unim, pe Harap-Alb să-l slujim" etc. Încheiere pacificatoare, cum se vede. În tonul cel mai destins și surîzător. Nimic de mirare în asta. Tot rostul esențial al scenei e în energia și vitalitatea limbajului care „se dă în spectacol", cu o irezistibilă artă, cu o truculență a jovialității vocabulei și, deopotrivă, a dicțiunii — de zile mari. O dată consumat acest impuls ludic, comedia „harței" (de fapt o întrecere) prin care cuvintele se scutură de uzura și inerția utilizării lor instrumentale, s-a încheiat (nu însă și **închinarea** ca atare, ale cărei semne, deși fără concentrarea de aici, se arată mereu). Vor mai fi „dondănit" ei, oaspeții lui Roș-împărat, dar spectacolul, și jocul cu vorbele și vorbirea, atît cît au fost ele **spectacol** și **joc**, n-au suferit nici o abreviere, le avem în deplinătatea și a spiritului și a literei lor, la Creangă inseparabile în economia clasică a „vorbăriei" sale, din care nimic nu se poate clinti ori înlocui: asta cînd Creangă e într-adevăr **Creangă** (și nu „tîrgovețul" din el, după binecunoscuta disociere propusă de Ibrăileanu).

Nu e singurul moment de felul acesta din opera marelui humuleștean. Există unul foarte asemnător în **Amintiri**, unde locul ajutoarelor lui Harap-Alb îl țin catiheții, nu mai puțin porniți pe șotii și pe isprăvi de „bătălie" retorico-dialogală (ironie, disponibilitate parodică, joc verbal). Iată scrisoarea trimisă primei victime a metodei „poștelor", de reîmpărțire mai avantajoasă a proviziilor (abandonate celor rămași de către „băjeniți"): „Iubite Oșlobene, Mă închin cu sănătate de la golătate, despoieții din urmă. De n-aveți ce mînca acolo, poftim la noi, să postim cu toții. Al tău voitor de bine, Zaharia, Mare căpitan de poște". Chiar dacă se adaugă acum parodia tiparelor de stil epistolar, în care se toarnă absurdități surîzătoare, încîntate de propria inventivitate malițioasă, esența e aceeași ca și în ciocnirile orale și se recunosc de îndată semnele bătăii de joc ceremonioase și ale sublinierii expresivității ludice prin cultivarea non-sensului prins în rame (sintaxa) logice. De fapt petrecerea cu vorbe a catiheților din **Amintiri** și cea a „adjuvanților" din **Harap-Alb** respiră, deloc întîmplător, același aer de veselie și turnir verbal, de probă (încercare, **épreuve**), cu „public", a istețimii, și creativității în „mînuirea" cuvîntului, ceva din jocul și joaca și comedia limbajului, ca într-un dormitor cu colegieni fără astîmpăr, plini de „incuri": tradiție care se întinde de la goliarzi la Urmuz al nostru și care rămîne mereu vie, activă.

S-a remarcat frecvența ridicată cu care revin, la Creangă, situațiile de „beligeranță" verbală, gîlcevile, blestemele, amenințările. Relația acestor stări afective cu extraordinarul relief stilistic al prozei marelui nostru clasic trebuie însă răsturnată. Nu „starea" scoate cuvintele din apatia uzului lor cotidian, ci plăcerea imensă a vorbirii cu belșug de culoare, sonoritate vivace și mai ales un inegalabil simț al ritmului comunicării, ea, această voluptate, își inventează la tot pasul ocazii, pretexte. Cheltuindu-se în dialoguri — „duel", eroii lui Creangă participă la o mare sărbătoare a cuvîntului românesc, ei se bucură de ceea ce face bucuria artistului însuși, a creatorului lor: lupta nu e atît între ei, cît împotriva limitelor și a „oboselii" limbajului. Pentru că, înainte de toate, tot ce este vorbire în paginile scriitorului (și totul — sau aproape totul — este) e o luptă, frumoasă și fericit izbînditoare, cu inerția cuvintelor. Părinții lui Nică își aruncă înțepături unul altuia, vorbind de viitorul lui sau de poznele copiilor, puiul de om încearcă să vîndă pupăza (ceasornicul satului) la tîrg, bunicul David de la Pipirig istorisește întîmplări vechi, Nichifor Coțcariul o sperie pe Malca cu vorbe despre lupi închipuiți, Capra își plînge iezii pierduți, Ivan Turbincă dialoghează cu Moartea și Dănilă Prepeleac cu trimișii lui Scaraoschi: de fiecare dată vorbirea personajelor nu este reproducere (din amintire sau după sursa folclorică, a poveștii), ci creație a „povestitorului"-actor, gata să joace — cum a văzut, cu sagacitate, Călinescu — toate „ro-

1 martie 1837 data nașterii lui creangă

O problemă pasionantă și controversată de istorie literară a constituit-o **data nașterii lui Ion Creangă**.

Fără să pună prea mare preț în anii tinereții pe comunicarea corectă a vîrstei, și deci și a anului nașterii, dimpotrivă, plăcîndu-i, în diferite împrejurări să se arate mai vîrstnic decît era, din documentele cercetate în arhive, din intervențiile multor cercetători în decursul anilor, aflăm că Ion Creangă s-a născut între anii **1835 și 1842**.

Luînd ca reper anul 1837, trei sînt grupele în care am putea cuprinde aceste date: — Situatii în care Ion Creangă a declarat că s-a născut înainte de 1837;

— Împrejurări în care aflăm ca an al nasterii 1837.

— O altă categorie este aceea a anilor de după 1837.

Cele mai multe situații sînt cele în care arată că s-a născut înainte de 1837. Iată o parte din ele: în **mărturia dată** de biserica 40 de sfinți din Iași și în actul de căsătorie din 23 august 1859, Ion Creangă declară că are 23 de ani. Deci anul nașterii ar fi 1836. După cîteva luni, în cererea pentru hirotonire ca diacon, spune că are „24 ani trecuți". Anul nașterii ar fi 1835.

La înscrierea la Facultatea de teologie, în 1860, declară că are 24 de ani. Anul nasterii ar fi 1836.

Intr-o catagrafie a preoților din Iași pe anul 1862 arată că are 27 de ani. Socotind ar ieși anul 1835.

Intr-un tablou al preoților din Iași, din 1863, Creangă are 27 de ani. Anul nasterii ar fi 1836.

Pe o fotografie din 1877 (decembrie), scrie el însuși: „în etate de 42 de ani". Avînd in vedere că sîntem la sfîrșitul lui 1877, anul nașterii ar fi 1836.

Anul 1837 apare în trei împrejurări, foarte importante în biografia omului și scriitorului Ion Creangă, în care nu mai are nici un interes imediat să se arate mai în vîrstă sau să nu declare adevăratul an al nasterii:

— In lista candidaților la „Școala preparandală din Eși", listă scrisă de Titu Maiorescu, la 1864, cînd Creangă declară că are 27 de ani;

— În **Albumul JUNIMII**, solicitat de Iacob Negruzzi, cînd Ion Creangă scrie el insuși că s-a născut în anul 1837;

— Intr-un **Fragment de autobiografie**, manuscris descoperit între hîrtiile scriitorului în Bojdeuca din Țicău, la moartea sa, Ion Creangă scrie, parcă pentru a înlătura orice îndoială, cu conștiința sigură a scriitorului: **„Sînt născut la 1 martie 1837, în satul Humuleștii**, județul Neamțului, Plasa de Sus, din părinți români: Stefan a lui Petrea Ciubotariul din Humulești și soția sa Smaranda, născută David Creangă, din satul Pipirig, județul Neamțului".

Cercetătorul Gheorghe Ungureanu, fost director al Arhivelor statului Iași, descoperă și publică în 1940 „mitrica" noilor născuți din județul Neamț pe anii 1839 și 1842.

In cea din 1839, la numărul 1 este trecut IOAN. Cităm acest act în întregime:

„La zăce a lunii aceștia (iunie) din pravoslavnicii părinți Ștefan sân Petre Cibotariu vrîsta 30 ani (în act „triizăci ani") soția sa Smăranda fiica lui David Creangă vrîsta ei 28 („douăzeci și opt") ani s-au născut un ficior primind sf. botez la douăzeci a lunii aceștia (iunie) în biserica cu hramul Sf. erarh Nicolai s-au numit **Ioan** naș fiindu-i Ioan Cojocaru din sat Humulești".

În cea din 1842, mitrică descoperită și publicată în 1940 de Gh. Ungureanu, citim:

„La 4 lunii aceștia (februarie) din pravoslavnicii părinți Ștefan fii lui Petrea Cebotariu vîrsta lui 30 ani soția sa Smăranda fiica lui David Creangă vîrsta ei 28 ani s-au născut un fii care primind sf. botez la 10 a lunii aceștia în bisărica cu hramul sf. erarh Nicolai s-au numit **Ioan** (!) fiindu-i naș Ioan Cojocariu din satul Humulești".

Despre acest „act" Gh. Ungureanu spune că in loc de **Zaheu** s-ar fi trecut, desigur greșit **Ioan**, și că acesta este actul de naștere al fratelui lui Ion Creangă.

Ce preț însă se poate pune pe acest „act" din 1842, ca și pe cel din 1839, cînd și într-unul și în celălalt apare același nume, **Ioan**, aceeași vîrstă a părinților, Ștefan și Smaranda aveau și în 1839 și în 1842, 30 și respectiv 28 de ani? Mai mult, în ambele „mitrice" apare numele aceluiași naș, Ioan Cojocariu.

Dacă în cele două „documente" se află atîtea erori, desigur că s-a mai putut face cel puțin una: aceea ca în loc de anul real, 1837, să se treacă 1839. (Fiindcă acesta este considerat de Gh. Ungureanu anul nașterii lui Ion Creangă). Deci în cel din 1842 numai anul ar fi cel real, deoarece celelalte date sînt evident greșite! Atunci cum poți spune că acesta este actul de naștere al lui Zahei? Iar Ion Creangă, cu siguranță, s-a născut în 1839?

Demonstrația pe care o face Gh. Ungureanu în favoarea acestui act din 1839, ca fiind exact, suferă ea însăși de lipsă de argumente serioase. Să vedem ce spune Gh. Ungureanu: „În iunie 1858 Creangă termină 4 clase de seminar și, voind să fie hirotonit, nu i se eliberează certificatul, „neavînd vîrsta legiuită", adică avea — fiind născut în 1839 — numai 19 ani. Dacă ar fi fost născut la 1837 ar fi avut 21 de ani și ar fi putut fi hirotonit, deoarece vîrsta legiuită era de 21 de ani. Dacă ar fi fost născut în 1837, Creangă nu ar fi așteptat un an (...). Dar, fiind pus față în față cu documentele, adică mitrica de naștere și de botez din 1839, a tăcut molcom și a așteptat pînă în 1859, cînd, în iunie, împlinea vîrsta legiuită". (Gheorghe Ungureanu, **Ion Creangă — Documente**, Ed. L., 1964, Buc., pp. XXII—XXIII).

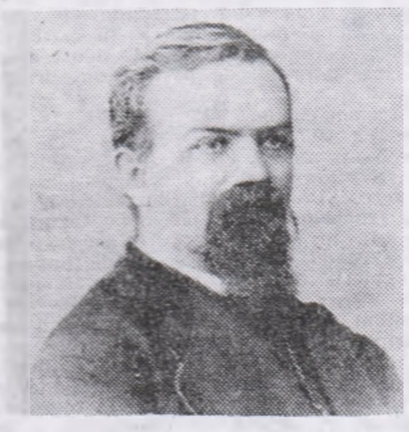
(continuare în pag 9)

Constantin PARASCAN

lurile“, şi pătruns de bucuria acestui joc în care şi prin care cuvintele se trezesc la viaţă, se umplu de culoare, de căldură, de mişcare şi energie expresivă. A lui, a lui Creangă este plăcerea histrionică de a „juca“ mereu altă „voce“, ba a tatei sau a mamei, ba pe cea a mătuşii Măriuca ori a lui Trăsnea şi a atîtor altora din **Amintiri,** ba să se măsoare cu dracul în isteţime punînd „masca“ lui Dănilă Prepeleac ori să vorbească despre „cumătrul“ lup, prefăcut şi rău, cu înverşunarea unei humuleştence văduve ş.a.m.d. Şi în tot acest teatru cel dintîi „rol“ şi condiţia naşterii întru artă a tuturor celorlalte este acela al povestitorului. La el în primul rînd, dar e drept că într-o fraternitate stilistică vădită cu eroii săi, simţim refuzul cuvîntului tern, într-o mereu imprevizibilă mişcare de revitalizare expresivă : fraza lui Creangă e plină de incidente, bogată în „semne“ ale aprecierii şi caracterizării subiective, mereu întărîtate într-un fel sau altul (o continuă fugă de tonul relatării neutre, fără nerv), elipsele taie dezvoltările previzibile sau parazitare, onomatopeele dau mai mult dinamism şi relief sonor, „vorba ceea“, cu moralismul ei plastic, e complementul necesar al impresiei de absorbire în depănarea firului narativ, vocabule de o vigoare fonetică plebeiană, victorioasă, scot auzul „ascultătorului“ din apatie („balcîză“, „zbînţuit“ şi altele, atîtea), locuţiuni („mă lasă mare şi devreme“ etc.), imagini („şi plîngea ca o mireasă, de sărea cămeşa de pe dînsa“), efecte ironice şi parodice („cuvioşii bondari“, „cinstita crîşmă“) şi alăturări surprinzătoare („slăvit de leneş“), ca şi marele număr de cuvinte şi expresii maliţioase, ameninţătoare, insinuante etc., ori jocurile semantice, de la resemantizări contextuale şi vorba în doi peri şi pînă la mici recitaluri de vorbire ludică, „în dodii“ etc., toate se supun principiului adînc al stilului „Creangă“ : evitarea monotoniei şi a impresiei de neutru, de inert. Ceea ce nu înseamnă înţesarea paginii cu „ornamente“, cu trouvaille-uri şi probe de virtuozitate verbală date mereu şi oriunde : enumerările de simple nume de lucruri (multe, totuşi, de o culoare fonetică subliniată încă şi mai mult de vecinătatea lor imediată) sau descrierea unui act simplu (legarea cailor unul de altul sau croirea unor opinci), deloc „ornate“, sînt de o forţă şi demnitate stilistică a cuvîntului de atribuit pe drept unui **clasic.** Creangă crede în puterea cuvîntului, crede firesc, indiscutabil, şi fără a supune temeiurile acestei încrederi vreunei deliberări prealabile. Pur şi simplu, un astfel de gînd (îndoiala de cuvinte) nu-i poate veni în minte. Şi tocmai de aceea, pentru că nici o suspiciune faţă de ele nu-l încearcă, jocul lui superior cu posibilităţile şi creativitatea limbajului nu are nimic silit sau ostentativ, dimpotrivă, respiră graţie, naturaleţe, o tonică euforie, care nu îmbătrîneşte în scurgerea timpului. El pare a găsi întotdeauna, fără a căuta vreodată : cel puţin, urmele căutării nu se văd, nu i se simt în pagini. Creangă este, aş zice (fără nici o sugestie de protocronism), o fericită (estetic) încarnare a unui geniu textualist clasic : fără înverşunări deconstructiviste sau dezideologizante, condus de un „instinct“ ludic pur, fără nici un parti-pris (nici măcar cel al idolatrizării jocului însuşi) şi tocmai de aceea liber în jocul său creator, cum numai artiştii înnăscuţi pot fi.

Undeva, la sursa artisticităţii acestei opere de o miraculoasă fineţe neefeminată şi expresivitate mereu proaspătă (îi ştim întîmplările, poznele, subiectele etc. şi dacă ne întoarcem la ele e pentru că spunerea, cuvîntul, umorul a cărui bază este în chiar voluptatea acestei vorbiri-joc, ele ne recuceresc de fiecare dată), mi se pare că văd umbra marelui humuleştean, care, ca un alt Ivan, se aţine cu turbinca lui fermecată să taie calea numeroaselor feluri de „moarte“ care ameninţă cuvîntul, vorbirea, comunicarea, nelăsîndu-le să i se strecoare în vorbe, în fraze, în pagini. Şi, scăpat de ameninţarea acestei alte Vidme, limbajul lui Creangă debordează de energie, se încîntă de — şi încîntă prin — libertatea şi vitalitatea lui triumfătoare, joacă şi se joacă, cu un farmec şi o forţă inepuizabile. E izbînda unei arte senine şi puternice.

Nicolae CREŢU

maiorescu şi esenţa artei

Inepuizabilă şi complexă, ca tot ceea ce constituie dimensiunea profundă şi stabilă a fenomenelor vieţii materiale şi spirituale, esenţa artei se opune eforturilor cunoaşterii intuitive şi logice de a o epuiza. Fiind astfel imposibil de circumscris în termeni exacţi, nu încape nici o îndoială că tindem spre miezul chestiunii ori de cîte ori consideraţiile estetice şi critice dezvoltă, într-un fel sau altul, unele din problemele sale fundamentale, precum : idealitatea sau realitatea universului artistic, arta ca imitaţie a naturii sau ca expresie a plenitudinii interiorităţii umane, arta ca natură sau ca analog al naturii, relaţia dintre particular şi universal în artă, unitatea elementului raţional cu cel afectiv în opera de artă, specificul plăcerii estetice, aspectele pe care le comportă finalitatea creaţiei artistice, natura materialului utilizat de creator, deopotrivă cu posibilităţile şi limitele pe care acesta le conţine etc.

Dată fiind această situaţie, surprinderea şi examinarea punctelor de vedere maioresciene relative la esenţa artei pare o întreprindere prea puţin întemeiată, întrucît esteticianul şi criticul Junimii nu a redactat un tratat de estetică generală, aşa cum îl recomandau cunoştinţele şi gustul său, ci a scris numai studii de estetică aplicată şi critică literară, corespunzătoare nivelului literar şi cultural de la noi. Necesităţi extrem de imperioase îl determinau să abandoneze domeniul pur speculativ, spre care avea o înclinaţie deosebită, şi să elaboreze sau să adapteze teorii despre artă după nevoile momentului. Din aceste raţiuni, abordarea chestiunilor care privesc esenţa artei nu se face niciodată în mod direct, ci apare ca o problemă colaterală obiectivului urmărit, dobîndind însă întotdeauna statut de necesitate. Astfel, în studiul consacrat „poeziei române de la 1867“, Maiorescu atrage atenţia asupra specificităţii valorii artistice, intuind existenţa unor legi care o guvernează, în cel dedicat comediilor lui Caragiale, simte nevoia să adîncească natura operei de artă, iar în cel închinat poeziei lui Eminescu pune în lumină unitatea organică dintre elementul raţional şi cel emoţional, ca o condiţie sine qua non a marii arte etc. Însă nu modul în care a evoluat gîndirea estetică maioresciană sub acest aspect ne preocupă acum, ci considerînd-o pe aceasta în ansamblul ei, vom încerca, situaţi în punctul cel mai favorabil cu putinţă, să desprindem aspectele care definesc o esenţă a artei.

În această privinţă, concepţia sa despre artă ca „ficţiune ideală“, cu corolarul său, teoria „înălţării impersonale“ pare să deschidă cea mai cuprinzătoare perspectivă. Pe aici trec toate drumurile care duc către modul maiorescian de a-şi reprezenta esenţa artei. În acest centru ideatic, de o extremă densitate, în care înrîuriri de nuanţă platonică, hegeliană şi mai ales schopenhaueriană se întrepătrund cu incontestabile vederi personale, îşi află dezlegarea toate luminile şi umbrele gîndirii despre artă a mentorului Junimii.

Fiind rezultatul unei intense activităţi imaginative, arta este o **ficţiune,** adică o plăsmuire, însă una **ideală,** nu una **obişnuită.** „Orice concepţie artistică — scrie Maiorescu — este în esenţa ei ideală, căci ne prezentă reflexul unei lumi închipuite“. Conform acestei formulări, însuşirea **ideală** a artei devine posibilă în două accepţii. În primul rînd, arta poate fi **ideală** în sens hegelian, deoarece este o creaţie a spiritului, „reflexul unei lumi închipuite“, în al doilea rînd, ea poate deveni **ideală** în sens platonico-schopenhauerian, întrucît — după cum însuşi esteticianul subliniază — este vorba de „aşa-numitele **idei platonice,** foarte clar reproduse cu acel caracter al lor în Estetica lui Schopenhauer“. Cu o reală subtilitate, Maiorescu admite că în centrul interesului estetic nu stă realitatea ca atare, ci reflectarea acesteia în conştiinţă, atitudinea estetică implicînd o anume detaşare ori dezinteresare faţă de obiectul său. Fundamentarea materialist-dialectică a procesului activităţii estetice recunoaşte acest fapt, însă face un pas înainte în privinţa finalităţii lui. În impunătoarea sa **Estetică,** Lukacs distingea de asemeni, în procesul de concentrare a subiectivităţii pentru a realiza o integralitate umană, un moment de „suspendare“ a intereselor practice ale conştiinţei, însă nu-l absolutizează, ci punîndu-l în legătură cu conştiinţa practică, nu cu interesele imediate, sublinia relativa dezinteresare a acestuia. Prin această detaşare se conferă actului estetic specificitatea sa, între realitatea estetică şi lumea reală, care reprezintă punctul său de plecare şi de sosire. Maiorescu a lăsat, de multe ori, să se întrevadă o distanţă prea mare.

Însă exact în momentul în care idealitatea părea să devină suverana absolută a universului artistic, Maiorescu recunoaşte că „subiectul poate să fie luat din realitatea poporului, dar tratarea nu poate să fie decît ideal-artistică, fără nici o preocupare practică“. Deşi deocamdată concesiile făcute „realităţii“ nu sînt considerabile, esteticianul revine asupra acestei chestiuni şi reclamă imperios necesitatea ca opera de artă să păstreze aparenţa realităţii : „Tipurile înfăţişate în comediile d-lui Caragiale trebuie să vorbească cum vorbesc, căci numai astfel ne pot menţine în iluzia realităţii în care ne transportă“. Cu alte cuvinte, idealitatea nu poate exista decît cu chipul realităţii. În consecinţă, concluzia că arta este o ficţiune ideală şi reală în acelaşi timp, se impune cu toată tăria. Dacă Maiorescu n-ar fi acordat atît de mult credit logicii clasice, ar fi putut el însuşi să formuleze concluzia aceasta, al cărui spirit animă de fapt toate „criticele“ sale. În studiul de tinereţe, **O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867,** el nu gîndea în fond altminteri. „Condiţiunea ideală“ a poeziei e complinită de „condiţiunea materială“. Ideea hegeliană, devenită între timp „simţămînt şi pasiune“, nu se poate realiza decît prin cuvînt. Definită în acest context, arta este atît ideală cît şi materială.

Adeseori însă drumul către scop devine tot atît de revelator ca şi scopul însuşi. Procesul desprinderii de real şi al ascensiunii în lumea ideală, cunoscuta teorie a înălţării impersonale, ar putea dezvălui alte modalităţi de manifestare ale esenţei, creaţiei artistice. Prilej de interpretări aberante, facilitate de utilizarea unui limbaj propriu filozofiei idealiste, înălţarea impersonală este, în domeniul esteticii, echivalentă cu exigenţa de a depăşi ori transcende prin artă expresia individuală a sentimentului, cazul particular, şi a te ridica pe treapta contemplaţiei şi a universalităţii. În linii mari, impersonalitatea maioresciană se apropie de ceea ce se înţelege prin obiectivarea în artă. Depăşind nesemnificativul şi atingînd un anumit grad de generalitate, opera îşi asigură ipso facto substanţa etern-umană devenind autentică şi universală : „Dar acest pesimism (al lui Eminescu, n.n.) nu era redus la plîngerea mărginită a unui egoist nemulţumit cu soarta sa particulară, ci era eterizat sub forma mai senină a melancoliei pentru soarta omenirii îndeobşte ; şi chiar acolo unde din poezia lui străbate indignarea în contra epigonilor şi a demagogilor înşelători avem a face cu un simţămînt estetic, iar nu cu o amărăciune personală“. Considerată din această perspectivă, arta îşi trădează noi dimensiuni, cele ale individualului (sau subiectivului) şi universalului. În acest punct, gîndirea estetică maioresciană poate fi corelată nu atît cu estetica schopenhaueriană, cît cu cea kantiană, mai exact spus, cu modul în care filozoful din Königsberg defineşte una din trăsăturile plăcerii estetice.

Potenţialul artistic al operei de artă este dedus, la Maiorescu, din capacitatea acesteia de depersonalizare şi de ridicare, prin contemplaţie, în „lumea ficţiunii ideale“. Cu toate acestea, o astfel de lume a esenţelor, obţinută prin decantarea simţirii creatorului de „individualism“, „calcul“, „egoism“ etc., nu exclude posibilitatea ca artistul să rămînă „personal“ sau „individual“ în expresie : „Poetul adevărat este impersonal în perceperea lumii, întrucît în actul perceperii obiectului trebuie să se uite pe sine şi să-şi concentreze toată privirea în obiect, prin aceasta numai obiectul încetează acum de a fi individual, mărginit şi devine tip, se înfăţişează **sub specie aeternitatis,** cum zice Spinoza, este o **idee platonică** (...). Dar o dată perceperea obiectului dobîndită, manifestarea ei în o anume formă reproduce caracterul personal al poetului, şi o asemenea răsfrîngere în prisma lui proprie exprimă individualitatea lui esenţială“. Neînţelegerea unei atari idei a constituit unul din punctele de acuzaţie ale unei răsunătoare riposte semnate de C. Dobrogeanu-Gherea. Lipsa de temei a obiecţiei fiind evidentă, punctul de vedere maiorescian s-a impus, astfel că arta se relevă deopotrivă ca impersonală şi personală.

Înaintînd pe albia acestei înţelegeri a lucrurilor, se cuvine să arătăm că dacă **idealul, universalul** şi **impersonalul,** pe de o parte, **realul, subiectivul** şi **personalul,** pe de alta, presupun puncte de contact corespunzătoare în planul simţirii şi al ideilor, mişcarea făcîndu-se întotdeauna dinspre cele din urmă spre cele dintîi, arta nu poate fiinţa numai ca simţire sau numai ca idee, ci prin unitatea amîndurora. „Dar ceea ce e din naştere la adevăratul poet nu e dispoziţia pentru forma goală a ritmului şi a rimei, ci nemărginita iubire a tot ce este cugetare şi simţire omenească, pentru ca din perceperea lor acumulată să se desprindă ideea emoţională spre a se înfăţişa în forma frumosului“. Operînd la alt nivel decît celelalte modalităţi de manifestare a esenţei artistice, întrucît le traversează pe toate şi le instituie un centru de gravitate în jurul căruia să se poată grupa, necesitatea unificării raţionalului cu emoţionalul asigură unitatea şi diversitatea faptului artistic.

În sfîrşit, nu mai rămîne să constatăm decît în ce măsură efectele operei create sînt revelatorii în planul esenţei, sau, altminteri spus, să urmărim dacă rigoarea şi adevărul demonstraţiei noastre sînt confirmate prin refacerea drumului în sens invers. Contestîndu-i aşadar artei orice „preocupare practică“, Maiorescu nu-i contesta însă o anume înrîurire morală. Astfel, anihilarea subiectivităţii prin contactul şi cufundarea în obiect are drept urmare îmbogăţirea şi ridicarea acesteia pe treapta generalului sau esenţialului. În procesul contemplaţiei estetice, individualitatea existentă în timp şi spaţiu se înalţă spre propria sa esenţă, care este aceea a umanităţii în genere, şi devine umanitate, dobîndind echilibrul şi bucuria lăuntrică prilejuită de înţelegerea ideilor generale şi de trăirea sentimentelor etern-omeneşti. „Atunci, scrie Maiorescu, o stare sufletească în care egoismul este nimicit pentru moment, fiindcă interesele individuale sînt uitate, este o combatere indirectă a răului şi astfel o înălţare morală“. În acest sens, orice înălţare în sfera frumosului devine şi o înălţare în sfera moralei. Răsfrîngerea acestei situaţii în domeniul criticii literare îmbracă forma unor consideraţii metafizice, cum sînt cele pe care le consacră geniului eminescian. Astfel concepută, „înălţarea morală“ trădează în cele din urmă o anume înţelegere a esenţei artei, în care tendinţa spre idealitate, universalitate şi impersonalitate este preponderentă.

Leonida MANIU

recitind „moş nichifor coţcariul“

Cercetînd arhivele care deţin documente, manuscrise, ediţii rare, în vederea alcătuirii Albumului-monografie, **Ion Creangă — Nu ştiu alţii cum sînt,** apărut la Editura JUNIMEA din Iaşi în anul 1983, la Biblioteca Universitară „Mihai Eminescu“ Iaşi, sub cota II — 149.491, am descoperit, nesemnalat ca atare şi înscris deci la fondul de rarităţi, un exemplar din **MOŞ NICHIFOR COŢCARIUL,** apărut la Iaşi în 1877, cu corecturi în creion negru, în originalul tipărit, care, în urma cercetării, s-au dovedit ale lui Ion Creangă.

Analiza comparativă între acest text şi altele, originale, ale povestitorului, precum şi prezenţa în ediţia care se tipărea la Iaşi în 1889, urmărită şi corectată în cele 20 coli tipărite pînă la sfîrşitul anului, de autorul însuşi, dovedesc autenticitatea acestei corecturi.

Am recitit astfel **Moş Nichifor Coţcariul,** în paralel, din „Convorbiri literare“, X, 1 ianuarie 1877, din broşura cu corecturi originale ale lui Creangă, aflată, aşa cum am arătat, în fondul Bibliotecii Universităţii din Iaşi, în ediţia de la Iaşi, volumul I, 1890, în ediţia alcătuită de G. T. Kirileanu şi din ediţia de **Opere,** II, Editura Minerva, Bucureşti, 1970, îngrijită de Iorgu Iordan şi Elisabeta Brâncuş.

Ne exprimăm şi noi nedumerirea şi nemulţumirea că în editarea operei lui Ion Creangă, în această ediţie critică apărută la Editura Minerva în 1970, există nenumărate erori, inconsecvenţe, abateri chiar de la criteriile pe care şi le propune ca normă de lucru.

Scopul dintîi însă al acestei întîmpinări este acela de a semnala acest exemplar unic şi a releva o primă şi importantă revenire (şi corectură) asupra textului iniţial din partea lui Ion Creangă, scriitor cu o conştiinţă artistică exemplară în literatura română.

Exemplarul conţine corecturi pe care le putem încadra în cinci categorii : — Intervenţii grafice, sau de amănunt (dar nimic nu este neimportant cînd aparţine unui scriitor de valoarea lui Ion Creangă) : puncte, virgule, trei puncte, ghilimele, sublinieri de cuvinte etc.

— Corecturi pentru evitarea unor cacofonii prezente în textul publicat întîi în „Convorbiri literare“ şi retipărit la fel în broşură.

Iată-le : (cuvintele subliniate sînt adăugate de povestitor cu creionul pe exemplarul tipărit)

„Hei ! giupîneşică, cînd ar ave codrul ista gură să spuie...“

„Hei ! giupîneşică, **de-ar avea** codrul ista gură...“, cum se va **tipări şi în** ediţia din 1890, unde diftonghează şi pe **e** din **ave.**

În „Malca cînd mai aude şi asta...“ apare corectura :

„Malca, **sărmana,** cînd mai aude şi asta...“

În „Vezi giupîneşică, cîtu-i de-a dracului lumea asta ?“ corectează :

„Vezi giupîneşică, **dragă,** cîtu-i de-a dracului lumea asta ?“

În „... cînd numai iaca, că-i sare o scînteie pe nas !“ schimbă :

„... cînd numai **iată,** că-i sare o scînteie pe nas !“

În „Vrei să mă găseşti moartă de frică, cînd îi veni ?“ introduce pe **oare** : „Vrei să mă găseşti moartă de frică, **oare,** cînd îi veni ?“

În „... numai iaca ce dă de secure...“ **iaca ce** va deveni **iată ce.**

În „Am păţit şi noi, ca cel care şedea pe comoară...“ corectează :

„Am păţit şi noi ca **un cerşitoriu** care şedea pe comoară...“

În ediţia de **la Iaşi,** 1890, „...şi frica ce a tras giupîneasa“ se tipăreşte : „... şi frica **trasă** de giupîneasa Malca“.

— O altă categorie de intervenţii în textul tipărit în broşură, făcute de Ion Creangă, sînt cele stilistice (cuvintele subliniate sînt adăugate, cu creionul, în textul tipărit în broşura citată mai sus) :

„Mie-mi vine să sting focul, că acum, **în durătul ista,** mi-am adus aminte că dihania de lup adulmecă şi vine după fum“. (p. 30).

— „Aud, moş Nichifor, răspunse Malca **tresărind spăimîntată**“. (p. 30).

— „Vezi, **cît eşti de avan,** moş Nichifor, cum îţi încarci sufletul de păcate ?“ (p. 32)

„...şi de-atunci oamenii, cum **is** oamenii, **ca să-i puie sînge rău la inimă,...** au început a porecli pe moş Nichifor şi a-i zice : Nichifor Coţcariul, Nichifor Coţcariul“.

— Ion Creangă revine asupra textului tipărit acum a doua oară, după ce-l tipărise în „Convorbiri literare“, cu corecturi privind întîlnirea lui Moş Nichifor cu drumeţul care mergea la Oslobeni, cu care poartă un dialog de toată frumuseţea, şi cu precizări privind locul exact în care se petrecuse rămînerea peste noapte în pădure cu giupîneşica Malca.

Dacă în cele două variante de pînă acum drumeţul venea **din urmă şi salută** „— Bun ajuns, om bun“, de această dată Creangă îl aduce în naraţiune din sens opus, **dinnainte,** iar textul va arăta astfel : „Poate **să** ne ajungă cineva din urmă, **ori să ne întîmpine cineva dinnainte** şi să-mi împrumute vro secure. (...)

— Bun **întîlnişul,** om bun. **Aşă-i că** s-a stricat drumul în mijlocul căruţei ?“

O altă lămurire este aceea privind locul întîmplării din pădure. În cele două versiuni tipărite pînă acum, autorul, furat de farmecul povestirii poate, pierde din vedere că Moş Nichifor şi cu Malca au trecut, în călătoria lor, de codrul Grumăzeştilor, au **urcat** dealul Bălaurului, au ajuns în vîrful codrului şi-au mai şi coborît o bună bucată de drum, căruţa stricîndu-se în **codrul Bălaurului,** unde au rămas peste noapte. Deci Ion Creangă intervine în text acum tăind **codrul Grumăzeştilor** (în final, la pagina 34) şi, mai întîi oscilînd între **dealul Bălaurului, codrul de pe dealul Bălaurului** ş.a., pe care le taie, hotărăşte **„codrul Bălaurului“,** textul arătînd şi în ediţia de la Iaşi, 1890, dar nu şi în cea de la Minerva, astfel : „după un an, sau după mai mulţi, moş Nichifor s-a (în broşură era **s-au,** iar **u** este tăiat, făcîndu-se acordul corect !) răsuflat, la un păhar cu vin, către un prieten al său, despre întîmplarea din codrul „Bălaurului“...“.

— În toate paginile acestui exemplar de deosebită valoare, mai aflăm foarte multe corecturi de litere, scoateri sau adaosuri, mai cu seamă vocale, între ele detaşîndu-se, ca foarte importante, cele în care Creangă diftonghează pe **e** în **ea** sau schimbă pe **ă** din **pănă** în **î, pînă** (aceasta părîndu-ni-se deosebit de importantă, cînd majoritatea editorilor textelor din această perioadă păstrează întotdeauna pe **pănă !)**

Iată cîteva exemple care ilustrează această din urmă grupare de corecturi : „nu **s-a** plîns de mine“ devine „nu **s-au** plîns de mine“ (cucoanele), **„pentruce“** este corectat în **pentrucă, trebuia sa** în **trebuia să, N-apucă** în **N-apucă, tatul** devine **tatăl, păre** este schimbat în **părea** (p. 28), **vede** în **vedea** (p. 28), **acuş** în **acuşi** (p. 28), **luleaoa** în **luleaua, pănă** în **pînă.**

Mai sînt încă multe alte corecturi, respectate şi în ediţia de la Iaşi, 1890, pe care a văzut-o şi Creangă (cele 20 de coli se tipăriseră, aşa cum am mai arătat, pînă la 31 decembrie 1889) şi în ediţiile alcătuite de G. T. Kirileanu. Ediţia de **Opere** însă, apărută la Editura Minerva, alcătuită de Iorgu Iordan şi Elisabeta Brâncuş, are prea multe erori, nu numai **Moş Nichifor Coţcariul,** ci şi celelalte poveşti, povestiri şi **Amintirile,** ca să nu fie necesară o retipărire, în **ediţie critică,** conformă cu dorinţa autorului şi cu spiritul limbii în care a scris marele nostru clasic, conformă cu adevărul.

La o viitoare reeditare a **Operei** sale va trebui să se ţină seama şi de această corectură semnalată de noi acum, şi de cele prezentate în manuscrisele ce se află la Biblioteca Academiei R.S.R. şi mai cu seamă de ediţia de la Iaşi, volumul I, 1890, volumul II, 1892 şi de ediţiile îngrijite de G. T. Kirileanu.

C. P.

chipul mamei

Cu flacăra florii răsar și apun
în ramura sfîntă a teiului bun.

Mireasma încarcă în cer meteori,
ca muzica doinei trecută prin dor.

Acolo, se-aprinde al mamei blînd nimb
veghindu-mi iubirea prin vîrste și timp.

Georgeta EFTIMIE

★
★ ★

Cearcănul sorții
poate e tulbure
poate balanța atîrne acum ?
cumpăna cerului
cum să mai murmure
blînd, nefirescul moare pe drum
parcă — ne-ntoarcem înspre trecut.
dar se cuprinde aria-n cercuri,
cercuri, lumină de început !

Alexandra MUNTEANU

fascinația peisajului

Muzeul de artă din Iași continuă lecțiile sale despre arta zugravilor români. După ce cu cîțiva ani în urmă au organizat o amplă expoziție consacrată peisajului în arta noastră plastică, expoziție care a pus în evidență legăturile statornice ale artiștilor noștri din toate generațiile cu priveliștile lumii înconjurătoare, vibrația și sublima lor inspirație în fața naturii, a acelei românești îndeosebi, iată că muzeografii ieșeni continuă cu succes investigația lor, coborînd spre detalii, urmărind răsfrîngerile peisajelor de toamnă și iarnă în pictura românească, cum se scrie pe afișul expoziției, a veacului al XX-lea, am adăuga noi. Din tezaurele Muzeului de artă al R.S.R., din cele ale Pinacotecii ieșene ca și din felurite colecții particulare s-au adus și s-au expus peste 100 de pînze, din care peste 50 pot fi privite pentru prima oară la Iași. Desigur, destule pînze antologice au rămas, prin natura lucrurilor, în afara selecției. Important este însă faptul că din însumarea și rînduirea pînzelor rezultă o imagine convingătoare și coerentă. Sînt reuniți, chiar dacă nu cu lucrările cele mai bune ale lor, aproape toți marii peisagiști români din acest secol al nostru. Din Ștefan Luchian, niște flori și un peisaj, o pînză cît palma lui Sfarmă piatră, sînt capabile să ilustreze perfecțiunea operei artistului, rotunjimea ei de întreg echilibrat, fără plusuri, fără minusuri. Din cele cîteva lucrări semnate de Gheorghe Petrescu transpare vrăjitorescul său har de colorist parcă al miezurilor metalice incandescente și iscusința sa de constructor de spații. În peisajul de toamnă a lui Francisc Sirato te farmecă subtila știință de a logodi culorile, de a le țese ca într-un război, de a le impregna cu o veșnică solaritate. La Alexandru Ciucurencu peisajele par scrijelate pe o bucată de lut, arsă apoi în cuptoare, peste care s-au presat parcă pulberi de oxizi de fier, de zinc, și de alte felurite metale.

Apoi sînt prezenți în expoziție Ștefan Dimitrescu, Marius Bunescu, Gheorghe Vînătoru, Dumitru Ghiață, Camil Ressu, Nutzi Acontz, Octav Angheluță, Ștefan Popescu, Nicolae Popa, Otto Briese, Mihai Cămăruț, ca și cei trăitori între noi : Costache Agafiței, Călin Alupi, Eugen Ștefan Boușcă, Dimitrie Gavrilean, Dan Hatmanu, Constantin Piliuță, Adrian Podoleanu, Liviu Suhar, Vasile Ștefan, Constantin Radinski, etc. Fiecare vine cu amprenta personalității lui. Tonalitățile cromatice, mai exuberante, mai sobre, decupajele clasice, sau moderne nu fac decît să tălmăcească o stare de jubilație trăită în fața naturii, la lumina zilei, sau în taină, dar intensă, copleșitoare. Impresie — de cîntec nesfîrșit, cu sonuri ce îmbogățesc mereu melodia despre toamnele și iernile noastre.

Dar expoziția de la Palatul Culturii prezintă și o surpriză, gîndită sau nu de organizatorul ei, Stelian Juncu. Ea este, așa s-au rînduit se vede lucrurile, un elogiu adus acelui poet de stirpe sadoveniană al toamnelor și iernilor noastre : Victor Mihăilescu Craiu. După ce ți-ai bucurat ochii cu atîtea fermecate frumuseți, te trezești dintr-odată în plin miracol. Avînd privilegiul de a i se expune multe din cele mai bune pînze ale sale, Craiu te ia spontan sub puterea sa. Privești, încerci să înțelegi ce minune se petrece, cu ce anume te cucerește artistul. Alburile sale sînt cele ale începutului de lume, cum au mai pictat atîția, dar zăpezile lui sînt calde. Oamenii, caii, casele, străzile lui par cele obișnuite, dar acestea își deschid pe nesimțite ferestrele spre noi. Compozițiile lui Craiu sînt simple, însă de un rafinament autentic. El este un liric al simplității profunde. În asta stă cred măiestria și unicitatea artistului. Expoziția de la Palatul Culturii îl așează pe Victor Mihăilescu Craiu între marii artiști ai picturii noastre.

Dragoș VALEANU

aurel leon

săgetat într-o aripă

Numele lui era, de fapt, Neculai Cordun. Jarcă îi e porecla din pricina căciulii jigărite pe care, iarnă-vară, n-o scoate din cap, de parc-ar fi bătută în cuie. Jarcă i-a zis Ștefan Viforeanu în toamna cînd a venit inginer agronom la Dumbrava, Jarcă a rămas și azi. Tot satul îl știe, însă, drept moș Neculai de la cramă.

Sînt la Coada Iazului o seamă de gospodării răzlețe de satul mare, de Dumbrava, nu multe, vreo treizeci. Moștenite din bunici, care și-au durat case pe loturile de împropietărire după primul război mondial. Loturile de casă în vatra comunei erau pe atunci rare și scumpe. Le-a fost greu la început Condunilor, că cimotia lor a întemeiat cătunul, să trăiască în sălbăticiunea asta, fără biserică, fără școală, fără dugheană. De la dînșii la Dumbrava sînt vreo șase kilometri, pînă la Poiana Domniței, spre Bucium, aproape dublu, către oraș răzbeau doar cu piciorul pe cărări aproape neștiute. Din cauza acestei izolări, nu puteau fi navetiști ca cei din comună, unde în fiecare casă intra un salar, iar femeile umblau ca suveica în stative la oraș : „frupt alb", păsări, zarzavaturi, — orice numai să iasă banul.

Cînd a ajuns pînă la dînșii, pentru prima dată, docărașul inginerului Ștefan Viforeanu, purtat ca în glumă de Fulger, armăsarul pintenog și ager, oamenii erau toți în acareturi și asta i-a plăcut inginerului. Era o zi de toamnă blîndă și bărbații trebăluiau între dealurile potlogite de vie și sprîncene de pădure. Puținul pămînt bun pentru agricultură fusese prins între gardurile grădinilor, în rest doar dîmburi calcaroase cu păiugă și negară, iar jos, după ce se terminau rogozurile și mlaștina, o platcă de bulgărie, în verde crud de varză și verde gras de ardei. Pe balta năpădită de păpuriș o lotcă legată de-un par și cîrduri de rațe. Case modeste, acoperite majoritatea cu stuf, garduri din tulpini de floarea-soarelui — și din cătină, pe alocuri rămășițe de gard bătrînesc din nuiele împletite și, mai la margine, un fel de canton ceva mai înalt, dar se cunoștea de departe că a ajuns în paragină, el și mica livadă, din jur, acum sălbăticită. De altfel, întreaga așezare părea din alt veac față de ifosele celor de la centrul comunal, cu gară, lumină electrică, fabrică de cherestea, magazine, și — de curînd — cu șosea asfaltată. Pînă și casele de aici păreau timide, cu albastrul pereților evocind o înserare timpurie și cu ecoul dealurilor adunînd zgomotele vieții ca într-o sihăstrie de schit.

Oamenii văzuseră docărașul cooperativei agricole încă de cînd apăruse pe muchea dealului, îl cunoșteau pe Fulger, așa că, pînă să ajungă inginerul în cheutoarea văii, se știa în toate ogrăzile că vor avea un musafir. Problema era : cu ce gînduri vine ?

— Oameni robaci, nu știu decît munca, zise printre dinți Nicu, feciorașul care avea docarul în îngrijire și-l strunea ușurel pe Fulger. Trăsurica sălta peste hîrtoapele făcute de viitura ploilor, cînd de cînd să se răstoarne, calul era nervos din pricina balansului, dar ajunseră cu bine la ușile unei magazii pierdute între budane dejghiocate și felurite ciuveie aruncate la întîmplare.

— Ce-i iarmarocul ăsta, bre ? se scărpină sub șapcă inginerul înainte de a sări sprinten ca un adevărat sportiv.

— Ce se vede, rise Nicușor. A fost, cică, un fel de cramă a boierului Negură. La colectivizare au dat iama oamenii. De atunci, sta așa... mofluză.

Viforeanu urcă pe dîmbul din spatele bărăcii. O groapă prelungă își deschidea rînjetul atenuat de bălării. Semăna cu fostele amplasamente de artilerie acum surpate, așa cum mai puteau fi întîlnite în zona fostului front din brîul Bîrnovei. Tocmai se pregătea să coboare printre brusturi și cucute speriind șopîrlele, cînd de după colțul șandramalei apăru o căciulă roșcată, năpîrlită, odată cu avertismentul :

— Stai așa că stai bine !

Așa avu loc întîlnirea lui Viforeanu cu Neculai Cordun.

— Vă salut cu respect, dar nu face să riscați, zise el apropiindu-se cu pași furișați de braconier. De căciulă nu se atinse, rămase cu respectul verbal. Jos s-a făcut știoalnă de la ploi. Mai e și-un izvor.

— Noroc, răspunse inginerul, cercetînd cu interes chipul hîrsut al celui venit. Semăna cu cineva văzut prin cărți dar nu-și aminti cu cine.

— El îi bădița Neculai Cordun de aici, din Coada Iazului, făcu prezentarea istețul Nicușor. A fost pivnicier la boer pe vremea... și crîcni cu înțeles ca și cum ar fi fost vorba de ceva rușinos.

— Bade Neculai, ia deschide... tezaurul ăsta de magazie, bre, îl îndemnă președintele, încercînd, după cum își impusese, să-și dea limba după moldoveni ca să pară cît mai de-al lor. Pe „bre" însă îl adusese din Sarinasuf, satul lui de baștină din drumul Măcinului.

— N-am cheile.

— De ce ?

— N-ați auzit ? Eu îs „fost", om periculos. Se ține tehnicianul viticol — om de încredere. Și rînji în bărbuța-i rară, de culoarea frunzelor de stejar abia căzute toamna.

— Hi, hi, îl completă Nicușor, cercetîndu-și coada biciuștei, semn de imparțialitate.

Inginerul înțelese cum stau lucrurile. Nu mai insistă. Începuse să transpire de necaz, bănuind ce trebuie să fie dincolo de ușile bătrîne. Își scoase șapca. Soarele se oprise în crucea cerului și plimba umbrele celor trei, care cercetau bozăria crescută în voie pe locul fostelor pivnițe. Inginerul asculta explicațiile, țîțîind de uimire că a putut fi lăsată la discreția ploilor și a nămeților o asemenea lucrare pietruită, cu hrube pentru balercuțe și sticle puse la învechire. În loc s-o repună în drepturi, gospodarii de la comună renunțaseră la ea, improvizînd o magazie după moda generală. Așa era și sediul cooperativei instalat în fosta „curte" a acestui Negură, care stăpînise via de pe platoul dealului deci și ruina asta de cramă ; așa era și sediul fermei pe care o onora el deocamdată, adică două camere și un paravan într-o casă părăsită. La ambele sedii, bucăți de placaj bătute prin geamuri, uși cărora le era lehamite să se deschidă, podele măcinate de bătrînețe și de gloduri uscate, însă de lozinci și de panouri cu afișe ochioase nu duceau lipsă. Noroc de ele că acopereau coșcovelile pereților. Prima ctitorie a tînărului inginer a fost construirea unui closet din scînduri la sediu. În prima zi a venirii lui, întrebîndu-l pe moș Ion Tureatcă, paznicul de zi și de noapte al sediului, unde e closetul, acesta i-a răspuns cam încurcat :

— Umblătoarea, care va să zică? Păi, după casă cît vezi cu ochii. Și în adevăr, după casă era loc berechet, deoarece gard nu exista și dincolo începea cîmpul.

— Nu ți-e cald cu jarca ceia pe cap ? îl întrebă deodată inginerul pe Cordun. Scoate-o, bre !

— Nu se poate, răspunse calm celălalt, negînd și din cap.

— Auzi ? Jarcă ? rîse chițcăit Nicușor

— Așa o să-ți zicem dacă nu vrei să renunți la ea : Neculai Jarcă.

— Zice-ți-mi cum vreți că nu m-oi supăra, zîmbi el împăciuitor.

— Despre crama asta o să mai discutăm. Să mergem la oameni. Văd că s-au și adunat.

— Vor să afle cu ce gînduri ați venit, îl lămuri fostul pivnicer boieresc.

— Cum adică ?

— Păi, de la colectivizare se tot zvonește că ne desființează. Sîntem oi răzlețe de turmă, cică.

— Și vor să vă aducă la tîrlă ? rîse Viforeanu. La noi, în Dobrogea, mai ales caprele bat marginile. Cînd le cauți îs cocoțate pe dîmburi, trage-le de coadă dacă poți. Deocamdată, nu se pune problema dezafectării cătunului dumneavoastră.

— Adevărat ? se bucură bătrînul. Să vă audă Dumnezeu !

— Ascultă, bre, popa din Dumbrava zice că nu prea vă aveți bine cu bătrîunl de sus. Vă bănuie de sectarism.

— Pușche pe limba lui, tovarășe inginer ! se zborși obrazul de sub căciulă.

— Hai, bre, c-am șuguit. Și schimbă vorba arătînd spre grădinăria în care doi oameni deschideau și închideau cavalurile pentru apă : aveți frumoasă recoltă !

— Nu prea, că a stat o vreme în baltă. Am avut inundații în iunie. Cu viile sperăm să ieșim mai bine.

— Dacă sperați înseamnă că reușiți.

— Nu zi hop pînă n-ai sărit. A-ți face planuri e una și a le realiza e alta, tovarășe inginer. Noi nu vindem pielea ursului din pădure.

— Sînteți prudenți, tovarășe Jarcă. Viforeanu înțelese unde bătea dar nu se angajă în dispută. Țăranii îs isteți, în general, iar dacă-s și moldoveni se pricep să te aducă la moara lor, asa cum plimbă apa pe unde vor cei cu săpăligele din bulgărie, se gîndi inginerul. Și iar schimbă vorba :

— Bre, dar acolo, pe deal, cine stă în țuguiata ceia de căsuță ? Ori, îi casă de rugăciune ?

— De rugăciune îs toate casele, răspunse Neculai, că doar creștini ne socotim a fi. Iar acolo, trăiește domnul profesor Iulian Dragomir de la universitate.

— Ce spui, bre ? De la care universitate ?

— Cum, de la care ? Ce, sînt mai multe ?

— Eu așa știam. Și cu cine stă ?

— Singur-cuc, săracul. Vai de sufletul lui.

— Îi bolnav ?

— Nu, îi săgetat într-o aripă. Mai rău ca boala. Se chinuie să mai zboare. Are și el durerea lui ca fiecare om, că dacă ne-am povesti durerile...

Inginerului îi plăcu expresia. Era plastică. O reținu și de acum înainte o va întrebuința mereu, pentru a caracteriza diferite situații în care omul încearcă să zboare cu o singură aripă, luptînd să nu se prăbușeasă. Povestea era simplă și cu atît mai zguduitoare. Iulian Dragomir, profesor de filosofie, făcuse specializarea în Franța. Predase și la Sorbona, era elev al lui Ion Petrovici, care îi acordase bursa de studii pe cînd era ministru. La Paris se căsătorise cu o colegă de la filologie și o convinsese să-l însoțească în România ca profesoară de limba franceză. Și astfel a ajuns „duduia Ivona" cum îi ziceau femeile din sat, să-și petreacă vacanțele la Coada Iazului din comuna Dumbrava, hoinărind prin vii și prin păduri împreună cu feciorul lor Mihai. Aveau un singur băiat. Profesorul reclădise casa părintească, visînd o vilă pentru odihnă, patru camere și un acoperiș țuguiat ca și jarca lui bădița Neculai. O jumătate din grădina moștenită o luase sora lui, măritată cu un flăcău din sat. Era mai mare decît profesorul, acum doarme sub un vișin. Pînă a nu se întîmpla nenorocirea cu băiatul, de-l bocea maică-sa, „Mișel-monpetiange", zmulgîndu-și părul blond pe malul iazului în timp ce oamenii îl căutau cu cîngile la adînc, cătunul n-avea țintirim. Își îngropa morții la Dumbrava, purtîndu-i în care, pe fîn, peste deal. Preotul stătea pe o loitră, dascălul pe cealaltă și de acolo discutau cu Dumnezeu în privința mortului. Franțuzoaica profesorului, care învățase românește mai mult la Coada Iazului decît la Iași, spunînd „chicior" și „gin", chiar cînd traducea cu elevele la liceul unde preda franceza, a hotărît să-l păstreze pe băiat lîngă ei și i-au făcut criptă după casă. Asta a fost o greșeală căci chiar și în miez de noapte, soț și soție, se întîlneau, fără să știe unul de altul, la mormînt și boceau pînă dimineața. În cîteva luni, profesoara a început s-o ia razna, după părerea lui Neculai Jarcă „își pierduse mentalitatea". Intra prin case și le implora pe femei să se roage împreună cu dînsa lui „mondieu". A stat o vreme la balamuc, apoi a zăcut acasă, n-a mai vrut să pună nimic în gură și s-a uscat pe picioare. E înmormîntată alături de fecior și de atunci s-a făcut în grădina lui Dragomir un mic cimitir. Profesorul a fugit o vreme de sat, cercînd să-și uite durerea prin străinătăți, casa a stat părăsită, în grija Ilenei, sora și vecina lui, livada s-a părăginit și mormintele s-au înmulțit. În vremea războiului s-a prăpădit pe front și bărbatul Ilenei, unul Costache Știubei, bărbat vrednic, păcat de dînsul. Ileana și-a însurat cei doi feciori și s-a tras apoi în livada părintească. Casa profesorului a trecut în grija obștii. Nu s-a atins nimeni de lucruri, nici de cărți, nici de haine ; odată l-au prins oamenii pe un pîrlaci din Dumbrava că încerca să șterpelească ceva ; l-au bătut încît a trecut dealul ca acceleratul și de-atunci nu i-a mai dat nasul să dea pe-aici. Cînd a fost cu deschiaburirea, a venit primarul de-atunci și a încercat să se... scarpine de „conacul" — așa-l botezase dînsul... — boierului. Pusese ochii pe mobilier, îi trebuia la primărie, poate și pe niscaiva covoare, haine, că pe atunci s-au găsit și dintre cei care s-au căpătuit dezbrăcînd pe alții. Oamenii s-au ridicat ca unul și au zis că nu-i conac, nu-i nici un boier și nici măcar chiabur, n-are profesorul decît averea din cap, pe care, chiar de-ar vrea, primarul nu i-o poate lua. Casa e a satului, grădinița e țintirim. Ca să nu mai fie vorbă, au golit camera de la intrare și au făcut-o capelă pentru morți : un toiag, o năsălie și o icoană, ce altă avere îi mai trebuie omului la plecare ? Primarul avea nevoie de chiaburi sa-i iasă la număr, dar la Coada Iazului n-a putut oblici nici unul. Și după cîțiva ani, ieșind la pensie, profesorul a venit acasă, cărînd aici tot ce mai avea în oraș. A respectat nevoia satului de a avea capelă mortuară și cimitir, iar oamenii au grijă de dînsul. „E un om deștept și învățat, să cercăm a-l deranja !" propuse bădița Neculai.

Inginerul le comunică oamenilor că urcă pentru vreo oră la domnul profesor, după care ar vrea să stea de vorbă cu dînșii. Dînd ocol casei, se opri în fața criptei lapidate de vrăbii și de ploi și se descoperi. Alături Neculai rămase tot cu stogul pe cap. Perdeaua ferestrei din spatele lor tremură și se ghici o umbră care îi urmărea. Înfuriat de nerespectul căciulii, inginerul urcă treptele bodogănind și bătu în ușă. Îl primi un obraz palid, înflorit de zîmbet calm și o privire încă vioaie. Profesorul fusese om înalt, acum era îngîrbovit puțin de umeri, dar călca încă semeț. Viforeanu se prezintă și își ceru scuze că-l deranjează.

— Îmi pare bine, draga domnule, că nu m-ai ocolit. Cea mai inumană situație e solitudinea. Ia loc și destinde-te.

Inginerul încercă să-i explice, dar profesorul îi puse mîna pe umăr, părintește, șoptindu-i :

— Știu despre ce-i vorba. Nu i-o lua în nume de rău, prin tradiție țăranul nostru e respectuos, mai ales cu moartea. Avem mare noroc de această zestre : tradiția. Popoarele care n-o au încearcă s-o cumpere dar tot sărace rămîn. Neculai (și arătă prin geam afară) e condamnat să nu-și poată scoate căciula în fața nimănui, fie el chiar Dumnezeu. Pe front fiind rănit la cap i s-a făcut o trepanație, înlocuindu-i-se unul din oasele parietale cu o placă metalică, un fel de căpăcel al marmitei cu o anumită presiune interioară de care el trebuie să aibă grijă. Orice neglijență i-ar putea fi fatală. De aceea poartă o calotă asemeni prelaților catolici, protejată de această jerpelitură de căciulă, să nu-i sară capacul.

— Și eu care i-am găsit și porecla ! se gîndi Viforeanu.

— Să știți că e un foarte priceput vinificator, ca să nu zic enolog, poate v-ar părea un termen pretențios, a fost specialistul în cupaje și în înnobilare a vinurilor prin învechire al lui Matei Negură, boierul de la Dumbrava, care a luat medalii pentru vinurile prezentate la concursuri internaționale. E păcat ca o serie de oameni pricepuți să nu fie valorificați. Ar fi ceva similar cu iacăritul sondelor mai puțin productive în țiței.

Privirea ageră a inginerului cercetă încăperea bucsită de cărți, de tablouri, de obiecte frumoase, probabil aduse de prin țările cutreierate și nu-și putu ascunde uimirea că un exterior atît de ponosit poate închide asemenea valori. Înțelegîndu-i, nedumerirea, profesorul îi spuse zîmbind :

— Omul e un zeu căzut care ține să-și aducă aminte de ceruri, tocmai spre a nu cădea mai mult. Încearcă să-i pătrunzi în suflet și consideră-l pe aproapele tău nu ca pe un mijloc ci un scop în sine. Războaiele și revoluțiile scot la iveală valori nebănuite dar și nedreptățesc multe. Da, da, așa-i, chiar dacă te încrunți. Goethe a spus că „adevărul e o flacără pe lîngă care trecem pe furiș, de frică să nu ne frigem". Te văd destul de bărbat ca să-l privești în față. Dacă o vei face și te vei simți neînțeles sau vei ezita în lupta care te așteaptă, — e -hei, domnul meu, încă ce luptă, nici nu-ți dai seama ! — treci pe la mine să cîntărim împreună lucrurile. S-a umplut lumea de guralivi care povestesc ce ar trebui să facă și sînt satisfăcuți ca și cum ar fi făcut chiar. Judecă-i țărănește, nu teoretic. Țăranului poți să-i vorbești trei zile despre oaia care dă zece chilograme de lînă, pînă n-o tunde cu mîna lui nu te crede. Și are dreptate, că prea a fost mințit.

S-a despărțit cu părere de rău de interiorul acela ce închidea o lume aparte, în penumbra resemnării înțelepte față de tot ce înseamnă deșertăciune. A ieșit frămîntînd în minte un cuvînt pe care nu-l mai auzise : „Să nu mă crezi căzut în necrolatrie, domnule inginer, zisese profesorul, arătînd spre

ușa care da spre improvizata capelă mortuară și apoi spre cimitirul din spate, mormîntul nu e omul, omul rămîne deasupra, dacă rămîne și cît rămîne". Ne-cro-la-trie silabisea făcînd ocolul casei cînd dădu cu ochii de Cordun. Il aștepta.

— Te rog să mă ierți, bre! își ceru scuze în felul său, fără a explica, dar să știi că tot Jarcă o să-ți zic cît timp vom lucra, sper mulți ani, împreună. Asta ca să ne aducem aminte mai tîrziu de ziua de azi și de „necrolatrie". Știi ce-i asta? Nici eu nu știu. Profesorul nostru e atins într-o aripă dar ușor de tot. Noi, poate că ceva mai mult!

Și plecară alături spre pîlcul de oameni, cu care, de asemenea, avea să purceadă la treabă chiar din acea toamnă, pregătind patul viitoarei grădini legumicole în fundul vechiului iaz, spre uimirea „specialiștilor" de la județ.

E placut să ți le amintești toate acestea după atîția ani, asemeni generalilor pensionari care retrăind victorii trecute se trezesc comandînd nevestei și pisicii. Ștefan Viforeanu al primăverii lui 1985, în timp ce se bărbierea în baia de la sediul cel nou al unității, o vilă cu terase și verande, pe sub care alerga asfaltul șoselei, sub lumina unei dimineți care aprindea bujori învolți în albeața faianței, discuta prin oglindă cu moș Neculai Jarcă, tot cu capul acoperit dar cu o căciulă de miel brumăriu „căciulă de amant" o numea președintele, despre profesorul care le-a fost sfetnic drag atîția ani înainte de a da pămîntului ceea ce era al lui și a lăsa deasupra amintirea unui autentic suflet de țăran; despre care și cîte necazuri și bucurii au avut de trecut împreuna în acești ani pînă să ajungă unde sînt azi, fruntași încărcați de diplome și medalii, încît a venit special o echipă de la televiziune să-i filmeze, motiv pentru care își fac toaleta să nu... strice filmul cu mutrele lor nefotogenice.

— Uite, bre, ce moacă de moșneag se jimbește la mine, îl invită președintele să privească în oglinda de deasupra chiuvetei albe. Așa eram în toamna aceea cînd ne-am întîlnit pentru prima dată și am mers la profesor? Abia făceam ochi ca pisoii și uite-acum ce mai ghiocei are băiatul pe colea; și ce mai riduri pe sub pungile ochilor; și ce mai început de burtică sub curea; și ce mai junghiuri de reumatism în țurloaie; și ce...

— Atunci eu ce să mai fac că iacă sar peste cinci dupa șapte? îi reteză enumerarea bătrînul. Ai putea să-mi fii fecior, tovarășe președinte și începi să te caini? Nu ți se pare că-i cam prea devreme?

— Am fată mare, bre, medicinistă și-un lungan de fecior care se uită de sus la mine. Ș-apoi, nu uita, generația mea a dus greul agriculturii în anii cei mai parșivi!

— Nu mai spune, rîse Cordun. Atunci cei care au făcut și războiul ce să mai zică?

— A fost fleac pe lîngă cel din timp de pace. Voi aveați un inamic în față, nu partizani ascunși prin toate tufele. N-ai tractoare cîte-ți trebuie? Luptă, președinte! Le ai și s-a terminat motorina? Nu dormi-n papuci că timpul trece! S-a-mbătat ciobanu și-a scăpat oile-n grîu? La atac, președinte! Adă-ți aminte, bătrîne, cum te trăgeai de barbă cînd era cît pe ce să scapi mana la fetească sau atunci cînd încercau să te ducă șmecherii de la bază cu privire la concentrația de zahăr a strugurilor predați. Ce alt război mai vrei?

— M-da, așa-i. Locul de fruntaș, rîvnit de toți, e mai greu de apărat decît de cîștigat.

— La urma urmei ce-ar fi viață fără luptă? Trebuie să zbori chiar săgetat într-o aripă și înconjurat de ciori pentru care nu există plăcere mai mare decît să jumulească un vultur. Numai că n-or să aibă bucuria asta, aerul de sus vindecă rănile, se sumeți președintele și dintr-odată chipul din oglindă, abia ieșit de sub brici, întineri ca atunci, la început. Se știe doar, că vulturii nu au riduri și nici nu merg la Herculane pentru reumatism. „Așadar, pe cai, că se aude zumzet de mașină, înseamnă că au sosit prietenii cu aparate complicate și secretare drăguțe foc, pupa-le-ar președinții cei cu recolta de ani depășită!"

Fragment din romanul **Cărări peste dealuri**

1 martie 1837

(urmare din pag. 6)

Dacă în 1858 Ion Creangă avea 19 ani, atunci cum putea ca în 1859 să aibă **21?!** Fiindcă aceasta era „vîrsta legiuită"! Deci ar fi trebuit să mai aștepte încă un an. Socoteala de cercetător este evident greșită.

Prin urmare nu aceasta a fost motivul amînării cu un an a hirotonirii și deci cade argumentul autenticității și corectitudinii datei din mitrica pe 1839. Dacă i s-au scos în față „documentele", cum crede Gh. Ungureanu, în 1858, iar vîrsta legiuită era 21, în 1859 nu putea fi hirotonit!

Mai trebuie arătat că în nici o împrejurare Ion Creangă nu s-a știut, desigur, întrebîndu-și și mama, precum și alte rude, și nu a mărturisit nicăieri că s-ar fi născut în 1839. Nu e de crezut că dacă în 1858 a fost „pus față în față cu documentele, adică mitrica de naștere și de botez din 1839", în anii ce au urmat s-o fi uitat sau să nu fi ținut cont absolut deloc de ea dacă ar fi fost adevărat.

Apoi, argumentul cel mai serios împotriva acestui îndoielnic „act de naștere" din 1839 este existența celui din 1842, în care, așa cum am arătat mai sus, apare același nume, Ioan, același naș, iar vîrsta părinților aceeași, și nimic nu ne îndreptățește să spunem că acesta este „actul de naștere" al lui Zaheu.

Așa cum a arătat și G. Călinescu, „data de 1 martie 1837, aleasă de povestitor însuși, trebuie încă păstrată".

muzeul satului

melancolie de plecare

Bate primăvara-n geamuri c-o măciucă
de lumină
lunecă spre nu știu unde, lunecă spre
nu știu cînd
cu roțile ei de ceară și cu caii numai prund
o căruță-n care iată stau țăranii și se-nchină.

Sevele se-aud cum urcă dulci izvoare
în fîntînă
urcă-n cer căruța lunii cu zăpezile pe ea
mînzul plînge somnul cărnii și se crede
într-o stea
tras pe roata ei de iarbă și-astfel nașterea-i
se-amînă.

Bate primăvara-n geamuri, lupii trec spre
nu știu unde
mieii-n ei sînt numai floare, sîngele-i
îmbobocit,
cu roțile ei de miere și cu caii de granit
o căruță trece-n goană și-n lumină se ascunde.

Caii bat pămîntul reavăn strînși în hamul
de argint
speriați de albul zilei lupii trec cu trupu-n miei
bate primăvara-n geamuri, crește taina
în cercei
o căruță trece-n lume învelită-n hyacint
lunecînd spre nu știu unde, lunecînd spre
nu știu cum
cu roțile ei de ceară trasă doar de cai de fum.

motiv de tristețe (II)

Învelită-n ceară se prăvală casa
ninge cu lumină, fulgii-s cît o stea
maica noastră bună pregătește masa,
tata-i duce umbra care-i mult mai grea.

E cărarea groasă pînă-n fața porții,
drumul curge leneș pe sub pasul gol
cît de rar ne-ntoarcem și ce greu cu toții
ne-adunăm acasă să fim iar ai lor.

Ușile-n rugină au intrat buimace
cît de rar sînt date de pereți ușor
doar o rază-i tata și e bun și tace
și-n pereți privește și de noi i-e dor.

E cărarea groasă de la prag la poartă
cît ne-așteaptă-o mamă, cît ne-așteaptă-un tată.

* * *

Un fulger lovind un arbor
este o subtilă icoană a ploii,
o frescă pe care țăranul
cu sine o poartă o viață.

Doar semințele, cu mult după plecarea lui
în cîmpie îl scot într-un arbore.

Și fulgerul iar se îndreaptă,
brusc se îndreaptă spre această priveliște.
Poartă țăranul român în cîmpie
fresca aceasta a ploii ca pe o armură
și fulgerul așteaptă, așteaptă să vie
dar un lacăt de țărînă i se pune pe gură.

cînd intră-n cîmp

Cînd un țăran intră-n cîmpie
și umbra lui se clatină duios
intră într-o bibliotecă de melancolie
intră în cartea grîului sfios.

Se sfărîmă luna cocoțată-n greieri
ca un miraculos cristal imperial
cînd un țăran pe ușa țărnii intră
se clatină de disperare-un deal,

Și apa clipocindă în izvoare
pe chipul lui e-un prapur înflorit
cînd un țăran se schimbă într-o floare
peste cîmpie umbra lui e mit.

Și luna-n greieri își clatină lumina
și iarba-n țipăt îi tot spală vina.

* * *

În trupul lui tînăr ca într-o casă
greierul intră și cîntă spre ziuă.
Luminile ochilor încă pîlpîind în eter
îi învăluie cîntecul.

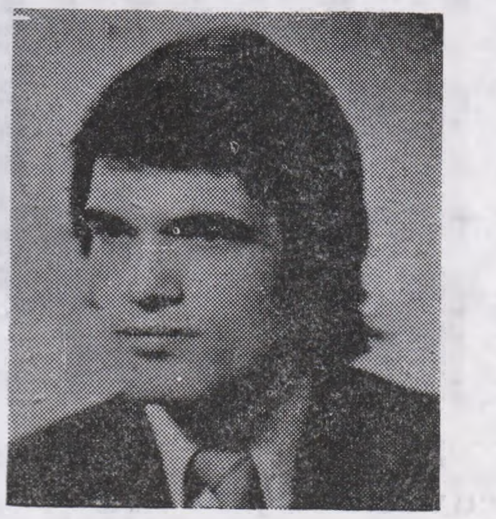
În trupul lui tînăr el intră
cămările inimii se deschid și-l primesc
și-l arată curat întru priveghere.

Greierul orb duce cîmpia pe aripi,
duce sufletul lui primenit spre lumină.

În trupul lui tînăr e greierul orb.
În templul acesta răcoros
își zidește statuia de cîntec.

Țăranul cel tînăr din moarte-l ascultă
și nimeni nu știe că e viu,
că respiră cu semințele deodată.

Greierul orb își zidește în trupul lui
platoșă uriașă de cîntec
să-l poarte prin patria liberă.

emilian marcu

timpul împlinirilor

NOI CTITORII

Anins bogat în această iarnă și la Flămînzi. Grîul, îmi spunea un țăran, a crescut mare și acum, ascuns sub zăpadă, așteaptă răbdător sosirea primăverii.

Am avut o plăcere să cobor din autobuz la ultima stație din Flămînzi. Satul are un autobuz al lui, „o locală". Mereu încărcat cu călători care circulă ca un sînge între sat și oraș. De acolo, de la clădirea vechii primarii, în fața căreia se afla o școală mare, mai încolo se vede un magazin cu etaj. Am mers pe jos spre noul sat Flămînzi, construit de-a lungul șoselei naționale care leagă orașul Botoșani de Iași. De o parte și de alta a drumului numai case noi, colorate albastru și verde și în alte culori, la fel ca și gardurile. Este pesemne o întrecere ambițioasă între vecini de a avea fiecare o casă cît mai arătoasă. În sat, deși e iarnă aspră, albită de frig, forfota nu contenește deloc. Cel care crede și acum, păstrînd o nostalgie a copilăriei, că satul românesc somnolează iar timpul curge mai încet în el, greșește fundamental. La Flămînzi, iarna este un anotimp la fel de activ ca și celelalte. Se muncește în case, pe lîngă case, în unitățile economice. Anul 1986 s-a încheiat cu rezultate bune în agricultura comunei. S-au obținut producții mai mari la grîu, porumb, sfeclă de zahăr, deși ploaie a fost puțină în nordul Moldovei. Îmbărbătați de rezultatele obținute în alte județe de eroii noii revoluții agrare, și gospodarii de aici s-au străduit în mod deosebit astă toamnă să facă lucrări de cea mai bună calitate, asigurînd astfel condiții pentru producții optime. S-a arat și s-a însămînțat toată suprafața planificată, au fost împrăștiate pe cîmp mari cantități de gunoi de grajd. Membrii celor două cooperative agricole din comună sînt hotărîți să înfăptuiască obiectivele noii revoluții din agricultură. Cu gîndul la aceste obiective, zăpada venită la început de an ca o speranță și un argument în plus, i-a bucurat mult. Străbăteam astfel, într-o zi aspră și mirifică de ianuarie, istorica stradă care traversează satul Flămînzi. În urmă cu 80 de ani, pe ea umblau țăranii, veneau din satele comunei, și se îndreptau cu revoltă, spre primărie și conac să li se facă o fărîmă de dreptate. Acum simțeam în jurul meu forfota unei vieți deosebit de active, care se desfășura în sectoarele cooperativelor agricole, în secțiile de mecanizare a agriculturii, în filatură, în secțiile cooperației. Dacă în urmă cu 80 de ani țăranii erau măcinați de spaima foametei, a lipsei de pămînt, acum cetățenii din Flămînzi erau angajați într-o vastă și prosperă activitate economică.

Cînd ajungi la capătul dinspre șoseaua națională a străzii, „La monument" cum zic localnicii, deoarece aici a fost amplasat un obelisc ce evocă răscoala din 1907, plonjezi într-o lume nouă; cea a orașului. De la polul rural al localității, întins spre cîmpie și, mai departe, spre pădurea tutelară, ajung la polul ei urban. Între acești doi poli se desfășoară tensiunea vieții complexe a Flămînzilor. De-a lungul șoselei naționale s-a construit, în Epoca Ceaușescu, un sat nou care, de fapt, are atributele orașului. Cuprinde blocuri cu 328 apartamente moderne, deservite de o centrală termică, de numeroase spații comerciale, de un oficiu P.T.T.R., cu o centrală telefonică interurbană automată. Semnificativ pentru nivelul de trai al cetățenilor din Flămînzi este și amănuntul că, anual, cele 32 de unități comerciale ale cooperativei de producție, achiziție și desfacerea mărfurilor au un volum de vînzare către populație de 50 milioane de lei, iar secțiile de prestări servicii au un plan de peste 7 milioane de lei. O casă de cultură mare și cu arhitectură modernă și un palat administrativ impresionant completează frumusețea acestui oraș în devenire. Centrul său vital, trebuie să subliniem, este filatura, o întreprindere în care muncesc peste 1 000 de oameni. Mai ales tineri, nepoți și strănepoți ai răsculaților de acum 80 de ani, cum obișnuiesc ei să se prezinte cu mîndrie. Despre comuna Flămînzi vorbim cu respect dintr-un motiv foarte serios: puterea sa economică, întemeiată mai cu seamă în anii care au trecut după Congresul al IX-lea al partidului. Tovarășul Nicolae Ceaușescu a vizitat această localitate istorică cu grija primului gospodar al țării, s-a interesat de puterea economică, de nivelul de trai al cetățenilor și a dat indicații prețioase, concrete privind dezvoltarea multilaterală, accelerată, pe calea modernizării, a tuturor sectoarelor comunei. În consecință, a apărut satul de azi, o mîndră ctitorie a Epocii Nicolae Ceaușescu. În toate satele comunei trăiesc aproape 15 000 de oameni în 4 100 gospodării. E populația unui oraș cu pretenții de dinainte de 23 August 1944. Am amintit deja de filatură, dar în comună există și alte unități economice importante, două cooperative agricole de producție, două asociații de creștere a vacilor și mieilor, două secții de mecanizare a agriculturii, o mare cooperativă de producție, achiziție și desfacerea mărfurilor, o moară cu regim mixt cu o producție de 50 tone în 24 ore. Valoarea producției marfă industrială a comunei se ridică la peste 193 milioane lei. Cu o intenție monografică rapidă adăugăm și cîte ceva din averea agricolă: 8 519 ha. teren agricol, frumoase livezi și vii se întind pe 273 ha. Efectivele de animale se numără astfel: 4 985 capete taurine, 2 300 capete porcine, 15 000 capete ovine. Sînt buni gospodari flămînzenii, nu le lipsesc vitele de lîngă casă, nici cele din grajdurile cooperativelor agricole și asociațiilor de producție. Chiar așa, incomplete, informațiile de mai sus ne dovedesc că marea colectivitate umană din Flămînzi dispune și de o avere materială mare, capabilă să susțină un nivel de trai ridicat. Din documentele vremii se pot extrage cifre care arată elocvent sărăcia locuitorilor în anul 1907: cele 1 201 gospodării țărănești din comuna Flămînzi dispuneau de 893 pluguri (din care 18 de lemn), 854 grape (565 de lemn), 4 semănători, 5 secerători, 1 tractor. Pămînt? Nici acesta, în cea mai mare parte, nu le aparținea. Iată ce se spune într-o plîngere a lor de dinaintea răscoalei: „Pînă acuma am răbdat mult, iar acuma nu mai putem, căci ne-a ajuns cuțitul la os, pentru că primăvara anului curent nu avem de unde să ne luăm o bucată de pămînt pentru hrana noastră și a copiilor noștri, așa că sîntem amenințați să murim de foame".

Am privit deseori fotografiile unor țărani participanți la răscoală: David Zamfirescu, Gheorghe Zamfirescu, Grigore Ungureanu, Trifan Roman Grosu. Pe unii martori oculari ai răscoalei i-am cunoscut, am stat de vorbă cu ei. Aici, la Flămînzi, m-am întrebat pentru prima dată ce este un țăran bătrîn. Ce sînt acești țărani bătrîni din cîmpia nordică a Moldovei? Aspri și grei ca și pămîntul Cîmpiei Moldovei, pe care l-au lucrat cu îndărătnicie ei și strămoșii lor sute și sute de ani fără să-l părăsească, deși e un pămînt negru și greu, care-ți rupea brațele și-ți frîngea viața cînd te luptai cu el. Nu s-au dus nici în America, nici în alte părți ale lumii pentru a cuceri un pămînt nou. Nici atunci, cînd au pierdut pămîntul strămoșesc fiind spoliați, nu l-au părăsit. Un țăran bătrîn, m-am gîndit, e o victorie asupra pămîntului, a vieții și a istoriei. Iar victoria lui și a tuturor românilor s-a transformat astăzi în splendide ctitorii ale Epocii Ceaușescu.

Satul Flămînzi este exemplar pentru modul în care a evoluat satul românesc în anii istoriei construcției sociale în România. Dintr-o localitate rurală bîntuită de mizerie, de sărăcie, de întuneric, a devenit un centru agroindustrial armonios dezvoltat cu dotări edilitar-gospodărești importante și cu o arhitectură a locuințelor și instituțiilor publice moderne. Nu vom osteni niciodată să admirăm un astfel de sat în toate anotimpurile sale de muncă și bucurie.

OAMENI NOI, PROFESII NOI

Anica Damian e o țărancă din Flămînzi care scrie poezii. Aceasta e plăcerea ei cea mare. Și una din muncile ei. A trimis cîteva versuri și gazetei „Clopotul" din Botoșani. Adevărul este că poezia populară nu se scrie pentru gazetă. Se scrie pentru sufletul omului din popor și se spune din gură. Am vizitat gospodăria Anicăi Damian tot într-o iarnă. Acesta este, de fapt, anotimpul vizitelor și petrecerilor la țară. Ea și omul ei au gospodărie în partea de sat numită Cordun, după numele Cordonului, adică al fîșiei care despărțea Bucovina ocupată de austrieci de România. În Cordun, se pare, s-au stabilit bucovineni veniți să muncească pe moșiile boierești ale Moldovei. Cei doi soți ne-au primit cu ospitalitate, pe mine și un prieten pictor. Am băut și un pahar de vin, sau mai multe. La urma urmelor, de ce n-ar fi bun un vin din Flămînzi, dacă se coace pe aceeași platformă binecuvîntată care cuprinde localitățile Frumușica, Hîrlău, Cotnari, vestite pentru producția lor viticolă? Am și cîntat împreună, cîntece mai vesele și mai triste, cum este și viața, iar la sfîrșit prietenul meu a desenat profilul Anicăi Damian pe o bucată de hîrtie, drept amintire. A reușit să prindă exact aerul sfios și mîndru în același timp al chipului ei de țărancă iubitoare de poezie.

— Sînt fiica primului răsculat din 1907 și scriu poezii pentru a cînta aceste mari și frumoase schimbări din satul și țara mea, ne-a mărturisit Anica Damian. Da, este fiica lui Trifan Roman Grosu, unul din capii răscoalei. Păstrează portretul tatălui împodobit cu ștergare populare ca o icoană. Poeta țărancă mi-a arătat un caiet pe coperta căruia scria: „Veața lui Trifan Roman Grosu, primul Răsculat de la 1907 din satul Prisăcani și a soției mele Elena Trifan Grosu". Se găsesc lucruri interesante în acest caiet biografic, e viața trăită în el, sînt oameni care au trăit, au muncit, au luptat, au murit. Dar se găsesc și oameni de azi. Familiile sînt prezentate într-un fel de genealogie, de la străbunici pînă la nepoți. Mi-a reținut atenția un amănunt: copiii unuia Petru Grosu lucrează astăzi „unul pe tractor", altul „pe mașină, șofer", altul într-o întreprindere din Botoșani. Și așa mai departe, spița veche țărănească se diversifică, se ramifică în meserii moderne. Amănuntul acesta de evoluție social-profesională m-a îndemnat să aflu ce profesii noi au oamenii noi din Flămînzi. Lista ar fi prea lungă, amintesc doar cîteva lucruri ce mi se par esențiale. Grupul mare de țărani, azi țărani cooperatori, este completat de mecanizatori, niște țărani de înaltă calificare profesională. Apoi să cuprindem în notațiile noastre colectivul muncitoresc de la filatură. Cîte profesii complexe, de natură industrială, sînt într-un co-

(continuare în pag. 14)

Dorin BACIU

noile prelecțiuni

cuvînt despre Eminescu

Onorată asistență, stimați prieteni, sau neprieteni între dumneavoastră, dar uniți toți aici prin prietenia noastră, a tuturor, indiscutabilă și sfîntă față de cel mai mare poet al neamului nostru, pe mine, pentru cazul că unii dintre dumneavoastră nu știu, mă cheamă Geo Bogza. Am fost un om foarte îndrăzneț, în ideile, în fantezia și, uneori, în faptele mele. Dar niciodată nu mi-a trecut prin minte, nici în cele mai îndrăznețe vise ale mele, că eu, acela care stăteam în mînă cu o carte ce se numea „Amintiri de la Junimea“ și sorbeam pagină cu pagină, rînd cu rînd, fermecat de fermecătoarele întîmplări și cuvîntări și cuvinte de spirit ce se rosteau în casa Pogor pe vremea „Junimii“, eu acela, biet cititor al acestei celebre și foarte utile cărți, voi ajunge în această casă, nu numai să-i respir aerul, dar să îndrăznesc să spun cîteva cuvinte.

Nu sînt emoționat. Sînt uluit. Totuși vreau să vă spun că socotesc că în locul meu, aici, mult mai nimerit ar fi fost să fie un poet, fiu al Iașului, pe care noi toți, din întreaga țară, îl îndrăgim și-l prețuim și al cărui nume este Alexandru Philippide. Domnia sa se deplasează mai greu, dar ar fi fost o cinste deosebită pentru unul din festivalurile „Eminescu“, ce se desfășoară în fiecare toamnă și în special pentru acesta, al V-lea, căruia i s-a dat o importanță deosebită, ca aici, în locul meu, să fi fost Alexandru Philippide. I s-ar fi cuvenit lui mult mai mult aceasta decît mie. Îi cer iertare și vă cer iertare și dv.

Sunt dator să rostesc un alt nume care, tot legat de Eminescu, se află în cea mai înaltă și sfîntă prețuire a mea, cu atît mai mult cu cît acest nume este foarte rareori pomenit. Este numele sculptorului Gheorghe Anghel, acela care a făcut sublima statuie a lui Eminescu ce se află în București în fața Ateneului. După umila mea părere, este singura imagine plastică demnă de Eminescu. În urma apariției acestei statui, dacă aș fi întrebat : un strop de rouă poate să dureze mai mult decît o clipă și decît orice ? Aș putea să răspund : da. Și dacă aș fi întrebat : un strop de rouă poate el oare să fie turnat în bronz ? Aș răspunde : da. Și dacă aș fi întrebat : un strop de rouă, poate el să capete formă umană ? Aș răspunde : da ; datorită statuii pe care inspiratul sculptor Gheorghe Anghel i-a făurit-o lui Eminescu. Este un strop de rouă de puritatea unui strop de rouă, dar sugerîndu-ni-l pe Mihai Eminescu. Dacă sîntem fericiți că în viața poporului nostru a apărut Eminescu, trebuie să fim încă o dată fericiți că, legat de el, a apărut statuia lui Anghel din fața Ateneului.

Geo BOGZA

Fragment din cuvîntul de deschidere la prelecțiunea „Eminescu și România“ din 9 octombrie 1977.

prelecțiunile

Multe din punțile surpate se reîntrupaseră. Casa lui Vasile Pogor, unde la începuturi „Junimea“ își ținea cel mai adesea ședințele de vinerea, într-o alternanță, nu chiar de ceasornic, cu cea a lui Titu Maiorescu, devenise Muzeul de literatură al Moldovei. „Convorbirile literare“ își reluaseră apariția tot în Iași, într-o serie nouă. Mai rămînea ceva. Ce anume ? „Prelecțiunile“ ! Ideea a scăpărat în mai multe rînduri, din cîte îmi aduc aminte, dar ar fi greu de spus cine anume a aprins scînteia amnarului. Totul a devenit poveste-nepoveste, pierzîndu-se „în noaptea timpului“, cum spunea, în celălalt secol, d-l Vasile Pogor, privitor la originea societății „Junimea“.

Evident, „Prelecțiunile“, seria nouă, nu puteau semăna ca două picături de apă cu cele vechi. Era firesc, la urma urmei ca tradiția și inovația să se logodească mai ceva decît se întîmplă în creația populară. Noii junimiști izbutiseră să se scuture de acele dogme, împotriva cărora luptaseră, cam fără sorți de izbîndă, junimiștii mai tineri de altădată, după cum povestește unul dintre aceștia, memorialistul Junimii, G. Panu. Secolul în care trăim, nu avea cum să nu-și așeze pecetea. Misterul, ce trebuia să învăluie pe orator pînă în clipa începerii conferinței, devenise, în condițiile tehnice ale acestui secol, chiar ceva de domeniul fanteziei, deși în vremurile noastre ar fi poate mai lesne de coborît pe cineva cu hîrzobul din cer. Nici ceremonialul alegerii temelor nu s-a păstrat. N-ar fi fost cu putință. „Prelecțiunile“ în concepția organizatorilor, a muzeografilor ieșeni, sînt deschise tuturor cărturarilor țării. Și, într-adevăr, în cei 12 ani, cîți au trecut de la inaugurarea seriei noi a „Prelecțiunilor Junimii“, în casa Pogor, cel mai adesea, și în două rînduri în Aula Bibliotecii centrale universitare „Mihai Eminescu“, au vorbit mulți dintre marii intelectuali ai acestei țări.

Deschiderea au făcut-o trei ieșeni : Academician Cristofor Simionescu („Oameni de știință ieșeni în a doua jumătate a secolului al XIX-lea“), profesor universitar dr. docent Constantin Ciopraga („Rolul climatului intelectual al Iașului în cultura română“) și prof. univ. Gheorghe Ivănescu, membru corespondent al Academiei („Preocupări filologice în epoca Junimii“). Se întîmpla asta la 9 februarie 1974, ceasurile 18 p.m. De atunci s-au mai ținut 52 de prelecțiuni. Conferențiari au fost printre alții : Alexandru Dima, Liviu Rusu, Ștefan Milcu, Vasile Pavelcu, I. D. Ștefănescu, Emil Condurachi, G. C. Giurescu, Ștefan Pascu, Răzvan Teodorescu, Constantin Noica, Zoe Dumitrescu Bușulenga, Alexandru Piru, Ioan Alexandru, Alexandru Zub, Petre Brînzei, Alexandru Paleologu, George Macovescu, Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Gabriel Liiceanu. Subiectele „Prelecțiunilor“ au fost predominant literare, deși nu au lipsit nici cele științifice, în special cele istorice. Eminescu a constituit tema celor mai multe conferințe. Îl urmează îndeaproape Mihail Sadoveanu.

Cîteva dintre tradițiile „Prelecțiunilor populare“ de acum un veac s-au păstrat. Dar și acestea cu doza de relativitate de rigoare. Orele de începere au fost și rămîn 18. Altădată erau 14 ale zilei de duminică. Vorbitorului nu i se îngăduie, la fel ca pe timpuri, să conferențieze decît o oră pe muchie. Furtunile solare nu au influențat în nici un fel această ora sacrosantă, de începere, ora 18, dar cele atmosferice i-au împiedicat, uneori, pe conferențiari să ajungă la Iași la timpul potrivit. Oralitatea, un lucru sacramental în cazul „Prelecțiunilor“ de altădată, a rămas valabilă, e drept cu unele neesențiale amendamente. Fișele cu citate sînt astăzi admise. Nimeni nu s-a poticnit și n-a pățit ceea ce a pățit „sărmanul“ Theodor Rosetti, unul dintre cei cinci întemeitori ai Junimii, căruia i-a pierit graiul cînd s-a trezit în fața publicului și n-a putut îngăima decît : „Imposibil“. S-au întîmplat, e adevărat, destule lucruri fermecătoare. Admirabilul D. I. Suchianu, care trebuia să țină două conferințe la Iași, una la Casa Pogor și alta la un cinematograf, a încurcat subiectele. La „Prelecțiuni“ a vorbit despre film, iar la cinematograf despre „Viața Românească“.

Cert este că „Prelecțiunile“, seria nouă, au stîrnit un real interes, ba chiar entuziasm în rîndul publicului din Iași. Pe ploaie, pe furtună, pe vremea rea sau bună, ieșenii se înghesuie în sălile Casei Pogor, ca să soarbă vorba frumoasă și înțeleaptă. Din acest tezaur, pe care Muzeul de literatură din Iași a avut grijă să-l conserve, tipărim acum „Prelecțiunea“ din 9 octombrie 1977, care a fost înscrisă atunci în programul celei de a V-a ediții a Festivalului de poezie „Mihai Eminescu“. Zoe Dumitrescu Bușulenga a vorbit despre „Eminescu și România“. Prelecțiunea a fost prefațată de un cuvînt al academicianului Geo Bogza. Nădăjduim ca în viitor, fie în paginile revistei, fie în cele ale Almanahului „Convorbiri literare“, să publicăm și alte „Prelecțiuni ale Junimii“.

Grigore ILISEI

După ce am fixat titlul acestei prelecțiuni, mi-am dat seama că de fapt făcusem o formulare eronată, a spune **Eminescu și România** e ca și cum ar fi două lucruri distincte, este a spune un neadevăr. A spune, în schimb, Eminescu este România, sau România este Eminescu este un adevăr fundamental pe care maestrul Bogza l-a enunțat acum cîțiva ani. Sînt puțini artiști pe lume cărora li se cuvine cinstea identificării absolute cu neamul pe care îl reprezintă. Firește, condițiile de îndeplinit sînt atît de grele, încît raritatea suprapunerii este foarte mare. Dar care, oare, sînt acele condiții pe care trebuie să le îndeplinească un artist, un mare creator, un gînditor, un erou, pentru ca el să se identifice în așa măsură cu neamul său, cu țara pe care o reprezintă ? Mai întîi e vorba, desigur, de exprimarea întreagă, din adînc, a unei limbi naționale. De unificare, de strîngere laolaltă, cît se poate de coerentă a tot ceea ce înseamnă factor de limbă națională. Apoi poate fi vorba de exprimarea întreagă, cît se poate de adîncă, a unei epoci date. Poate fi vorba și de condiția accesului la miturile naționale. Poate fi vorba de o consimțire esențială, de durată, la tot ceea ce înseamnă un proces istoric. Dar la toate aceste condiții răspunsul poate fi pozitiv pentru mult mai mulți gînditori, mult mai mulți artiști, mult mai mulți eroi ai unui neam, decît pentru unul singur.

Eminescu a avut acel merit unic, dacă a fost meritul lui sau al destinului lui uluitor, nu știu, a avut meritul unic al unei identificări totale cu spațiul național și cu timpul românesc. Și, uitîndu-ne la identificarea sa totală cu aceste două categorii fundamentale ale unei existențe, trebuie să o înțelegem într-un chip misterios, într-un chip tainic.

Sîntem în fața unui geniu, dintre acelea care poartă un mir înalt pe fruntea lor. Sînt puțini în lume aceia care-l poartă. Eminescu este de tratat în perspectiva unei alchimii, repet — tainice. El, ca un purtător de piatră filozofală, cum sînt aceste genii miruite, atingînd totul în contingent, a proiectat totul în absolut. Deci trebuie să-l înțelegem, ca atare, pe aceste două coordonate continuu. De aceea, cînd vorbim despre spațiul românesc și identificarea lui Eminescu cu spațiul național, trebuie să înțelegem lucrurile într-un proces destul de îndelungat, de inducție. Și să ne înălțăm pe urma lui, în trepte. Spațiul național i-a apărut adolescentului într-un chip ispititor. Spațiul național : pentru el asta a însemnat la început satul și pădurea și codrul. După aceea a început să însemne Moldova, după aceea a început să însemne fiecare provincie românească. Și, așa cum fiecare dintre noi nu cunoaștem bine un oraș, nu putem spune că-l avem în stăpînirea noastră decît dacă l-am făcut de mai multe ori cu piciorul, adică simțindu-l, integrîndu-l în ființa noastră, integrîndu-l cu aura lui, așa Eminescu a început să-și integreze spațiul național ființei sale fizice încă de foarte timpuriu. Gîndiți-vă la vagațiile acelea de copil pe pămîntul Moldovei și al Bucovinei, gîndiți-vă la pelerinajul de mai tîrziu din anii adolescenței, cînd începe să ia cunoștință de necesitățile reale ale continuității. Gîndiți-vă la momentul cînd Aron Pumnul a aprins în inima lui dorința arzătoare de a vedea Ardealul, de a vedea Transilvania. Gîndiți-vă la pelerinajul pe care Eminescu l-a făcut pe jos de la Cernăuți, la Blaj, cu intenția de a contempla „Roma mică“. Vă amintiți de acele rînduri scrise de niște întîmplători studenți blăjeni, care s-au întîlnit cu Eminescu pe drum și au văzut tulburarea lui extraordinară cînd, ajunși în preajma Blajului, s-a sculat, a ridicat căciula și a spus : „Te salut Romă mică!“. Sigur, Transilvania este pentru Eminescu un tărîm al opțiunii sale adînci. Aduceți-vă aminte cum îl sfătuia pe Slavici, după ce fuseseră la **Timpul** împreună, să se ducă și să scoată **Tribuna** la Sibiu !

Pentru Eminescu, deci, Transilvania și Banatul și Crișana au fost parcurse și integrate, cum spun, într-un peisaj interior, care n-a făcut decît să se lărgească continuu. Fiindcă mai departe, cu trupele de actori ca sufleur, cu trupa lui Pascaly a mers peste tot și a cunoscut fiecare loc românesc, și l-a integrat într-o totalitate, fiindcă meritul fundamental al lui Eminescu în ceea ce privește spațiul național a fost unul inegalabil. El a desenat de fapt harta eternă a României. Și cum spun, această luare în posesie tinerească (fiindcă a fost, de fapt, o luare în posesie) a însemnat un contact direct, nemijlocit, întreprins cu venerație, cu pietate. El a fost în toată viața lui în ceea ce privește lucrurile românești, aspirațiile românești, un pelerin neobosit. Și etapa aceasta de cucerire a fiecărui loc românesc cu jertfă, cu sacrificiu, cu suferință, a însemnat o primă parte de realizare a totalului, a globalului peisaj românesc. Mai tîrziu, la Viena, avea să se întîlnească cu studenți români din toate părțile locuite de români. Acolo a cunoscut pe românii din Pind și a căpătat pentru ei o mare stimă și o mare dragoste. Acolo s-a întîlnit cu Slavici și cu toți ceilalți, acolo ei au gîndit împreună după ce l-a gîndit el, un plan de unitate culturală românească, care, zicea Eminescu, este atît de necesar înaintea unității politice. Unitatea culturală trebuia să preceadă, în gîndul lui, unitatea politică și a precedat-o, de altfel. Și a început acel tînăr între 19 și 22 de ani, cît avea în etapa vieneză a vieții sale, a început să lucreze cu o pasiune nemaipomenită — politică (eu socot că Eminescu se pregătea atunci pentru o astfel de carieră). I-a fost dat gîndul la o parte de nefericirile care s-au întîmplat în legătură cu marea sărbătoare de la Putna, dar el a dorit să contureze o splendidă devenire istorică și în viitor pentru neamul său. Gîndea repertorii teatrale, încuraja scriitori, artiști, voia să creeze, pretutindeni, focare, nuclee de cultură care să dăruiască o imagine globală și coherentă a culturii românești. Și aș zice că o treaptă interesantă, intermediară, în acest drum de la imediatul istoric, de la contingent înspre treptele cele mai înalte ale adevărului absolut, o marchează sărbătorirea de la Putna. A fost, toată, opera lui, ca de obicei, ascunsă cu o umilință inegalabilă, fiindcă acesta este factorul decisiv al duratei, să te umilești, să te ștergi pe tine însuți, ca să te proiectezi în absolut și în eternitate. A șters pe sine total, ca întotdeauna, în fiecare împrejurare care a depins de voința lui și a lăsat să apară la suprafață numai ceea ce însemna duhul unității românești. La Putna, ideea lui a fost să se aducă o urnă cu pămînt din toate ținuturile locuite de români. Spuneam că a desenat harta integrală, eternă, a României. Acolo, în urna aceea, în care se afla pămînt din toate colțurile locuite de români, Eminescu a sintetizat dintr-o dată, a simbolizat viziunea sa integratoare asupra ceea ce înseamnă fenomenul românesc. Mai departe, cînd artistul a devenit ceea ce-a devenit, acela care se plimba între cosmogonii și apocalipse, acela care vedea obîrșiile, le căuta și pe ale sale, și pe ale neamului, căuta însetat originile ca orice bard mare al lumii vechi — fiind ca un avatar indic în privința aceasta — căutător de origini, — acest mare artist n-a rămas însă în apocalipsă și în cosmogonii, ci a introdus în opera lui, după anii '74—76, deci după întoarcerea acasă, din nou satul și codrul. Sîntem pe drumul transformării sau al mutației aceleia care îl face să se proiecteze din contingent spre absolut. Încep să apară semnele hărții transformate, hărții integrale a României, transformate în hartă mitică, în hartă magică. Satul și codrul, și mai cu seamă codrul, capătă pentru Eminescu acele valențe pe care le are codrul în gîndirea indică, pe care le are codrul în gîndirea adîncă a germanilor, în gîndirea tradițională a dacilor, gîndire pe care Eminescu începe să încerce s-o scoată la iveală. Orizontala istoriei, orizontala timpului și a spațiului sînt dublate la el de o incursiune — cum spunea Sadoveanu — de scafandru uimitor înspre lumea miturilor, înspre lumea aceea a obîrșiilor ascunse. Și satul și codrul, — cum spun, încep să semnifice mai mult decît pînă acum, înspre o altă ordine care întregește de fapt ordinea ceastălaltă. Și, în cele din urmă, Eminescu va și fixa într-o poemă de maturitate granițele de răsărit și de apus ale României înaintea României mari. Tînărul și-a proiectat viziunea în viitor așa cum și-a proiectat-o înapoi în trecut, fiindcă n-a suportat nici o clipă situația de imperfecțiune a prezentului — refuzul lui de romantic față de prezent, era nu altceva decît o sete enormă de absolut. Și astfel, din integritatea spațiului văzută de la origini înspre viitor, derivă și viziunea unui timp național. Dar momentul în care spațiul românesc se concentrează într-un simbol de unitate, menit să exprime caracterul adînc mitic al hărții românești, este momentul acela în care, printr-o reducție maximă, poetul ajunge să strîngă harta românească într-o singură metonimie, într-o metonimie, în care termenii au o încărcătură conotativă de alt ordin decît aceea de contingent : **rîul, ramul. Rîul, ramul** mi se pare mie a constitui o efigie, sau a fi o inscripție, în efigie lîngă imaginea lui Mircea, în clipa în care, în „Scrisoarea III“, Mircea este tratat ca un personaj mitic, fiind în același timp un personaj istoric. Mircea este un Cronos, care schițează ca o bătrînă zeitate, niște gesturi arhetipale, niște gesturi ancestrale, relatînd lui Baiazid care sînt împrejurările, care sînt situațiile noastre — arhetipale, și care sînt reacțiile noastre firești. Mircea nu-l citise pe Herodot, firește, dar Eminescu, punîndu-l pe Mircea să-i replice lui Baiazid îi vorbea cu trei amănunte din „Istoriile“ lui Herodot : cu primul invadator venit împotriva poporului nostru, Darius al lui Istaspe, cu cererea insolentă a acestui prim tiran invadator, de pămînt și apă, și cu durarea unui pod peste Dunăre. Toate cele trei detalii se găsesc în „Istoriile“ lui Herodot. Deci, Mircea, nu știm, nu citise, sau poate citise pe Herodot, dar el învățase lecția strămoșilor săi, pentru că Mircea este una din verigile în care Eminescu întrupează pe aceia care asigură continuitatea neamului său, fie că e vorba de eroi, cum spuneam, fie de gînditori, de poeți, de artiști. Și Mircea este unul din aceia care reschițează gesturile tradiționale. Situația noastră arhetipală este fixată ca atare și, cum spun, **rîul, ramul**, se înscriu lîngă figura lui. Figura lui de penat, figură într-adevăr scoasă din istorie și aruncată undeva în zonele eternului, primăvăratecului, vesnic mit.

Deci, de la parcurgerea și însumarea și integrarea unui teritoriu cu tot ceea ce înseamnă pămîntul și apa și copacii și cerul lui și pînă la această splendidă metonimie, aproape unică în istoria poeziei românești, Eminescu nu face altceva decît să definească în ipostaze diverse, cum spuneam, într-o ordine și alta, în contingent și-n absolut, spațiul românesc. Și dacă a desenat harta eternă a României, Eminescu a legat-o și de timpul nostru istoric. E interesant de văzut cum acest mare romantic îndîrjit împotriva timpului, acest demiurg aproape încrîncenat împotriva timpului pe care-l considera timp ucigător, timp destructiv (ca și Shakespeare), a timpului pe care-l percepea ca groază („și timpul crește-n urma mea, mă-ntunec“), îl simțea fizicește, îl simțea aproape tactil, putea să-l considere, pe de altă parte, mărunt, inconsistent, factice. Acest mare luptător împotriva timpului mic, acest detestator al timpului comun, nu cunoaște în afara macrotimpului în care se mișcă, precum Dan din **Sărmanul Dionis**, cu ușurință,

ale „junimii"

zoe dumitrescu
bușulenga

Eminescu și România

nu cunoaște alt timp viu decît timpul național, timpul istoriei neamului, timpul coherent, timpul consistent, timpul cu substanță. El se duce înapoi pînă la cele mai îndepărtate date ale istoriei noastre, se oprește asupra vîrstei de aur a Daciei în „Memento mori" și il fixează pe Decebal într-o aureolă foarte curioasă. E personajul mitic, personajul problematic, ciudatul, gînditorul, misteriosul care nu moare niciodată. El e ca un fel de rege Arthur care va reveni cînd poporul va avea nevoie de el. De altfel, în cîteva poeme postume, se vorbește, codrul vorbește, despre așteptarea pămîntului acestuia, tainic și misterios, care este pămîntul nostru, așteptarea ca Decebal să sune din corn și să-și adune oștile, pentru ca neamul aflat în restriște să-și regasească împăcarea și echilibrul. Decebal pe de o parte, Dochia pe de altă parte. Dochia este un foarte interesant personaj de divinitate tutelară feminină, un fel de maică protectoare a pămîntului acestuia ; are condițiile pe care, în general, le dețin marile maici eterne, acelea care dau viață, le au în istoria spiritualității popoarelor. Ei, bine, în Dochia, Eminescu încearcă să întrupeze un principiu de viață eternă, o fîntînă neistovită a tinereții și a vieții. Fiindcă Dochia, în „Povestea Dochiei și ursitorile", dă naștere unui fiu, dintr-o căsătorie cu un împărat din Apus, care, după toate semnele, este Traian. Și copilul lor, care nu cunoaște bătrînețe, care nu va cunoaște moarte, este nu un Euforion născut din amorul lui Faust și al unei inconsistente Elene, ci devine o permanență, o matcă de viață eternă. Cu continuitatea neamului se măsoară timpul național. Și din Dochia pornește acest flux continuu care este poporul român.

Ștefan aparține aceleiași lumi, căreia îi aparțin Dochia și Decebal în mintea lui Eminescu. El este unul dintre cei care resacralizează timpul istoric. Interesant e că într-o altă poemă, tot postumă, în stil popular, lui Ștefan Mușatin i se atribuie aceleași calități, aceeași adjectivare mitică. Mușatin trăiește prin adolescența lui înflorită în mijlocul codrului, topos mitic prin excelență. Codrul încearcă să-l rețină, dar opțiunea e făcută și tînărul iese în lume, atras de farmecul irezistibil al chemării destinului. Timpul are nevoie de întinerire și fiecare verigă se dăruie pe sine, întinerindu-l prin jertfă și cunoaștere ; îl resacralizează și-l face din nou să curgă puternic și tînăr. Timpul acesta puternic și viu și tînăr, este timpul istoriei neamului și timpul acesta va continua fără oprire. Eminescu, ca nimeni altul, s-a confundat cu fiecare dintre etapele istoriei pe care le-a evocat. Și istoria aceasta este bine știută de elevul lui Aron Pumnul. Cunoștea desăvîrșit etapele istoriei românești și mai cu seamă se oprea pe punctele nodale, pe punctele de sacrificiu, pe punctele de durere, pentru că știa că acolo este botezul marilor refaceri spirituale ale neamului. De aceea a proiectat nenumărate poeme epice sau dramatice, în legătură cu atîtea personagii. De aceea a ajuns pînă la Horea, pe care-l arăta ca pe un titan, ajungea apoi la Mureșan, pe care-l făcea un fel de poet orfic, un fel de **poeta vates,** și apoi la toți ardelenii de la '48. Pentru el, Cîmpia Libertății fusese un moment de luare de contact nemaipomenit, de emoție extraordinară, ca și catedrala din Alba-Iulia, unde l-a auzit pe Cipariu vorbind. Bălcescu i s-a părut extraordinar și l-a evocat în articolele din „Timpul" în legătură cu apariția „Istoriei românilor sub Mihai-Vodă Viteazul" și așa mai departe. Și nu numai atît, dar mergea pînă în vremea lui, l-a iubit pe Cuza foarte mult, l-a prețuit. Se știu mai puțin lucrurile astea... S-a dus, pe cînd era student la Viena, s-a dus la Cuza în 1870, de Anul Nou, cu o delegație de studenți, la sanatoriul unde fostul domn era bolnav. L-a vizitat. Și povesteau colegii cit a fost de emoționat, de turburat după aceea. Apoi despre Independență a scris niște lucruri admirabile, deși era membru al partidului conservator ; și avînd față de liberalii de la guvern netă atitudine de dispreț, spunea : „Independența... e suma vieții noastre istorice"... nu este un „copil găsit"..., „ci un prinț care dormea, cu sceptrul și coroana alături". Din această superbă afirmație eminesciană înțelegem ce înseamnă pentru el Independența. De altfel, pentru el totul se lega într-un continuum, doar, dacă se poate spune așa, marcat de acele verigi importante care refac sensul viu al timpului.

Și aș vrea să relev un lucru mai puțin cunoscut, în legătură cu el însuși și raporturile lui cu istoria. El se socotea, cu smerenie, o măruntă verigă în lanțul marilor personalități care contribuiau la istoria neamului și la prefacerea timpului. Era, se socotea, un simplu lucrător in acest nesfirșit suiș al eforturilor noastre de neam. Dar, din cînd in cînd, mijea în el, aproape împotriva voinței lui, un gînd curios de identificare cu cîte-un personaj de primă înălțime din istoria noastră. Și-aș vrea să semnalez așa... ca pură ciudățenie, un lucru. Știm toți cite ceva despre acele versuri cu caracter autobiografic : „Fiind băiet, păduri cutreieram..." Erau spuse despre sine lucrurile acelea. Dar există o variantă colaterală la „Mușat și ursitorile", deci o variantă inchinată lui Ștefan și care sună așa : „Fiind copil, păduri cutreiera / El se culca ades lingă izvor / Și brațul drept el il punea sub cap..."

Mie mi se pare absolut senzațională această suprapunere de rinduri autobiografice cu o încercare de a da o scurtă biografie a copilăriei marelui Mușatin. Mi se pare că, dincolo de voința lui, lucrau niște forțe care-l purtau spre o recunoaștere uluitoare. Și-aș vrea să mai amintesc aci, de o poezie iarăși mai puțin cunoscută, o postumă, „Visul", superbă poemă rimbaldiană : „Pluteam pe-un rîu / Sclipiri bolnave..." etc., etc., E vorba de o imagine onirică, în care eroul, purtat de ape, intră într-un dom, descoperă o imagine voievodală, „un chip ca-n somn", „în albă mantie de Domn", sub al cărui văl își descoperă dublul. Nu știu dacă Blaga, care a vorbit despre ideea voievodală la Eminescu, a cunoscut acest poem — „Visul". Nu știu dacă a făcut ipoteza aceasta pe care mi-am permis s-o fac. Firește, e un lucru poate mărunt, dar pe mine mă interesează concordanța continuă, probabil neconștientizată, între marele poet și acela pe care îl considera a fi cel mai mare erou al neamului, păstrătorul fără moarte al mîndriei poporului nostru : Ștefan Mușatin. De ce spun asta ? Pentru că, poetul umil și smerit, în această ipostază voievodală, pe care conștient n-o trăia (și care venea din altă parte, din străfunduri de ființă, dintr-o psihe foarte complicată și foarte veche), poetul se simțea față de neamul lui, de poporul român, cu niște răspunderi, cu o iubire, cu o dorință profundă de a salva. Se simțea într-adevăr ca un fel de voievod al lui. De aceea, spun, Blaga a avut o intuiție formidabilă, dacă n-ar fi cunoscut aceste fragmente, cînd a vorbit despre ideea voievodală la Eminescu. Și Cotruș într-un mare poem, tot așa, se ducea la Eminescu în pelerinaj, ca haiducul la voievod. Și se pleca, tot așa, oferindu-i ascultarea lui, supunerea lui, puterea lui. Deci identificarea aceasta cu timpul și cu spațiul, este aceea a unei ființe de excepție sub raportul spiritului, a unei ființe de excepție în absolut, a uneia care stătea de vorbă cu eroii, care se chema Hyperion, dar care pe pămînt, sau îndreptat spre pămînt, era un sărman poet, un sărman artist, lucrînd însă cu o fervoare nemaipomenită, la ceea ce i se părea lucrarea vieții lui. Nu putuse atinge niște țeluri, le-a atins pe celelalte, postum. Poate n-a știut niciodată cît este de exponențial, dacă se poate spune așa, pentru poporul său, cît este de reprezentativ pentru neamul acesta. A avut intuiții fulgurante doar, abia noi știm astăzi ce-nseamnă Eminescu pentru cultura românească, și nu numai pentru cultura românească, pentru istoria românească, pentru natura românească, pentru toată spiritualitatea noastră. Și, într-adevăr, Blaga, pe care l-am citat, spunea, cu o mărturie iarăși, de mare poet și gînditor, cel dintîi l-a spus totuși Maiorescu, care zicea : „Eminescu este cea mai înaltă întrupare a înțelegerii române". Iorga spunea : „Expresia integrală a sufletului romînesc", Sadoveanu, pe care l-am citat, spunea : „scafandru uimitor în adîncurile spiritualității românești". Dinu Noica spunea „omul deplin al culturii românești" ș.a.m.d. Adică, sintem mereu, astăzi, față de cel care a întrupat mai bine decît oricine în această țară, România. Sîntem în fața lui cu o conștiință reală a înălțimii pe care el o reprezintă. Fiind cel mai înalt, a văzut cel mai departe. Și rămîne văzînd cel mai departe. Dar fiind cel mai înalt, este în același timp pentru noi un fel de geniu tutelar al acestui pămînt, este, pentru noi, modelul etern al devenirii noastre ca oameni, ca individualități distincte, și mai cu seamă, modelul nostru etern ca români, purtătorul „geniului neîmbătrînit al istoriei Românilor". Vă mulțumesc.

1. Ioan IANOV	15. Pavel PAICU	28. I. CARAGIANI
2. Nicu BURGHELEA	16. P.P. CARP	29. Ștefan NEIU
3. Nicu GANE	17. Const. LEPĂDATU	30. Col. Th. ȘERBĂNESCU
4. General CERCHEZ	18. Vasile POGOR	31. Gh. ROIU
5. Nic. NICOLAENU	19. VASILE ALECSANDRI	32. Th. CRISTODULO
6. Alex. FARRA	20. Titu MAIORESCU	33. Scarlat CAPȘA
7. Nicu CULIANU	21. Iacob NEGRUZZI	34. Lascăr CIUREA
8. Th. CERCHEZ	22. Th. ROSETTI	35. Gh. RACOVITZĂ
9. Vasile BURLĂ	23. Mih. CORNEA	36. Gh. NEGRUZZI
10. N. MANDREA	24. Col. SCHELETTI	37. CASU
11. Ioan MELIK	25. CIUPERCESCU	38. Ștefan VÎRGOLICI
12. N. QUINTESCU	26. Dim. ROSETTI	39. Nicu CAZIMIR
13. Samson BODNĂRESCU	27. Leon NEGRUZZI	40 Gr. BUICLIU
14. Pop FLORANTIN		(tablou executat în 1873)

În prim-plan, I. E. TOROUȚIU

linii pentru un portret

În aprilie 1939, venit în București, ca elev în anul 3 al Școlii de Ofițeri Infanterie Sibiu, spre a participa la concursul „Tinerimii române", în rîndul studenților, am bătut la ușa editurii „Bucovina", avînd sub braț manuscrisul celui de-al doilea volum de versuri al meu „Prohod pentru zi".

M-a primit un bărbat înalt, cu figură luminoasă și vorba caldă, deosebit de binevoitoare de autentic țăran al mirificelor plaiuri bucovinene. Era profesorul Ilie E. Torouțiu, director al înfloritoarei întreprinderi, și, de la 1 ianuarie același an, director al revistei „Convorbiri literare", pe care avea s-o conducă și s-o editeze prin propria contribuție materială pînă după sfîrșitul războiului.

A citit cîteva poeme din juvenilul meu debut „Liane crude" (1935) oprindu-și apoi privirile pe decupajele cu recenzii din : „Luceafărul", Revista scriitoarelor și scriitorilor români", „Curentul", „Flamuri" și altele, pe care i le prezentam. Despre titlul noului manuscris „Prohod pentru zi", mi-a spus : „Prea trist pentru vigoarea și tinerețea matale", însă adăugînd imediat : „Totuși, nu aceasta e important, și, dacă doriți, vă fac devizul cheltuielilor, din care veți suporta un sfert, ca la calea ferată, cum aveți dreptul dumneavoastră, viitorii educatori ai ostășimii țării".

„Sfertul"de deviz era foarte convenabil, iar achitarea in rate, așa că ne-am înțeles, „bătînd palma", cum se zice. Atunci i-am cunoscut pe profesorul Alexandru Ionescu (părtaș direct în administrarea tipografiei) precum și pe poetul Teodor Al. Munteanu, care, alături de acesta, se ocupa de editarea revistei, ulterior (nr. 7/1941) apărînd în grupul de redactori, ca secretar, viitorul profesor universitar Ștefan Cuciureanu.

După 3 săptămîni, mi-a trimis la Sibiu corectura I-a pe cea secundă efectuînd-o la sfîrșitul lunii mai, în București, unde venisem ca laureat al acelui concurs cu dublu noroc. M-am bucurat, cunoscîndu-l, în biroul editurii pe scriitorul C. Manolache (general ca și N. Condeescu), căruia îi apăruse volumul „Scînteietoarea viață a Iuliei Hașdeu", moment onorat de gazdă cu vin, gustări și cafea.

Volumul meu a apărut la sfîrșitul lunii iunie, în condiții tehnice deosebite, cu literă modernă și hîrtie crem italiană, fiind difuzat într-un moment istoric nefavorabil, deoarece tocmai atunci îmi începeam cariera de ofițer direct „pe zonă". Așa se face că în septembrie 1940, aflîndu-mă în sanatoriul „Eraclide" de pe Calea Plevnei (în apropiere mai trăia Doamna Elena Coșbuc) l-am vizitat de multe ori pe I. E Torouțiu, cunoscîndu-l mai îndeaproape și admirîndu-l ca pe un om de mare omenie, foarte erudit și înflăcărat patriot. Îl dureau nespus de mult încercările și durerile țării.

Din biografia sa, se cuvin notate cîteva spicuiri : Născut la 17 iunie 1888, la Solca (Suceava), debutase cu proză scurtă („Chipuri") la Cluj, în 1912. O schiță, intitulîndu-se *Străjerul cetății,* evocă gloria neamului și lansează o chemare vizînd unirea întregului neam romănesc : „Treziți-vă din agonie și viitorul va fi al vostru !". În acea perioadă, feciorul de țărani devenit student în Germania făcea traduceri și studii asupra stărilor sociale din Bucovina, totodată adunînd cîntece și povești poporale. Între anii 1911–1913 devenise asistent universitar la Frankfurt pe Main, iar după 1920 profesor la liceul „Cantemir Vodă" din București.

...Acum, răsfoind colecția „Convorbirilor" din acea perioadă, mă impresionează cuvintele lui Al. Tzigara Samurcaș adresate cititorilor, în nr. 1 din 1939, cînd acesta îi predase lui I. E. Torouțiu direcția revistei : „Cu satisfacție de a fi asigurat viitorul revistei anunțăm azi încredințarea revistei în mîinile nouei generații sub conducerea d-lui profesor I. E. Torouțiu. Membru corespondent al Academiei Române, care prin valoroasele și voluminoasele sale publicații, apreciind rostul «Junimii» în mișcarea de renaștere a limbii și literaturii române, va ști să ducă mai departe făclia veșnic vie a gîndirii junimiste." Amintind de directoratul ardeleanului Ioan Bogdan, se remarcă „contribuția efectivă a provinciilor surori la conducerea publicației, care, de la întemeiere, a contribuit, în largă măsură, pe calea culturală la realizarea fericitei întregiri a Neamului".

În nr. 2, N. Iorga scrie : „Amicalei dorințe de colaborare a domnului Torouțiu, directorul *«Convorbirilor literare»*, nu pot să-i răspund mai bine decît prin cîteva amintiri ale legăturilor mele cu această veche revistă". Alături de acesta, un articol de Octav Onicescu despre Gh. Țițeica, altul, de I. E. Torouțiu, cu titlul „Duiliu Zamfirescu – Omul și Romănul", urmat de „O. Goga și legăturile literare romăno-maghiare" de A. P Todor, cu semnificativa frază : „Căci în inima poporului maghiar și român bucuria și durerea a chiotit și a plîns totdeauna pe aceeași vioară și aceeași coardă".

În volumul cu numerele 6—7–8 și 9, dedicat semicentenarului Eminescu, apare cuvîntarea lui C. Rădulescu Motru, președintele Academiei Române, urmată de articole semnate de : N. Iorga, I. Petrovici, Leca Morariu, Martha Bibescu, I. Găvănescul, C. Manolache, Gr. Trancu-Iași, Dr. C. Bacaloglu, Gh. Bogdan Duică, P Iroaie, Scarlat Struțeanu, Gino Lupi (Milano), Șt. Cuciureanu, Telemac Dan, Emil Zegadlowicz (Varsovia), Hr. Kapitonov și Boris Kolev (Bulgaria), Dmitri Pasco (Albania). L. Galdi, Z. Franyó, precum și cel despre Eminescu în literaturile : engleză, slovacă, cehă, rusă, evreiască, germană (cu multe texte), datorat lui I. E. Torouțiu. Versuri, în această serie, publică : G. Murnu, Ion Pillat, A. Cotruș, G Tutoveanu, E. Farago, A. Chirescu, M. Beniuc, E. Giurgiuca, S. Stolnicu, Șt. Stănescu, Tr. Chelariu, T. Al. Munteanu, Bogdan Istru, Vl. Cavarnali, O. Sargețiu, A Marin, G. Băiculescu, G. Fonea, V. Spiridonică, G. Vaida, A. Tita, I. S. Manolescu, I. Calboreanu, Gr Bugarin, Coca Farago, Ovid Caledoniu, I. Șiugariu, G. Drumur, T. Lianu, I. Th. Ilea și alții, din toate generațiile și din toate provinciile.

În acești ani sunt dedicate numere, cu frumoase fotografii în culori pe coperte, unor scriitori ca : Duiliu Zamfirescu, M. Sadoveanu, O. Goga, B. Delavrancea, L Rebreanu, I Brătescu Voinești, I. Agîrbiceanu, Al. Vlahuță, D. Nanu, etc., iar între colaboratori mai apar : D. Caracostea, C. Meisner, P. P. Panaitescu, O. Papadima, D. Cuclin, I. Agîrbiceanu, C. Noica, Al Dima, Lidia M. Sadoveanu, Gr. Sălceanu, Pan Vizirescu, G. Ursu, V. Netea și alții.

Ținuta revistei e aleasă și sobră, majoritatea articolelor remarcîndu-se prin spiritul erudiției și evidențierii valorilor literaturii naționale și universale.

Haralambie ȚUGUI

poeți din două generații

Legat, prin destin editorial, de generația '70, Ioanid Romanescu s-a individualizat printr-o lirică mai apăsat insurgentă, întoarsă, cu o față, spre real, cealaltă oglindindu-se, narcisiac și orgolios, în condiția poetului și-a poeziei. Un studiu atent al temelor și, în cazuri, e drept, mai izolate, al demersului poetic, ar descoperi la Ioanid Romanescu, dar și la Ovidiu Genaru, Mircea Ivănescu, semne ale înnoirii lirice pe care abia generația '80 o produce în chip programatic. Cu poezia generației '70 se produce un fenomen comparabil cu acela al prozei unui G. Bălăiță, Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu sau Costache Olăreanu, care prefigurează, fără program proza așa-numit textualistă. Ne lipsește, oricum, perspectiva, pentru a putea fixa, în linii oricît de provizorii, harta „post-modernismului" nostru, cum și spre a-i observa creșterea organică din însăși evoluția literaturii române contemporane.

Volumul **Orpheus** adîncește, la Ioanid Romanescu, revizuirea pe care poetul o propune începînd cu poemul **Demonul.** Insurgența își arată, tot mai mult, substanța romantică, detectabilă, în volumele de început, doar la nivelul atitudinii și al gesticulației. Lirismul se decantează, se esențializează, împrumutînd solemnități apoftegmatice: „cel străin de cuvînt / străin de sine însuși este"; „dar ce este gloria mai mult / decît ceea ce ne închipuim despre ea? / și la ce folosește celui care o deține?"; „Dacă-ntr-o infimă parte a haosului / ar domni ordinea, / cine supus acelei părți / ar înțelege haosul?"; „zadarnică de fapt orice victorie. / dacă inima vie a omului / — acel fort ultim, cel mai rezistent — / nu ai reușit s-o cucerești". Această poezie a cunoașterii de sine și a sentinței morale nu e străină de retorica poemelor didactice și a textelor sacre ale antichității. Gesticulația lirică are un aer sacerdotal, poetul împrumutînd, tot mai des, masca inițiatului și a profetului. Metamorfoza personajului liric nu este, de altfel, imprevizibilă și nu contrazice esența unei singularizări deliberate. Definiția poeziei (și a poetului) în 1972 („Poezia mea e nervoasă, tot vorbind peste umăr / uită să-și scoată bilet, e coborîtă cu forța" ș.a.m.d. — **Poezia mea în Favoare**) localizează insurgența la nivelul manifest juvenil, printr-un gest de sfidare a bunei cuviințe de fiecare zi. Ioanid Romanescu revendică un cod al său, în retorica existentului, cu și mai mare agresivitate, în volumul **Paradisul** (1975): „vă rog să revizuiți statutul meu de poet!". Nota eseninistă reapare doi ani mai tîrziu (**Energia visului**: „al dracului am fost, cu patimă în toate, / greșind fundamental de-atîtea ori / — și totuși printre fericiți mă număr — / trăiască poezia și marii visători!" — în poezia în care versul final dă și titlul), pentru ca în 1981, în **Accente,** poetul să reclame „libertatea de a trage cu mașina de scris", ca altădată Geo Dumitrescu cu pușca: „poate că războiul s-a sfîrșit / poate că să-mpușc mi-e interzis — / din toate pozițiile în toate direcțiile / schiaună mașina mea de scris / / ta-ta-ta-ta! ta-ta-ta-ta! iauuuuuuu!"

Am făcut această scurtă trecere în revistă a „măștilor lirice" pe care le poartă poetul insurgent pentru a arăta că, în fond, și Orpheus se înscrie, înțelepțit, pe o anumită scară a revoltei lirice: „cît despre Orpheus, adevărul e altul: / nu doar coroană pentru cîntec i s-ar fi cuvenit". În poemul XXXI din **Orpheus** se dă și explicația „titanismului" liric: „lumea nu poate fi schimbată prin cîntec, / dar ea încetează unde cîntecul dispare". Ioanid Romanescu nu încetează să-și revizuiască autoportretul, căutînd, scufundat în istoria lumii și în propria biografie, dovezi ale nobleții în arborele genealogic al poeziei. Răzvrătit al cuvintelor și gospodar al limbii, vorbind argoul străzii ori oficiind în templul limbii literare, inițiind în marele mister al lumii sau doar ridicînd o cazemată „pentru flori și candoare", poetul e soldat al inefabilului: „Dintre suferinzi cu privirea lor dreaptă / și dintre puternici simulînd orbirea / te-am ales și te-am adus pînă aici / numai pe tine într-adevăr orbul / / poți merge singur mai departe / pentru că ai cuvîntul prin care / toate se văd cum sînt — pînă-n misterioasele fire / ce-n adînc sau deasupra le mișcă / / ține minte: adevărul / are nevoie de fidelitate — / cît despre nenumit, / în somnul său visează un uriaș" (**XLVI**).

Volumul **Orpheus** continuă, cu intonație elegiacă, direcția introspectivă și notația memorialistică cu înfățișare „existențială" (L. Ulici). Notabilă, în sensul acesta, e poezia **XIX**, reluarea în registru schimbat a unei obsesii mai vechi, a maternității: „Vai, mamă care ai albit născîndu-mă / vai, mamă care și-n pămînt mă naști / vai fiului care și-n moarte / va continua să se nască / fericiți cei care cu picioarele înainte venind / au văzut lumina cu tălpile / și orbi au rămas / și muți au rămas / / și eu am albit, au albit / pînă și nopțile mele / iar în urmă — prin cablul / unui lung ombilic ne-ntrerupt — aud șirul de mame gemînd". Cu volumul **Orpheus** Ioanid Romanescu se apropie de punctul de zenit al carierei sale poetice. El se apropie de un lirism al profunzimilor și al esențelor, abandonînd gesticulația nervoasă și grimasa amară.

O evoluție asemănătoare, dar comprimată în timp, a avut și Lucian Vasiliu, poet din generația '80, debutat sub semnul unui biografism acut, ironic și polemic, narativ și sentimental. Primul volum, **Mona-Monada,** traduce într-un limbaj pe jumătate simbolic experiența imediat erotică în paralel cu experiența cunoașterii de sine. **Despre felul cum înaintez,** cel de-al doilea volum al poetului, marchează o distanțare de discursul liric, o luare în evidență a temei scrisului. Micro-romanul **Să alergăm împreună** prefigurează schimbarea de optică ce se va face simțită mai ales în acest ultim volum de versuri, **Fiul omului** în care procesul de esențializare a lirismului cunoaște o spectaculoasă metamorfoză. Încă în roman, personajul-narator face efortul de-a disloca, în structurile cotidianului, substanța mitică. Fără să-și trădeze „biografismul", autorul decelează, în accidență, arhetipul. Dacă ar fi să comparăm poezia de acum a lui Lucian Vasiliu cu poezia lui Alexandru Mușina sau Mircea Cărtărescu, am descoperi cu mult mai puține semne de unire decît în primele două volume. Citadinismul de altădată se abstrage în noțiunea de cetate, individul trăit de istorie și trăind în istorie nu-și mai caută rădăcinile în copilărie sau adolescență, ci într-o atemporalitate care este a mitului, limbajul poetic, încărcat pînă nu de mult de elemente împrumutate din vorbirea de toate zilele și de pastișa culturală, își leapădă podoaba. **Fiul omului**, cea mai substanțială carte de pînă acum a lui Lucian Vasiliu, este, în același timp, o carte de tranziție, în care elementele vechiului limbaj nu au dispărut cu desăvîrșire, iar elementele noului limbaj nu s-au coagulat încă definitiv. „Monadele" din volum mai amintesc de vechile „monade", accidența biografică susură în urechea poetului, dar nonconformismul s-a stins, insurgența vizează praguri mai înalte, de cunoaștere și de morală, ruptura culturală de limbaj capătă un sens recuperator: este o marcă a continuității, prin delimitare.

Plecat într-un pas cu post-modernismul, Lucian Vasiliu se reîntoarce la temele modernismului chiar și ale romantismului. Pînă la un punct, personajul liric din **Fiul omului** e comparabil cu „Demonul" din poezia lui Ioanid Romanescu. Ideea destinului unic, ocrotit de muze, ieșit din ordinea comună, apare și aici, însă fără nota particulară de larmă. Relativismul scriiturii își pune amprenta pe destinul romantic ales, înghițind în pagină, în textul scris, „providența": „Distingeam voci: mi se pregătea un nume — Iacob?, Iosif?, Platon?, Socrate?, / Horațiu?, Ovidiu, Napoleon?, / Matei?, Luca, Gheorghe? Ioan... / Brusc s-a stîrnit crivățul și fiecare / s-a risipit la casa numelui său". Amintiri „pre-natale", mai multe din poeziile din **Fiul omului** discern, cu oarecare umor, preziceri-ursitoare. Omul — autorul, se confundă treptat cu Fiul omului — personajul, demiurgul cu lumea lui. Ciclul „biografic" este marcat, ca să zic așa, astronomic și culminează cu o naștere (renaștere lirică) datînd în capricorn. Închinarea la Eminescu apare ca și firească în contextul acesta și delimitarea de școala de poezie de la București se întemeiază pe recunoașterea unui alt părinte spiritual.

Există, în Lucian Vasiliu, un Narzis și-un Goldmund, un spirit însetat de real și un altul, subjugat de cugetare. Narzis se bucură de clipa cea repede: „Beau sîngele imprudentei / și mă gîndesc la EA / / În carnea ei e întuneric / / Acolo deschid ochii / și plîng / ca-n pîntecul matern". Și în alt loc: „Cu toate acestea / mîinile mele ți-au desfăcut, cîntînd, / genunchii..." Goldmund se retrage în biblioteci și muzee, depozitar al memoriei umanității: „în sihăstrie, printre pergamente și incunabule".

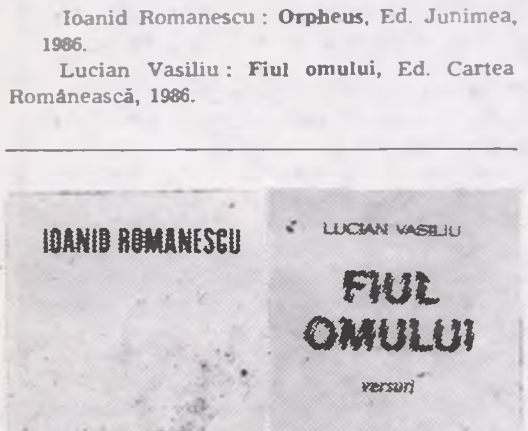
Poemul pe care l-aș cita în întregime, **Alunecări de teren,** ține, deopotrivă, de structura insurgentă a acestui poet meditativ, și de retorica, mai degrabă riguroasă, a **Fiului omului**: „Frumos îi stă poetului / într-o groapă cu var — /fericit cîntă în / corul heruvimilor / / visează îmbrățișarea / unei duioase hetaire / pe drum de seară / / Frumos îi stă / pe vreme de ploaie / într-o groapă cu var / în lumina stelelor palide. / bolborosind ca Iov / sintaxa inaccesibilă / / Frumos îi stă / murmurînd în groapa cu var: / „Noi, iubitorii de detalii, / noi, iubitorii de edicte, / noi, împotriva împotrivei..." / / Frumos îi stă poetului / într-o groapă cu var, / cu ochii albi, cu mîinile reci / într-o groapă cu var / alunecat nu se știe cum".

Fiul omului este volumul de versuri de trecere al unui poet reprezentativ pentru generația '80. Schimbarea sensibilă de registru în poezia lui Lucian Vasiliu este menită a ne atrage atenția asupra gravității acestei poezii care ia în discuție nu numai limbajele poeziei de pînă acum, dar și temele ei, din perspectiva timpului nostru.

Val CONDURACHE

Ioanid Romanescu: **Orpheus**, Ed. Junimea, 1986.

Lucian Vasiliu: **Fiul omului**, Ed. Cartea Românească, 1986.

în jurul tranziției

Unul dintre cele mai consistente volume din ultima vreme se numește **Alfabetul de tranziție** și poartă semnătura lui Ștefan Cazimir, eseist pe cît de incitant pe atît de parcimonios. Puținele cărți tipărite, punînd în circulație vederi apăsat originale, eliberînd subiectele (două sînt Eminescu și Caragiale), de sufocanta povară a locurilor comune, nu s-au bucurat, totuși, de meritatele ecouri. Faptul că au fost recenzate favorabil la apariție nu înseamnă decît prea puțin. Laudele criticii de întîmpinare au încetat demult a mai ilustra un real efort de diferențiere, singurul lor efect fiind îngroparea scrierilor prezentate în amorfa categorie a cărților excelente. Nu de asemenea elogii, flagrant circumstanțiale, e nevoie, ci de dezbateri serioase, responsabile, care să cîntărească implicațiile punctelor de vedere exprimate, perspectivele pe care acestea le deschid mai bunei cunoașteri a literaturii. Pentru că se întîmplă să mai apară volume ce discută fără prejudecăți teme considerate definitiv clasate, formulînd — dacă nu soluții pe de-a întregul acceptabile — măcar întrebări valabile, e păcat să le acoperim flacăra sub cenușa prețuirii convenționale. Adrian Anghelescu a publicat acum cîtva timp, exemplul e întîmplător, o solidă biografie a lui Heliade, în care — printre altele — reconsideră rolul scriitorului în cadrul revoluției de la 1848. Normal ar fi fost ca studiul cu pricina să devină punctul de plecare al unor analize mai largi, care să examineze, de pildă, și conduita celorlalți revoluționari pașoptiști. Schimbarea unghiului sub care e văzut intiiul nostru poligraf atrage după sine reevaluarea pozițiilor tuturor fruntașilor revoluției. Or, nici vorbă de așa ceva! Doar entuziasm clișeizat, aprecieri potrivite pentru o mulțime de cercetări literare și pentru niciuna anume. De ce am mai duce mai departe, pe riscul propriului cont, chestiunile rămase suspendate, cînd ele arată bine și așa, de ce am mai tulbura apele cînd oglinda lor e atît de limpede și albastră? Calea cea mai sigură de răcorire a punctelor fierbinți e sublinierea ostentativă a meritelor, nu fictive, nici lipsite de importanță, dar de alt ordin. Putem, bunăoară, scrie despre **Alfabetul de tranziție** apăsînd asupra înzestrării eseistului, subliniind nonșalanța discursului, libertatea asocierilor, subtilitatea distincțiilor și calitatea umorului, însă abia dacă amintind ori „uitînd" pur și simplu de fertilitatea ideilor sale. Cartea de față (cum și cele anterioare) este, într-adevăr, dovada talentului autorului, care se plimbă dezinvolt și atrăgător prin spații aparent fără legătură, stabilește relații insolite, disociază elegant și trage concluzii paradoxale din fapte la îndemînă, agrementîndu-și excursia cu paranteze nostime și clipind complice dinaintea frazelor preapline de ambiguitate. Însă toate aceste însușiri sînt convocate pentru a înlesni comunicarea unui mesaj. Critica este o artă ce transmite și altceva decît propria-i frumusețe. Dacă lipsesc din viața literaturii controversele în jurul ideilor critice, e și pentru că ne complacem a goli critica de miez, prezentînd-o drept frumusețe pură, mumie arătoasă, pe care se pot învăța legile proporțiilor și ale armoniei, dar inertă. Cultivăm, în schimb, pentru păstrarea aparențelor, disputele fără miză, polemicile artificiale, dialogurile născute moarte, despre care povestim, cui vrea să ne asculte, că plesnesc de sănătate. Din păcate, numărul celor dispuși să se lase mistificați și al ageamiilor e pe zi ce trece mai mic. Mîine, mai mult ca sigur, vom cuvînta în deșert.

Alfabetul de tranziție se deschide cu un citat din Borges, care neagă existența epocilor de tranziție pe motiv că „toate epocile sînt de tranziție". Ștefan Cazimir nu împărtășește această opinie, socotind — dimpotrivă — că ar fi vorba de realități neîndoielnice, cu o fizionomie inconfundabilă, și își propune să facă dovada examinînd lumea românească dintre 1830—1860, aflată într-o tipică perioadă de tranziție. Dacă, așadar, cartea este într-o primă instanță o descriere a fizionomiei societății noastre dintre Regulamentul Organic și Unire, țelul ei ultim se arată a fi elaborarea unui model al epocilor de tranziție. Capitolul final al primului volum avansează, de altminteri ipoteza ciclicității acestora, preconizînd reapariția lor cam din 60 în 60 de ani. Ce înțelege însă autorul prin „epocă de tranziție"? Întîi de toate, un „interval al schimbării **perceptibile**". Nu doar că lumea se preface, dar prefacerea ca atare sare în ochi. Toți străinii călători prin Țările Române în prima jumătate a secolului al nouăsprezecelea au remarcat-o. Ca să nu mai spunem de autohtonii înșiși, antrenați, cu sau fără voie, de impetuosul proces. Pe de altă parte, tranziția s-ar distinge prin coexistența vechiului și a noului. Unul abia a prins rădăcini firave în sol, celălalt e încă falnic, rezistînd încercărilor de distrugere. Este un proces, cînd pașnic și cînd violent, de durată, o luptă nemenajatoare pentru supraviețuire. Cine și de ce îl susține pe primul, cine și pentru ce — pe al doilea, ce forme îmbracă inevitabila confruntare, cît durează ea și ce mijloace sînt puse în joc pentru adjudecarea victoriei, iată numai cîteva aspecte asupra cărora insistă Ștefan Cazimir în cele nici o sută cincizeci de pagini, cu argumente trase din cele mai diverse domenii: vestimentație, dans, formule de adresare, vocabular, arhitectură, scriere (înlocuirea alfabetului slavon cu cel latin). Toate confirmă ideea unei lumi în plină metamorfoză, pe cale de a-și preface purtările și gustul, dar păstrînd încă destule semne ale trecutei înfățișări. O societate pestriță, dizarmonică, comică, furnizînd un excelent teritoriu de manifestare spiritului satiric, însă și tragică, măcar în aceeași măsură și din același motiv, al „distorsiunilor" inerente. În faza de tranziție se zămislește o lume, însă și agonizează o alta. Primele victorii ale noului sînt stropite cu sînge.

E de menționat că, indiferent de partea cui s-a aflat, literatura contemporană procesului a imortalizat cu precădere fața comică a lucrurilor. Satira și pamfletul au înflorit în amîndouă taberele, deopotrivă de luxuriant. Partizanii înnoirii încercau să se despartă de trecut rîzînd, adversarii ei voiau să stăvilească invazia noului tot prin rîs. S-a rîs enorm între 1830—1860, însă niciodată cu bunăvoință și înțelegere, ci răutăcios, sarcastic. Rîsul camufla, de fapt, porniri asasine. Nimeni nu se amuza, propriu-zis, urmărind exclusiv ridiculizarea dușmanului, diminuarea prestigiului său public. Îndărătul comicului, simplă mască, tragicul prolifera nestingherit. Că dramatismul confruntării a trecut, în contemporaneitatea strictă, ca și neobservat, e de înțeles. (Abia mult după aceea, el va îmbia penele cîtorva scriitori.) Ridiculizarea e incomparabil mai eficientă în asemenea împrejurări. Simplificînd, îngroșînd pînă la grotesc slăbiciunile, ea funcționează ca un bun agent electoral, cîștigînd adepți pînă și din rîndurile potrivnicilor. Lentilă deformatoare, ea este o armă de luptă. Cred, de aceea, că informațiile scoase din textele beletristice, cu deosebire din acelea de oarecare valoare, se cer tratate cu circumspecție și întrebuințate cu prudență. Pentru că ele mint convingător și sîntem lesne ademeniți a le prefera altora. Coana Chirița, în legătură cu care face Ștefan Cazimir cîteva observații de remarcabil bun simț și pe care o numește inspirat „analfabet de tranziție", este totuși o ficțiune, un personaj de poveste, expresie sintetică a răului ce trebuie alungat din lume. Ea **trebuie** să fie hilară, ridiculă, antipatică, după cum Luluța și Leonaș sînt proiectați a trezi simpatia. Păstrînd proporțiile, comedia lui Alecsandri repetă conflictul basmului. Cu o deosebire esențială: dacă sîntem atenți la amănuntele textului piesei, remarcăm că nici purtătorii de cuvînt ai binelui nu excelează prin puritate. Luluța e o simulantă, Leonaș se travestește spre a pune mîna pe dovezile indispensabile. Dacă isprăvniceasa înșeală, nici forțele considerate de semn contrar nu se dau în lături. Binele învinge, dar tot prin mijloace neleale, inducînd în eroare, mințind, mistificînd. „Povestea" vremurilor de tranziție e departe de prototipul clasic al poveștii, unde era cultivată lupta dreaptă. Pierzînd teren în confruntarea deschisă, binele recurge la vicleșuguri, împrumută arme din arsenalul răului. Este modul lui de adaptare la real. Amănuntul e revelator pentru definirea tranziției, care nu a condus, în ultimă instanță, la completa anulare a opoziției conservatoare. Aceasta a supraviețuit, sub forme mai subtile, în chiar inima societății definitiv angajate pe calea modernizării. Lumea românească de după 1860 este o sinteză de vechi și nou. Au dispărut, în bună parte, stridențele, gesturile extreme, progresul fără conservațiune și conservațiunea fără progres, generatoare de conflicte iminente. S-a ajuns la un aparent echilibru de forțe, nu și la o înlăturare a tensiunii. Ea a continuat să existe, energie latentă așteptînd ocaziile potrivite pentru a izbucni. Și ocaziile n-au lipsit. La sfîrșitul deceniului al șaptelea, cînd scrie Maiorescu **În contra direcției de astăzi în cultura română,** exagerările într-un sens ori în celălalt și anomaliile erau încă evidente. Semn că tranziția nu se încheiase. Junimistul greșea doar întrucît socotea eronată direcția urmată de cultura noastră. Spiritul ascuțit al Maiorescului sesizase anomaliile vii ale progresului, nu și mijloacele adecvate pentru îndepărtarea lor.

Mi se pare că, susținînd existența epocilor de tranziție, delimitîndu-le cu atîta fermitate, Ștefan Cazimir simplifică lucrurile aidoma unui profesor ce frînge un proces neîntrerupt din necesități didactice. Dacă i-am lua în serios ipoteza, ar trebui să conchidem că, după 1860, societatea românească a cunoscut o lungă perioadă de stabilitate. Ceea ce nu e deloc sigur, Teatrul lui Caragiale, **Scrisoarea pierdută** mai cu seamă, își bate joc de cam aceleași „forme goale" ca și dramaturgia lui Alecsandri. Farfuridi și Cațavencu atestă nestinsa actualitate a conflictului între liberschimbiști și adepții revizuirii fără schimbare. Iar proliferarea, la începutul acestui secol, a mișcărilor tradiționaliste furnizează argumente în același sens. Nu există practic, perioade istorice din care tendințele înnoitoare să lipsească. În funcție de vigoarea lor sînt trezite la viață și forțele de opoziție. În funcție de împrejurări și temperamente, înfruntarea e surdă sau pe viață și pe moarte. Într-un caz, lentă și fără convulsii, modernizarea e în celălalt violentă, zdruncinînd ordinea lucrurilor. Ceea ce Ștefan Cazimir consideră epocă de tranziție nu este altceva decît momentul de vîrf al tranziției permanente. Încă o dată, înființarea, după Unire, a instituțiilor românești moderne nu a însemnat anularea spiritului conservator, constrîns doar a se manifesta în noile cadre. El a dăinuit sub înfățișări înșelătoare, mimînd de nevoie pînă și dezicerea de sine. Că această viețuire în tiparele biruitoare n-a rămas fără urmări, modificîndu-i, încet dar sigur, fizionomia, apropiindu-l pe nesimțite de pozițiile împotriva cărora luptase odinioară cu înverșunare, e cu totul altceva. Victoriile în timp sînt cele mai substanțiale. Însă, ironie a timpului, noului nu-i e dat să se bucure de izbîndă. Cînd procesul asimilării opoziției părea încheiat, el însuși începe a fi resimțit ca învechit, ostil progresului, nevoit să-și apere supremația amenințată.

Al. DOBRESCU

---

* Ștefan Cazimir, **Alfabetul de tranziție**, Editura Cartea Românească, 1986.

editorială

etape

„Numai cuvintele bolnave au nevoie de poet" — acest vers, începutul **Poemului de urgență** din ultima carte a Gretei Tartler, intitulată **Achene zburătoare**, nu e doar o formulare fericită, din cele care scînteiază din loc în loc în opera fiecărui bun poet: el exprimă o profesiune de credință —, mai mult, sintetizează o atitudine caracteristică unei întregi categorii de scriitori, conține replici la întrebări parcă dintotdeauna acute, răspunsuri la „ce este?" și la „ce rost?" are poezia.

Lirica Gretei Tartler își trage substanța din elementele cele mai „la îndemînă" ale vieții: nu ale Vieții, cu V mare, ci ale traiului cotidian „Realismul", mi se va spune, nu mai e de mult, în poezie, o trăsătură individualizantă; majoritatea scriitorilor mai tineri (dar și mai puțin tineri), se întorc acum către cotidian. Observația e valabilă și nu e valabilă: nu e suficient să-ți propui să te raportezi la prozaismul vieții curente, trebuie să-i și pătrunzi cu adevărat semnificațiile. Realitatea din poezia Gretei Tartler nu e o realitate... inventată, „adoptată" numai pentru a da plasticitate unui text, sau pentru a ancora o idee abstractă, în fapt fără nici un contact cu lumea din jur. Realitatea sa e într-adevăr... realitate, uneori abia transfigurată. „Din laboratorul de hematologie / oamenii ies pe rînd / ducîndu-și eprubeta cu singe / ca pe o lumînare / (...) / Mirosuri înțepătoare, obraji anonimi / ca mușețelul totuși atît de căutat și cules, / culori detașîndu-se clar / ca într-un tablou / (...) / Reflexele eprubetelor ii îmbujorează / le luminează miinile aspre / sînt chiar tabloul ce trebuie salvat — / pe lungile coridoare / o procesiune de maci / năpădind, năvălind — ei, care nu greșesc / cîtă vreme continuă". Umbra lui Gottfried Benn, cel care îngroșa, în poezie, crude aspecte clinice, plutește, s-ar zice, undeva prin apropiere. Totuși nu e vorba de violența programatică a poetului german. Piesa e mai degrabă transcrierea prozaică a unei scene pe care o poate recunoaște fiecare dintre noi. Exceptînd imaginea macilor din final tabloul abia face apel la invenția poetică. În locul punctelor de suspensie dintre paranteze se află, în original, două foarte scurte inserturi. Iată-le, pentru precizarea procedeelor tehnice folosite de autoare: „(tu ți-ai putea duce astfel în palmă poemul / fără să irosești nici un strop?)"; și respectiv: „(ții minte celebra-ntrebare; / «Ce ați salva din incendiu, un tablou vestit sau un om / care nu mai are mult de trăit?»)". Concepere a poemului e, cum se vede, foarte simplă. Că nu e vorba de o „simulată" propensiune către lumea cotidianului, ca în destule alte cazuri, ne-o dovedește faptul că la Grete Tartler acesta nu se reduce numai la imagine: dincolo de amănuntul concret e urmărită o viziune.

Parabolele sînt frecvente. În imaginația poetului lumea, oricît de exact receptată, nu apare netransfigurată; liniile se curbează, raporturile se schimbă, totul pare privit intr-un gen de oglinzi care, deși reflectă intr-adevăr modelul pe care il au in față, nu o fac fără a-l deforma —, cîteodată intr-un mod amuzant, alteori intr-unul pur și simplu grotesc.

Grete Tartler face parte dintr-o promoție (cuvintul e atit de uzat, incit produce alergie, dar altul nu am la indemînă) de poeți cu un statut aparte. Specificul ei nu e marcat prin insemne exterioare care să sară in ochi, dar asta nu înseamnă că nu e indeajuns de semnificativ. Condiția acestor poeți e legată intr-o anumită măsură de locul ocupat in succesiunea cronologică a scriitorilor activi de azi. „Prinși" între redescoperitorii marelui lirism interbelic și ultimul val (val format din autori care au știut să aprecieze mai eficient binefacerile mass mediei) apărut in timp ce promoția despre care vorbim iși preciza profilul, autorii de care o putem apropia pe Grete Tartler nu puteau să nu fie influențați de această condiție.

„Redescoperitorii" din mult comentata generație '60 erau preocupați — acum faptul se vede mai limpede —, cu oarecare inconsecvență de ceea ce se afla dincolo de marea lor obsesie: esteticul. Ultimul (sau poate penultimul) val e copleșit, la rîndul lui, de alte obsesii. Trebuie ținută, bineînțeles, la loc de cinste problema esteticului —, nimeni nu poate s-o nege. Dar atîta vreme cît ea e o obsesie, cît nu e „abordată" firesc precum respirația, înseamnă că anumite lucruri nu sint chiar limpezi. Chestiunea a fost atinsă de foarte multe ori, dar parcă nimeni n-a formulat-o mai bine decît T. S. Eliot: „«Valoarea» literaturii nu poate fi stabilită numai potrivit normelor literare, cu toate că nu se cade să uităm că numai pe baza normelor literare putem stabili dacă o anumită operă este sau nu literară". Misiunea generației '60 fusese aceea de a reînnoda legăturile cu marea tradiție lirică interbelică și de a crea în spiritul acesteia — ceea ce reprezentantii ei au și făcut, uneori cu un talent pînă astăzi neegalat.

Oricît de dezinvolt era uneori scrisă, poezia celor din anii '60 nu reușise să coboare cu adevărat pînă la banalitatea cotidianului. E de-ajuns să ne amintim de debuturile lui Nichita Stănescu, Ion Alexandru, Ion Gheorghe. În scrisul lor nu s-a produs amestecul metafizicii și fizicii. Adevăratul spirit prozaic intră în poezia nouă o dată cu Marin Sorescu —, mai întîi timid și prudent, pe calea ocolită a parodiilor. Chiar dacă mulți nu sînt dispuși să o recunoască e incontestabil că un mare număr dintre poeții de azi au ieșit din mantaua lui Marin Sorescu...

Autorii din familia Gretei Tartler sînt poeți „serioși", care nu au discreditat, așa cum și-au propus cei care i-au urmat, aura poeziei, care nu au renunțat să creadă, precum înaintașii lor, că ea conține o forță — o forță magică, nu una publicistică... Totodată însă ei au acumulat un scepticism, o reținere, care nu le mai ingăduie să se dăruiască fără rezerve iluziei că poezia ar fi un soi de panaceu universal.

N-aș fi făcut atîtea observații care privesc mai degrabă istoria și sociologia literaturii dacă aceste circumstanțe n-ar lăsa urme în scrisul poeților dintr-o promoție, în scrisul lui Grete Tartler. O primă urmare ar fi priza la realitate, despre care, de altfel, am amintit, dar tot de aici se trage și tendința de a privi nu realitatea, ci **prin** realitate, descoperind în ea, în locul desenului exact, probleme existențiale.

Toate acestea duc la o situație oarecum bizară pe care aș vrea s-o subliniez: poezia scrisă de Grete Tartler, sau Adrian Popescu, sau Ion Mircea ar putea fi învinuită, după un prim contact cu ea, de frigiditate, de o uscăciune și o răceală care par intratabile; aceasta marchează, de fapt, nu lipsa combustiilor, ci o cenzurare severă a procesului poetic. O parabolă sugestivă pentru „respingerile" benevole ale unor mai consistente dezvăluiri ale eului găsim în **O pasăre în bibliotecă.** O pasăre intră în bibliotecă: ce face poetul care se trezește în fața păsării, devenită motiv al propriei sale creații? Îi admiră culorile penajului, se minunează de cîntecul ei nemaiauzit, se grăbește să folosească prilejul pentru a ne servi o neîntîrziată meditație despre libertate și captivitate, despre esențele, motivele și condițiile acestora? Nu. Pur și simplu bate din palme, o alungă, indepărtează de el ceea ce i se oferise ca sursă de meditație: „o privesc în tăcere / apoi bat brusc din palme și ea, speriată, / găsește deodată fereastra — / așa spun și eu uneori cuvinte / care par lovituri; / îi alung pe cei care sfatul mi-l cer". Explicația mi se pare inutilă; sensul se desprinde, cu destulă claritate, și fără ea: literatura de foarte bună calitate a Gretei Tartler își urmează, „în tăcere" calea — și ne invită să o urmăm.

Poezia lui Ion Hurjui, așa cum ni se înfățișează din recentul **April**, este aceea a unui autor care și-a găsit formula și care o consolidează, acum, cu calmul și echilibrul celor care nu se mai grăbesc. Tonul versurilor sale e, în consecință, egal, excluzind convulsiile căutărilor dramatice. Fervoarei i-a luat locul o anumită știință —, știința inefabilă a poeziei. Am putea citi ultima carte a lui Ion Hurjui ca pe o succesiune de principii poetice, enunțate, unele, cu claritate, altele numai sugerate. Poezia sa pleacă, înainte de toate, de la constatarea lipsei limitelor, a „marginilor"; nu există decît o continuă, o perpetuă multiplicare: „nici ochiul nici urechea / marginea lucrurilor n-au cum ști / și văzul și auzul în fiecare zi / se caută pe sine căutînd perechea". Multiplicarea unei suite de singurătăți: „omul desprins de / partea lui cealaltă / (...) / doarme în universul său — / unul în celălalt / alt univers al său / la rîndu-i cuprins / în universul mereu altul".

Imaginea e inrudită cu o alta, frecventată cu insistență de către poeții contemporani: aceea a „copiilor" pe care le scoate la iveală viața ori de cîte ori avem impresia că ne aflăm în fața unicului: „miercuri spre joi / vei fi ca acum / (...) / trădarea către altă trădare / cînd vine noaptea / miercuri spre joi / joi către vineri și în continuare".

Dintr-unul din poeme se desprinde o definiție pe care mă grăbesc să o rețin — „un poem — / micul imperiu / al neliniștii". Într-adevăr, fiecare poem se cere să fie un „mic imperiu al neliniștii", dar neliniștea e, nu o dată, greu accesibilă. Spuneam că autorul a ajuns la o vîrstă poetică a echilibrului; acest echilibru nu inseamnă refuzul problematicului, al lucrurilor si faptelor care tulbură: viața, desprindem din cartea lui I. Hurjui, nu se compune dintr-o continuă transparentă. Cred că nu greșesc alăturîndu-l pe Ion Hurjui poeților care, dacă nu sint prea sensibili (și poate pe bună dreptate) la experimente nu își refuză, in schimb, accesul la nostalgie, uneori chiar la o etalare plină de efuziune a afectelor. Chiar dacă expresia e de cele mai multe ori reținută, se va constata ușor că sentimentele n-au fost lăsate nici o clipă deoparte, că autorul nu le tratează nici un moment ca pe niște decoruri uzate: „nu mai sint coline / altele decit cele ale noastre / tu n-ai unde pleca / n-ai de unde veni / brazde adinci și sterpe / pe tărimuri neumblate — / treptele se așează una peste alta / se clatină din toate incheieturile / pămintul sub galopul inimii mele!". Deși incercarea de a investiga lumea in costumul de lucru al zilelor obișnuite nu lipsește, nota poeziei lui Ion Hurjui trădează mai degrabă aderența la romantism: mai palid e totuși (pentru că vorbim de romantism) sentimentul naturii, și aproape lipsește deschiderea către viziunea cosmosului („anul se apropie de sfirșit — / plouă și-i tare greu / de trecut piriul / deasupra malului păsări ciudate / fac rondul ritmat al orelor amiezei / piatră după piatră cade undeva / de la poalele muntelui singur"); e vorba, mai limpede spus, de o variantă „cumințită", domesticită de romantism —, comun, de altfel multor autori contemporani. Mi se pare puternic, in schimb, sentimentul orizontului strimt, al stereotipiei, al vieții (pe)trecute in gesturi mecanice, sărăcite de căldura vieții: „acestea sînt aripile mele / și noaptea mea / binevenită căldura patului — / pielea pe care zilnic / o îmbrac și-o dezbrac / vine și pleacă in toate / anotimpurile — zburdalnici mieii!". Poetul trebuie să zboare cu aripile sale din fiecare zi, cu aripi mai mult sau mai puțin uzate, mai mult sau mai puțin aspectuoase... Nu lipsește din garderoba altfel bine pusă la punct a poetului, la curent cu ceea ce se scrie, nici vesnica și — vorba cîntecului —, mereu tînăra problemă a trecerii timpului; ea trezește și în poetul nostru, cum trezește în autorii de toate tendințele și din toate generațiile, un simțămînt pe care ni-l comunică solemn: „fără îndoială deșertăciunea / trupului tău îmbătrînit / cartea de deasupra capului / sint o amăgire perpetuă / fără îndoială pătrunde somnul / mai hotărît in trezie — / cumpăna bate către noapte / în grădină infloresc iar vișinii! / tu ai atîția ani cît nu ți-ai închipuit / altădată (rondul cincizeci) / orbește bate vintul fereastra ta".

Discreția, sobrietatea, controlul scrupulos al ținutei sînt acasă la ele în poezia lui Ion Hurjui. Atmosfera degajată e una de tihnă și numai din loc în loc deranjează locuri comune scăpate autocontrolului critic („pentru toate viețuitoarele-i / primăvară — o felie de cer albastru / pe farfuria fiecărui sărac" etc.).

Poezia este pentru Ion Hurjui un spațiu al sentimentelor înalte; autorul nu pierde nici de astă dată ocazia de a-și transforma cartea într-un repertoriu de gînduri nobile, de omagii aduse stării de grație: „stăm în camera dreptunghiulară / mijlocul ei îmi apare / ca o fintină acoperită / sap încet acolo / trag cu degetele / însîngerate fiecare bulgăre de pămînt fiecare piatră / din cînd în cînd aștept / mă repauzez / aud sunet din adînc / voci de ape / mă culc și nu pot dormi — sînt extenuat".

Constantin PRICOP

Grete Tartler, **Achene zburătoare**, Ed. Cartea Românească, 1986.
Ion Hurjui, **April**, Ed. Junimea, 1986.

tonul, dictonul, foiletonul...

Gheorghe Grigurcu este cel mai bun critic român de poezie, la ora actuală. Finețea cu care receptează, constanța și lărgimea efortului său investigativ, mobilitatea sa perceptivă (adică varietatea de unghiuri din care e capabil să „prindă" sunetul original), adîncimea pînă la care pătrunde înțelegerea sa și, mai ales, expresivitatea cu care-și comunică impresiile sunt, laolaltă, fără egal — chiar dacă, într-una sau mai multe privințe, colegi ai săi ca Ion Pop, Nicolae Manolescu, Marian Papahagi, Daniel Dimitriu, Eugen Simion ii sunt superiori.

Am făcut această ritoasă și riscantă introducere pentru a preciza fără echivoc nivelul de la care socot că se poate purta discuția asupra scrisului său. *Existența poeziei*, ultimul volum al lui Gheorghe Grigurcu, este, ca și aproape toate cele anterioare, o culegere de articole care, precum un amplu *puzzle*, poate constitui o hartă (parțială) a poeziei românești de azi. Criticul și-a desăvîrșit o metodă analitică „implacabilă", el desface poezia autorului comentat în filoanele componente (cum destramă o femeie un pull-over ca să-i refolosească lîna), le trece în revistă imperturbabil, alternînd descrierea cu citatul probator, într-o curgere compactă, fără alineate și poticneli, ce parcă tinde să certifice fraza reprodusă undeva de Al. Călinescu: gîndirea e drumul cel mai scurt între două citate. Am spus „descrierea", dar cuvîntul e vag, pentru că tocmai în această descriere stă cheia *tacticii* critice a lui Gheorghe Grigurcu, pe care, mai exact poate, ar trebui s-o numesc: *parafraza conceptualizantă*. Criticul „traduce" versurile într-un limbaj terț, de chintesențializare. Eficace în cele mai multe cazuri (datorită exactității nuanțate mlădii și colorate a autorului), soluția își vădește în volumul de față, mai mult ca în alte dăți, și neajunsurile care constau, pe scurt, într-o anume innobilare artificială a unor producte mic-burgheze de nu chiar plebee. Introducînd, atunci cînd vrea, în discursul exegetic, inflexiuni axiologice (prin ironie, reducere la absurd, academică persiflare, uimire șarjată etc.), Gheorghe Grigurcu nu este, în acest volum — care cuprinde, accentuez iar, zeci de pagini excelente, antologice, despre scriitori ca Geo Bogza, Șt. Aug. Doinaș, Emil Brumaru, Geo Dumitrescu, Șerban Foarță, Ioan Alexandru, Florin Mugur ș.a. — de o egală intransigență de la un cap la altul. Mai pe șleau; criticul face greșeala de a lăsa să se vadă că are, totuși, *două măsuri*. Pe liderii generației '60 (de pildă) îi descoase fără pic de „milă", exhibîndu-le, drept este, și briliantele veșmintelor, dar și peticele, în timp ce opera contra-liderilor pe care programatic, Gheorghe Grigurcu năzuiește să-i impună este citită cu o atenție în care admirația (nu zic evlavia) n-are de intîmpinat nici o umbră de rezistență din partea scepticismului. Dacă, totuși, la unii dintre acestia din urmă, procedura își poate găsi justificări în valoarea intrinsecă a autorilor respectivi (Doinaș, M. Ivănescu, Brumaru, Cezar Ivănescu), atunci cînd e aplicată unor „neutri" din afara acestei polarități, ea trădează o voință protectoare, ocrotitoare, un parti-pris. Concret: dacă în scrisul Anei Blandiana criticul vede, rece și necruțător, și griul și neghina, în cel al Nastasiei Manțiu totul e o.k. Versurile îmbibate de conjuncturalism ale Marei Nicoară „beneficiază" de un (just) tratament vitriolant: la Angela Marinescu însă, pe 7 pagini, Gheorghe Grigurcu nu formulează nici o rezervă, nici o obiecție. Caut severitatea ironică, administrată lui Ion Gheorghe sau Ioan Alexandru, în textele despre Ion Cocora sau Horia Bădescu și n-o găsesc. Sita e deasă cînd e vorba de lirica lui Sorescu, Vasile Vlad, Marin Mincu, dar se lărgește tolerant cînd e să primească făina lui Vasile Dan sau a Florenței Albu, a lui Constantin Abăluță sau a lui Ioan Flora.

În tot ce scrie, limbajul lui Gheorghe Grigurcu este, cum spuneam, bogat, plin, miezos, de o neobișnuită plasticitate: ca și aerul, analiza sa are, mai totdeauna, capacitatea de a pătrunde și de a umple de sens cele mai capilare arborescențe. Aș avea nevoie de coloane întregi ca să citez măcar ceea ce e din cale-afară de relevabil în acest tom. Ceea ce regret este însă că el e compus pe două registre inegale: dulce și acru. Articolele în care Gheorghe Grigurcu se mărginește — deliberat, desigur — să-și exercite virtuțile interpretative, fără însă a le „pune la bătaie" și pe cele valorizatoare, axiologice sunt, astfel, net mai puțin credibile, mai convenționale, mai fade. Nu e nevoie să-i amintesc eu lui Gheorghe Grigurcu că se poate glosa lung și bine pe marginea oricărui text, că cea mai anodină frază poate fi obiect și pretext de speculații filosofarde, textualizarde, estetizarde (și o anume critică, de *bas--bleu*, ca să nu-i zic intelectocănească, asta și face). Articolele integral favorabile — totuși, prea numeroase in cartea de față — sunt lipsite de sarea în bucate a criticii lui Gheorghe Grigurcu (și-n definitiv a oricui). *Tout comprendre c'est tout pardonner* e un dicton ce nu poate guverna critica.

Existența poeziei e o foarte bună carte de critică a poeziei, căreia i-ar fi stat și mai bine să fie cu totul dreaptă, și nu încovoiată sub povara excesivelor amabilități.

Nicolae Manolescu presupunea că dicționarul cu care se plimbă Emil Codrescu e un *Larousse de poche*. Al. Călinescu îi obiectează că, în epocă, nu putea fi *de poche*, „formula «de buzunar» fiind de dată relativ recentă". În cronica sa din *România literară*, N. Manolescu ridică mănușa și observă că în biblioteca lui Ștefan Gheorghidiu nu putea fi *„un mare absent: Proust"*, de vreme ce acțiunea *Ultimei nopți...* se petrece înaintea editării operelor aceluia... În așteptarea răspunsului lui Al. Călinescu, expediez și eu o măruntă provocare. La pp. 36—7, criticul constată că N. Filimon alternează în cuprinsul unui singur pasaj perspectivele narative și, citindu-i fraza finală, conchide că ea *„ne readuce, printr-o piruetă de 360 de grade, la perspectiva omniscientă"*. Ei bine, e limpede că o piruetă de 360 de grade n-ar fi modificat nimic și ne-ar fi adus exact în situația anterioară ei. Ca să schimbe ceva, pirueta trebuia să fie cu 180 de grade mai mică.

Dar aceasta nu e decît un preambul captator de bunăvoință a cititorului în discuțiunea asupra recentei cărți a universitarului și cronicarului ieșean Al. Călinescu. Îi salut pe bunii înțelegători ai rezonului pentru care am pomenit cele două „titluri" (misii, îndeletniciri), iar celorlalți le fac cunoscut că volumul de la Cartea Românească ilustrează în mod aproape matematic egal cele două orientări ale lui Al. Călinescu: *du côté de chez* catedră și *du côté de chez* revistă. Cu alte cuvinte, aceasta culegere de eseuri și articole este rodul perfectei colaborări între teoreticianul și practicianul Al. Călinescu. Inginer întru mecanica narativă, Al. Călinescu este și un dibaci mai(e)stru foiletonist. El ne citește cu voce tare din *Tainele inimei*, arătîndu-ne cum sub pana lui Kogălniceanu se nasc, plăpînde dar vii, procedeele romanului românesc. În *Ciocoii vechi și noi*, profesorul ne explicitează dinamica temporală, perspectivele, portretistica, iscusința literar-gastronomică a autorului: secțiuni transversale prin operă, considerațiile lui Al.Călinescu sunt mereu bine alimentate de text, de aceea relevante și plauzibile. Sub titlul *Caragialiana* găsim scurte dizertații migălos-agreabile despre: rostul cafenelei în universului marelui Ion Luca, despre „ceferismele" acestuia (unde Al. Călinescu citează, la țanc, dintr-o lucrare altminteri rar frecventată de critica literară, și anume *Mersul trenurilor*), în fine, despre semnificația „mahalalei" de la Caragiale și pînă... în zilele noastre și ale lui Geo Bogza. Neîndoielnic că cel mai „personal" eseu al primului „compartiment" este cel numit *Biblioteci*, din păcate, prea „rapid" (ceferismele sunt strict întîmplătoare). Al. Călinescu scotocește prin și ne pune în față cărțile aflate în posesia a trei personaje notorii ale romanului autohton: Dinu Păturică, Ștefan Gheorghidiu, Emil Codrescu. Criticul studiază relația dintre posesor și cărțile (mai profund sau mai superficial) posedate. Transgresînd nivelul dictonului ad-hoc posibil: spune-mi ce citești ca să-ți spun cine ești, Al. Călinescu cercetează nu doar cît și ce din acele cărți s-a transformat în *fire* a personajelor (în *feldeință* ar fi zis Cantemir), dar și modul lor de a le privi, de a le folosi, de a le valorifica. Eseul, căruia-i așteptăm urmările, e de fapt unul despre impactul om-carte, despre sensul existențial al lecturii/bibliotecii, despre subtila trecere a lui *livre* în *vivre*.

Cînd Al. Călinescu își scrie cronicile, teoreticianul din el, naratologul, retoricianul, poieticianul are (au) bunul simț ca paradox de a lua un somnifer sau de a se exila undeva, într-o chicinetă, la demi-sol, ca în pp. 186—7 unde este astfel mizer găzduită o foarte subțire analiză structurală a sonetului *Orphée* al lui Valéry, în linia celei, faimoase, a lui Jakobson și Lévi-Strauss la *Pisicile*. Foiletoanele sunt ca atare, în mare, ceea ce trebuie să fie: cîntăriri îndeobște alerte, elegante, clare, nu fără — firește — un minim de palpări experte ale structurilor și interferențelor. Uneori acest „minim" domină, ca în eseul (pentru că altfel nu pot să-i spun) despre Florin Mugur. Și în acest compartiment secund Al. Călinescu citează din opuscule rare: în speță, în cronica la Eugen Negrici *(Imanența literaturii)*, el reproduce un gustos pasaj din broșura „Catalogul expoziției canine republicane 1981". Dar cele mai grozave citate pe care le oferă criticul se află în cronica la Dumitru Tiutiuca. De n-aș fi la rîndul meu descoperitorul și „antologatorul" (încă inedit, în proporție de 90%) al unui astfel de „caz", poate și mai și, ar trebui să simt fiorii jilavi ai invidiei.

Al. Călinescu scrie elastic și dens, dovedind că se poate face „știință literară" fără a plictisi, cronică literară fără a fi fatalmente superficial. Inteligența și finețea autorului fac, dintr-o carte altminteri de rutină în cariera sa, o lectură agreabilă, chiar savuroasă în punctele de vîrf.

George PRUTEANU

Gheorghe Grigurcu: **Existența poeziei**, Cartea Românească, 1986.

Al. Călinescu: **Biblioteci deschise**, Cartea Românească, 1986.

memento – ion istrati

Inspirîndu-se din lumea în care s-a format, artistul își creează fără să-și dea seama o lume a lui, închizîndu-se în ea, furat de frumusețea firului pe care îl toarce, ca într-o gogoașe de crisalidă. Pentru scriitor, firul acesta de borangic, este stilul, sprijinit pe limba agonisită în anii de formare.

Un scriitor care, pe măsură ce se afirma, părea a fi tot mai mult sclavul unei anumite lumi pe care o adusese cu dînsul și grădinar al unei limbi ce descria această lume, a fost Ion Istrati, de la plecarea căruia se împlinesc zece ani. Nu întîmplător cea mai reușită carte a sa rămîne **Din neagra țărănie**, unde este evocat cu forță dar și sentiment satul copilăriei, recurgîndu-se la modalitatea narativă a țăranului moldovean. Deși a făcut studii universitare, deși a trăit la oraș, Ion Istrati nu s-a putut elibera de obsesia obîrșiei lui, mai mult, a cultivat cu voluptate această țărănie, ca și cum ar fi avut pe umărul stîng însemnul de hotar al satului său. Șugubăț prin fire, ascuțit la minte, Ion Istrati își rezolva situații tot de pe poziția de pseudomodestie țărănească, călcînd în această privință pe urmele ciubotelor lui Creangă. Urmărindu-i reacțiile, îți dădeai seama că acel însemn nu e un stigmat, ci dimpotrivă un blazon de noblețe, Istrati făcînd indirect caz de această ascendență. Și parcă tocmai spre a nu-i fi uitată țărănia, toate cărțile lui se adapă din fîntîna copilăriei, formînd o monografie sentimentală a satului din nord de Moldova, în perioada atît de controversată a colectivizării, eveniment care l-a marcat pe autor.

Astăzi, prin perspectiva deceniului scurs de la timpuria sa dispariție, ne putem da mai bine seama că există o perfectă sincronizare între omul care a fost viu si artistul postum, cel fără de moarte. Ion Istrati a trăit așa cum a scris și a scris cum a trăit, fiind exponentul acelei înțelepciuni explicată în proza sa negrăbit și cu șart ca și cum ar fi enunțat că „proștii sînt pe pămînt pentru micile noastre plăceri". Prezența lui printre confrați înviora atmosfera fiindcă era abrupt și inconsecvent în atitudini, de sub aparenta sfătoșenie de limbaj răzbătînd exabrupta ironie și satira, de cele mai multe ori vezicante. Pentru mulți dintre noi părea de neînțeles încăpățînarea cu care „bădia Nică" se claustra în lumea lumilor lui, dar acum ne dăm seama că, de fapt, pentru a judeca lumea asta mare el avea nevoie de un punct de vedere. Acea epigramă a lui George Lesnea despre „neagra țărănie" de pe str. Cuza Vodă din Iași, exprima, fără să vrea, un adevăr. Ion Istrati a rămas structural un țăran și nu de oriunde ci din satul lui, acea așezare mirifică pentru care ar fi dat totul.

Sentimental pudic și modest orgolios, el admitea să se autoflageleze, să se pseudoumilească dar dacă cineva ar fi repetat ceea ce, literaturizînd, afirma Istrati despre sine, ar fi fost altceva. De fapt, el și cînd se confesa făcea literatură, după cum întreaga sa literatură e o confesiune. Ion Istrati a văzut în scris o investitură și de aceea, dincolo de materialul faptic, a cultivat forma. Limba sa e șlefuită cu ardoare, fiecare expresie fiind îndelung cîntărită, căutată, chiar cu riscul prețiozității. Fraza are un anumit ritm molcom, cu întorsături melodioase și cu forță evocatoare.

Crezînd în scris ca în singura sa modalitate de a-și marca trecerea pe sub soare, Ion Istrati a trudit pe manuscrise pînă în ultima clipă, ambiționînd să lase ceva în urmă. Jurnalul său, publicat de soție după ce el ne-a părăsit, trădează o energie de om al naturii care nu se lasă doborit decît de marea furtună și care ține să apară cu socotelile încheiate. Posteritatea îi păstrează profilul unui om echilibrat, constient de răspunderea profesională, luptător cu condeiul. Paginile sale **(Grîu înfrățit, Trandafir de la Moldova, Tinerețe fără tinerețe, Lumea inimilor mele, Satul fără țărani)** rezistă la lectură si după atîtia ani, prin calitatea artistică a limbii naratorului. Adică, tocmai prin ceea ce cîndva i se reproșa prozatorului.

Ion Istrati însă, fiind un încăpățînat si-a văzut de treabă, insistînd pe lexic, selectînd expresii cît mai neaos tărănesti, mereu atent la muzicalitatea frazei. Și bine a făcut, fiindcă astăzi, cînd temele tratate apar depășite, cînd multe rezolvări frizează naivitatea, rămîn stilul și limba „marca Ion Istrati".

Al. ARBORE

brize

ce mîncau iazigii

Smaranda simte iarăși văpaia invadîndu-i gîtul, obrajii, tîmplele, a mai simțit și zilele trecute așa ceva, își apasă tîmplele speriată, se ridică de pe pat și, numai în cămașa de in, mirosind a levănțică, iese în curte, respiră de cîteva ori adînc, sînii se înalță, coboară, ascultători încă, hai, vino-ți în fire, doamnă Trifan, își aude vocea, ce, ai șaptezeci ?, nu, nici vorbă, doamna profesor Trifan abia a trecut de patruzeci, e destul de cald, a fost o zi cumplită, soarele a căzut demult după castanii din spatele casei, dar fîșia de asfalt dintre ușă și poarta mai arde, ar trebui să se pregătească, să se îmbrace, pe la șapte, Toni e înapoi așa i-a spus, să fie gata, se va schimba și el și vor ieși undeva, la o grădină, la o simplă promenadă, obișnuita lor promenadă în care se simt bine să fie văzuți și admirați, ce cuplu fericit, dom'le, e adevărat, n-au copii, dar uite ce bine le stă, cîtă armonie, ce talie magnifică are doamna Trifan, ce ținută distinsă la profesorul Anton Trifan !, Smaranda vrea să calce desculță prin curte, senzațiile acelea de demult, inegalabile, tălpile înfiorate de pietrișul curții de sub obcină, ce plăcere nouă, uitată, îi umple trupul zvelt !, se apleacă și învîrte rozeta de la gura de apă, jetul se înalță vîjîind în mijlocul havuzului, dintre cei trei cupidoni de piatră albă, pulverizînd în jur.

Văpaia din piept a dispărut, plăcerea mersului desculț îi cotropește calm trupul, face ocolul curții, e o curte frumoasă, ordonată, e curtea profesorului Trifan, nu ? unică, să nu semene cu nici una din vecini, sînt aici specii rare, obținute prin intervenții insistente la grădinile botanice din țară. Trifan, Trifan, îi sună Smarandei în tîmple, numele ăsta, repetat acum, se golește de înțeles, e numele ei ?, nu, celălalt e numele ei, care ?, numele de fată ?, dar și acela îi sună străin, Toni, Toni, dar ce-i cu domnul Toni ?, se surprinde zîmbind, ce să fie ?, acum își prezintă comunicarea la care a lucrat atîția ani, prin ce emoții o fi trecînd, bietul, nu, a terminat demult, e, probabil, în drum spre casă, **Ce mîncau Iazigii,** parcă așa, nu ?, îi vine iar să zîmbească, ce-i cu Toni ?, să fie ceva ?, i se pare mai pedant, mai țeapăn, fumuri universitare ?, distanțarea de ea ?, imposibil, l-a dominat mereu, l-a și făcut fericit prin asta, o știe și el prea bine, dragă Toni, i-ar spune acum de-ar fi lîngă ea, nu cumva o iei puțin razna ?, nu cumva ?...

A sunat cineva la poartă. Prin grilajul verde — un băiat vînjos, transpirat, cu o sacoșă enormă în spate.

— Reparăm umbrele, domniță.

Smaranda se apropie de gard și-l refuză binevoitor, umbrele stricate în casă ?, nu.

— V-o fac nouă, domniță, insistă vlăjganul, ștergîndu-și fruntea cu dosul palmei.

A cui e fruntea asta ?, se concentrează Smaranda, gata să rîdă de nebănuita ei preocupare frenologică, da, e o frunte frumoasă, lucind splendid sub stratul de sudoare, o, dar și ochii, ce ochi la meșterul ăsta de umbrele, și gîtul de gladiator, și mîinile, mari, nervoase, de jivină.

— N-aveți încredere, doamnă ?, insistă băiatul.

O miră toleranța ei subită, rămîne privindu-l intrigată ?, amuzată ?, ce vrea Hary Belafonte ăsta ? a, da, vlăjganul aduce teribil cu Hary Belafonte, nu ?, o, doamnă Trifan, ce progrese faceți în materie de asocieri. Îi mai răspunde o dată, aproape repezit, nu, nu avem umbrele de reparat.

Băiatul și-a încleștat dreapta bronzată pe una din vergelele porții, descoperind jetul din bazin.

— Un pahar cu apă ?...

Să i-l dea prin gard ?, nu, îi descuie și intră în casă după pahar. Băiatul își lasă jos sacoșa, vede banca și se așează. Smaranda se întoarce cu paharul și, da, cu o umbrelă, e o umbrelă mică, mov, un mov ofilit, șters de soarele și de ploile anilor, cadoul de nuntă făcut de Toni.

— Vedeți ?, rînjește vlăjganul cu toti dinții lui mari și lucioși.

În fața lui, la doi pași, îl asistă bîndu-și paharul. Ce față primitivă, stranie, se miră femeia, simțind din nou văpaia urcînd dinspre pîntec spre sîni, spre fața... De-abia acum își dă seama că e desculță în fața străinului. Și-i doar în cămașă. Își acoperă pieptul. Obrajii îi ard și îi ard și mai tare cînd crede că băiatul a văzut asta. I se pare că băutul paharului nu mai are sfîrșit, deși, nelămurit, undeva, în adînc, plăcerea asta nouă, necunoscută, de a sta așa, în fața unui străin, o ține în loc. Ei, doamnă, vino-ți în fire, ia paharul, îndeamnă-l pe ăsta să plece și intră în casă, Toni trebuie să pice dintr-un moment în altul. Da, vlăjganul simte modificarea pe fața frumoasei femei, se ridică, își saltă sacoșa cu umbrele, pe cea mov o măsoară, rămîne cu privirea pe picioarele desculțe ale femeii, se întoarce și iese pe poarta. In răcoarea casei, Smaranda simte că fața i-a rămas aprinsă : ce arșiță a fost și azi !

Toni o găsește îmbrăcîndu-se.

— A fost cineva la noi ?, o întreabă.

Smaranda își trage cu oarecare efort rochia pe cap, ce l-a apucat ?, Toni ăsta a devenit puțin cam agasant, unde e Toni, băiatul cald si jovial, care o încînta cu dezinvoltura lui, cu aerul lui senioral ?, of, dar nici nu l-am întrebat cum i-a reusit disertația...

— Cum a fost, Toni ?, strigă din dormitor.

Toni își schimbă hainele, își pune altă cravată, ar vrea să pară degajat, ca de obicei.

— Destul de bine. I-am impresionat.

Strada e pustie, zăpușeala persistă. Cîțiva stropi de ploaie ? De ce nu ! Asfaltul începe să miroase a gudron stropit. Ce plăcut e ! Merg alături, încă nefiresti, incomodați de momentul revederii. La poarta Hârleștilor, jos — sacoșa băiatului cu umbrele, iar pe ea, distinctă, umbrela mov. Se opresc, Toni se uită la umbrelă, a recunoscut-o ?, Smaranda are din nou senzația aceea clocotitoare, să-i spună ?, ce să-i spună ?

În curte, cît îi îngăduie grilajul gardului, îl zărește pe vlăjgan stînd pe banca de pe alee, cu-n pahar de apă în mînă, asistat de nesuferita de Hârleasca. Nătărăul !, își aude vocea înăuntru, deasupra centurii ce-i strînge rochia pe șolduri.

Val GHEORGHIU

convorbiri 1887

Utilitatea acestei rubrici incoercibile, vitregită uneori de o paginație și un corp de literă sufocante, este probată, între altele, de atenția ce atrage constant asupra unor autori, fie ei și minori, ce n-au fost înregistrați în **Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900,** dicționar tezaur, unanim apreciat, ce-și propune să elimine într-o nouă ediție a sa toate asemenea scăpări din vedere. Demne de luare aminte sînt și unele aspecte mai puțin cunoscute ale activității vechilor convorbiriști. Bunăoară, în acest număr din luna martie 1887, întîmpinăm un articol al lui Miron (Moise) Pompiliu ce se înscrie între întîiele cercetări dialectologice (alături de cele etnografice îndeajuns remarcate și comentate) de la noi. Prietenul lui Eminescu și al lui Hasdeu folosește, introductiv, o figură de stil spunînd că studiul său este rezultatul petrecerii „a cîteva săptămîni de-a rîndul în Steiu, un sătișor din valea Crișului Negru", localitate situată cale de o poștă de Beiuș, cunoscutul tîrg de atunci cu unicul gimnaziu românesc din toată Austroungaria, Steiu fiindu-i de fapt sătucul natal. Amănuntul explică în bună parte preferința și temeinicia cercetării celui „exilat" la Iași unde, pornind de la recenzii asupra revistelor românești din Transilvania și Bucovina, rezumate ale prelecțiunilor populare, s-a remarcat ulterior ca literat, lingvist, profesor și chiar misionar științific incognito. Toată această situare geografică are un rost din moment ce toponimicul „Munții Apuseni" are o vechime de neprecizat în graiul viu al localnicilor ca și „Biharea", de altfel. Un alt amănunt deosebit de semnificativ : „După legile și orînduielile aduse de cînd s-a înființat dualismul [habsburgic], guvernul unguresc sprijinește cu plăcere orice așezămînt de cultură [inclusiv școlile] încă cu condiția ca el să aibă administrația într-un mod absolut. Aceasta însemnează că guvernul numește ca învățători persoane care-i convin, și-i convin numai persoanele care cunosc bine limba ungurească și sunt pătrunse de spiritul maghiarizării. Românii, unde pot, aduc jertfe mari pentru susținerea școalelor confesionale, iar unde nu pot, preferă să rămînă în stare de necultură, decît să primească o binefacere care este spre cea mai mare pagubă a naționalității lor".

In general, încadrarea gramaticală a locuțiunilor și elementelor de vocabular este corectă, ca și fixarea unor legi fonetice : apropierea de graiul moldovenesc, lipsa palatalizării labialelor (dar ptiatră — piatră, ptier — pier), transformarea negeneralizată a lui **v** în **h** (hin, hină) ca și consonantica **f** în **ș** (șerbe — fierbe). Cîteva spicuiri din abundentul glosar : aiuderea — altundeva, ai — usturoi, amu — acum, bîrle — vatalele stativelor (războiului), bitușe — sarică bocioacă — măciucă, bogatu — destule, bulă — dihanie (se zicea despre femeile rele), but — ciudă, buhai — un fel de mintean din lînă albă, cărabă — nai, cărugele — vîzdoage, ciort — rît, clep — clăpăug, cloambă — creagnă, crîng — unealtă la moară, dîriu — cociorba, dulbină — bulboană, doină — în introducerea la cîntec sau hore : „Aina și daina, daina / Și eară nană, daina", făleț — mîndru, foale — pîntece, găfană — cavitatea lingurei, găunoi — tăun, hopătaie — flacără, a încredința — a logodi, încotat — rezemat pe coate, lățos — murdar, lipiu — pîinișoară, ludae — dovleac, maur — ghizdele, metreancuri — bagatele, mezdrea — cuțitoaie, ninerat — alintat, pană — floare, păzitură — fiertură, parîngă — prăjină, păcurar — cioban, podișor — blidar, razně — felie, sămăchiș — brînză de vacă, a tăndăli — a spune palavre, toi — larmă, tuluc — juncan, verișane — verișoară, zadie — șorț, zară — zer.

Un studiu al lui A. D. Xenopol despre **Justiția sub fanarioți** pune într-o lumină defavorabilă pe însuși Nicolae Mavrocordat, „un luceafăr al neamului fanariot", cum este în genere cunoscut. In continuare, traducerea lui S. Vârgolici a capodoperei lui Cervantes, reflex posibil și al stabilirii primelor relații diplomatice hispano-române.

Versuri de-ale lui Ascanio : „Și te-ai dus fără să-mi vorbești / Și fără să te uiți ce lași în urmă, / Ah ! am simțit că viața mi se curmă / Nu m-ai iubit, nu mă iubești !", alături de cele tradiționale în spiritul înstrăinării transilvănene, semnate de Andrei Bârseanu : „Ah, iată dealul cel iubit / Și dulcea mea căsuță / Oare de-acolo plînsii-ți ochi / Mă pot zări, măicuță ?".

Lucian DUMBRAVA

timpul împlinirilor

(urmare din pag. 9)

lectiv muncitoresc de la ingineri de specialitate la muncitorii filatori ! Peste o mie de oameni muncesc în filatură. Și muncesc bine, sarcinile de plan pe anul trecut fiind îndeplinite cu succes. Mai departe : 148 cadre didactice, 45 medici umani, veterinari, ingineri agronomi și zootehniști, 18 economiști și juriști, 65 cadre medii sanitare, maiștri și tehnicieni, iată ce detașament puternic de intelectuali lucrează împreună cu ceilalți locuitori ai comunei Flămînzi. Aceste profesii — și atîtea altele — înseamnă o achiziție culturală considerabilă și o calitate a muncii substanțial sporită.

Dacă ne gîndim că în 1907 țăranii din Flămînzi, în marea lor majoritate semnau pe oneroasele învoieli agricole, „prin punerea de deget pe semnul sfintei cruci în neștiință de carte", ne dăm seama ce salt către lumina culturii s-a produs. Iar despre puținii învățători de atunci, administratorul moșiei Flămînzi spunea într-un raport că sînt „otrava de cărturari" care strică poporul. Genealogiile foștilor răsculați analfabeți se finalizează astăzi ca florile și fructele unor arbori, avînd arome noi de nobilă spiritualitate. Închei capitolul spunînd că în cele șase unități școlare, cuprinzînd peste 2 650 elevi, se găsesc mugurii frumoși și dătători de speranță ai viitoarelor ramuri și fructe și flori ale genealogiilor țărănești — muncitorești din Flămînzi.

HORA LA FLĂMÎNZI

Prin intermediul televiziunii, foarte mulți dintre dumneavoastră ați avut prilejul să-i vedeți pe dansatorii populari de la Flămînzi. Sînt vestiți mai cu seamă pentru un dans al lor anume, numit dansul generațiilor. Participă la el trei echipe de dansatori, grupați pe vîrste : bătrînii, maturii de vîrstă mijlocie și copiii. E o horă a generațiilor, simbolizînd cu vigoare unitatea lor. O unitate în perpetuă continuitate. Dansul e simplu, armonios și plin de forță sugestivă. Tocmai de aceea are și o mare eleganță. O eleganță a simplității originare. Cu solemnitate îndîrjită, dansatorii bat ritmic pămîntul pentru a se arăta stăpînii și învingătorii lui. Orice act al unui țăran este într-o relație mai mult sau mai puțin directă cu pămîntul. Așa și dansul, e o sublimare artistică a relației cu pămîntul. Dansurile din Flămînzi (Sîrba cu năframă, Sîrba la comandă, Corăgheasca, Horă, Mărgineanca, Bătuta de la Flămînzi) au stîrnit admirația specialiștilor prin originalitate. Formația s-a alcătuit în 1939 și a păstrat nealterate costumul, mișcarea, semnificațiile jocurilor. Au jucat în formație, pînă dăunăzi, bătrîni venerabili și cetățeni de vază ai satului ca Gheorghe Pleșca, Constantin Ștefănică, Dumitru Vainer, Dumitru Brînză, Petru Munteanu, Gheorghe Corbu și mulți alții împreună cu soțiile lor. Mereu li se alătură tineri și copii, arătînd țării cît de unit este un sat în viață și în muncă, dar și în manifestările sale artistice. Conducătorul dansatorilor flămînzeni este Dumitru Crețu. S-a născut odată cu veacul, în 1900. A trecut deci prin flăcările răscoalei și a două războaie mondiale. Vă dați seama că știe prea bine ce este viața. Are gospodărie trainică și curată sub poalele pădurii. Veghează asupra jocului popular ca asupra unui ritual sacru și ca asupra curățeniei vieții. Mulți consăteni au învățat de la el bucuria de a juca. Să cînți, să dansezi, face parte din viață, ca și munca ori nașterea de prunci. Astfel că flămînzenii se integrează în bucuria solemnă, în ritmurile cosmice ale muncii și dansului popular. Copiii de școală, instruiți de învățători pricepuți continuă tradiția.

Mai cu seamă la Festivalul național „Cîntarea României", strălucită inițiativă a secretarului general al partidului, artiștii amatori din Flămînzi s-au afirmat cu putere. Strădaniile lor au binemeritat lauri în multe întreceri artistice naționale. Nu numai dansatori, ci și membrii corului bărbătesc s-au înscris printre artiștii amatori de frunte ai țării — În comună pulsează azi o viață cultural artistică remarcabilă, slujită cu aceeași pasiune de oamenii muncii și intelectuali. Tradiția culturală populară a fost ridicată la nivelul superior al culturii socialiste.

AMINTIRI PENTRU VIITOR

Am în față amintirile din copilărie ale învățătorului Dumitru Simionescu. S-a născut, a copilărit, a trăit și a dăscălit toată viața în Flămînzi. În 1907 era copil neastîmpărat și iscoditor. I-a însoțit pe țărani în frămîntările lor dureroase și revoltate. Transcriu cîte ceva din aceste amintiri de mare autenticitate : «În sat la Flămînzi, dis de dimineață încep a veni țăranii din toate cele 14 sate de pe moșia lui D. Sturza. Țin minte și acum că erau îmbrăcați ca pe timp de iarnă, cu cojoace sau sumane, cu căciuli negre sau brumării pe cap. Aveau plete lungi și mulți cu mustețe și bărbi nerase... în mîini țineau cîte un băț, așa cum era obiceiul la drum lung... Dacă cineva îi întreba unde merg, ei răspundeau că merg la Flămînzi să rupă prețul la pămînt. Mergeau grupuri după grupuri, tăcuți și gînditori și se opreau în curtea primăriei.

Vremea nu era rece. Zăpada se topea ziua, iar drumul nu era nici de sanie, nici de căruță... Toți țăranii nu vorbeau decît despre pămînt. Se adunaseră la Flămînzi pentru că știau că acolo sînt oameni dîrji, plini de curaj... Într-un tîrziu s-a întors și vechilul, dar în loc să stea de vorbă cu oamenii a plecat acasă la notar să stea la masă. Țăranii au stat la primărie, uitîndu-se unii la alții. Unul dintre ei a zis : „Oare cît o să mai stăm ? Boierul spune că e flămînd, dar noi nu sîntem flămînzi, că n-am mîncat de seară ? Hai mai bine acolo la notar și să stăm de vorbă, că doar nu avem multe de vorbit. Să ne spună dacă Mochi ieftinește pămîntul ori nu și pe urmă vom vedea noi ce este de făcut". Casa părinților mei era vecină cu casa notarului. Unul dintre țărani, după multă așteptare, a strigat : „Să iasă boierul afară că de nu, dăm foc la casă !". Cu el s-au asociat mai mulți și strigau la fel. Cînd vechilul a auzit aceste amenințări, a lăsat masa și a ieșit mînios și cu capul gol în cerdacul casei. A început a-i înjura pe țărani și a-i întreba : „Ce căutați aici ? Nu v-am spus să așteptați la primărie ? Ce tot umblați după ieftin ? A trecut vremea de ieftin. Are să vină vremea să trăiți șapte oameni la o capră... Pămîntul e scump și voi trebuie să-l plătiți dacă vă trebuie. Au să aducă țărani străini din Bucovina și din alte părți, are să muncească pămîntul cu ei și chiar dacă munca îl va costa mai mult, nici vouă nu vă dă nimic. Duceți-vă și căutați pămînt unde vreți și cu mine nu mai stați de vorbă !". Cuprinși de mînie, țăranii începură a murmura. Unul numit Ion Dolhescu din satul Prisăcani a strigat cu curaj : „Dacă-i vorba de așa, că nu vrea boierul să ne dea pămînt, noi la primărie scoatem plugurile, mergem pe moșie, și ne luăm singuri pămînt, și pe cei străini nu-i lăsăm".

Vechilul Constantinescu, supărat tot mai mult, l-a lovit cu cisma pe Ion Dolhescu în piept. Obida adunată în țărani atîta vreme a răbufnit. Lîngă Ion Dolhescu stăteau doi frați, Grigore și Trifan Roman Grosu tot din satul Prisăcani. L-au apucat pe vechil și au pornit cu el spre poartă. Întreaga mulțime de țărani a pornit în urma lor spre primărie. Vechilul se trăgea din mîinile lor și striga să-i dea drumul. Cînd au ajuns în dreptul bisericii Sfîntul Nicolae, oamenii s-au oprit și au făcut cerc în jurul vechilului. Au început a-l lovi cu putere, descărcîndu-și mînia din suflete. După aceea s-au îndreptat spre curtea boierească... „Ia hai la curte și la cîinii boierului, să-i răfuim și pe aceia", a strigat un țăran.»

Revolta țăranilor a fost reprimată crunt. La Botoșani au fost uciși primii țărani răsculați, fapt condamnat cu virulență de unul din ilustrii fii ai orașului, Nicolae Iorga, într-un articol celebru. Recitind amintirile din copilărie ale învățătorului Dumitru Simionescu, mi-au venit în minte cuvintele unui alt dascăl din Flămînzi, profesorul pensionar Vasile Botez. Astfel le vorbea, cu mare emoție, copiilor de școală, adunați să cinstească memoria înaintașilor : „Să vă amintiți mereu de bunicii noștri care și-au vărsat sîngele pentru a avea azi o țară frumoasă și bogată, să putem trăi și munci azi în deplină libertate și democrație. Să depunem, floarea recunoștinței noastre pe amintirea lor. Și această floare a recunoștinței noastre înseamnă dragoste pentru istoria neamului, pentru prezentul patriei, dragoste și voință de muncă pentru înflorirea patriei". Copiii, cu cravate roșii cu tricolor la gît, sorbeau cuvintele profesorului pensionar. Altfel de amintiri din copilărie vor avea ei la vremea senectuții. Altele decît cele de la 1907, povestite de învățătorul Simionescu. Amintirile lor vor cuprinde o epocă de avînt și înflorire. Ei copilăresc în vremea unor mari înfăptuiri, cînd satul Flămînzi, s-a ridicat pe treptele bunăstării și civilizației socialiste.

„convorbiri literare" prin corespondență

■ **ABBLIESSA — Iași.** Fiind mai concentrată, a doua **Scrisoare...** reține atenția : „Ghem de cenușă, cu ochii închiși / nici vîntul nu mai desface, / te aduni sărac după fir / în această noapte de ace". ■ **David ALEXANDRU — Piatra Neamț.** Textele mai ample nu au suflu, cele lapidare n-au pregnanță. Toate acestea în limitele unei elegante verbale care frapează. Prea puțin, zic eu. ■ **Ilie ANTONIE — Craiova.** Am reținut **Arpegiu de toamnă.** ■ **Aurel APOSTU — Galați.** Vă recomand lecturi intense din mari poeți, mai vechi și mai noi, pentru a descoperi exigențele poeziei adevărate. ■ **Marcel BARBU — Pașcani.** Poeziile și lectura în cenaclu sînt probleme pe care urmează să le discutați cu Constantin Pricop. ■ **Romeo BĂLĂNICI — Iași.** Performanțele sînt negative. Mediocritatea, care e cel mai des întîlnită (deci și cea mai accesibilă) ar fi în cazul dv. un ideal ambițios, pe care, am impresia, nu-l puteți atinge. Nu vă supărați, aș vrea ca sinceritatea mea (cam apăsată, recunosc) să vă fie de folos. ■ **Nicolae BENEA — Cluj-Napoca.** Mai interesantă este **Frații.** Mai trimiteți. ■ **Rodica BERARIU DRĂGHICESCU — Timișoara.** Ușoare forțări („flori de amnar", „pendulă de artere", „își cheltuiesc modelul în tăcut", „seri de liniști") și unele creații lexicale al căror insolit nu aduce un spor de expresivitate afectează o inventivitate lirică remarcabilă. Oricum, am reținut ceva pentru publicare. În ce privește eseurile, trimiteți două, trei, să vedem despre ce-i vorba. ■ **Marina BODOLICA — Iași.** Complicați inutil : „Vijelit mă simt de-un gînd / precum o salcie-femeie într-o / cîmpie de prisos cînd ceasul e plin de forme". Sporadic, apar imagini notabile : „Tu, dulce venin al visului / ca un adevăr sever, vai, piere / mierea din vinul toamnei". ■ **Gabriel CORNEA — Baia Mare.** Am reținut ceva pentru un număr viitor. ■ **Romulus Adrian DINU — Giurgiu.** Evitați trimiterile la abstracțiuni, chiar dacă sînt pure alegorii : „Dintr-o sferă, / se desprindea un arc de cerc / de idei noi / Esența lor o simțeam și eu, dar nu îndrăzneam s-o mărturisesc". Sînt de preferat notațiile spontane, chiar dacă nu pe deplin închegate. „Îngerul a pătruns în casă la mine. / Iar nimbul lui mi-a umplut încăperea / de ceață, / se apropie de mine, se-apropie de mine, / dar nu are cap nu are față / ci doar un nimb ce mi-a umplut livada... ■ **Daniela DORIN — Iași.** Am reținut **Mă port ca un țărm pustiu...** ■ **Gabriel DOROBANȚU — Giurgiu.** Stilul e excesiv poetizat și are unele impurități. Tîlcul poveștii e șters. Se poate, cred, mai bine. ■ **Anfan GĂLĂȚEANU — Bîrlad.** Nu merge. Sintaxa voit complicată nu devine și semn de originalitate. Dar și atunci cînd cuvintele „curg" normal crisparea persistă : „sub o mantie de gînduri / torturat în conștient / clipocește seva-n tine / și mă vezi inconștient". Recunosc, aceasta ar fi limita de jos. ■ **Ion Florin MARINOIU — Bumbești (Gorj).** N-am înțeles de ce scrieți, de mai multe ori, **iubit-o.** Gramatica spune că **o** este, aici, terminația vocativului feminin și nu pronume, ca în **a iubit-o. Camera de student** nu e rea. Reveniți. ■ **Dinu MATEI — Sîntana (Arad).** Am reținut o singură secvență : „Sunetele acestea / ca niște fecioare / proaspăt îmbrăcate". ■ **Ada MUREȘAN — Iași.** Un semn încurajator ar fi **Lucian Blaga** : „Nu am decît doi ochi : / unul de lumină / și unul de întuneric. / Cu cel de lumină pătrund în noapte / (și e poate absurd / acest joc de licurici) / iar cu cel de întuneric / mă apăr de zi". ■ **Liliana NICULESCU — Iași.** Unele imagini au grație și transparență („Somnul luminii lunecă / Peste aripa asfințitului") altele sînt căutate și, de aceea, greoaie ; „Aud marea într-un cub de cristal / Risipind grădinile dintr-o sferă de răcoare". ■ **Nicoleta PĂUN — Iași.** Cusurul cel mare e că nu puteți scoate cuvîntul din regimul conversației pe cît de banale pe atît de pretențioase. ■ **Victor PĂUN — Băbeni (Vîlcea).** Am apreciat sentimentele nu și poezia care alunecă la mai fiecare strofă în proză și convenție : „Ce-am fi fost fără el ? / Mai săraci cu mult, mai mici / Mintea refuză să creadă chiar că ar fi cu putință" etc. ■ **Ion PTOLEA — Galați.** Vom publica un grupaj într-un număr viitor. ■ **Aurel POP — Satu Mare.** Mai puțină consistență ca altădată. ■ **Mihail RATEȘ — Tecuci.** Nu mă pot împăca cu „licențele" ortografice, gen : **„înegresti hîrtiea", „genul femenin"** etc. ■ **Dan Emilian ROȘCA — Timișoara.** Nu e rău, dar nici foarte bine. Păpușile sînt extraordinare. ■ **C. ROZENTZWEIG — Iași.** Peisajul toamnei vă inspiră melancolie cu ecou de romanță. Surplusuri verbale, parazitare, bineînțeles, diluează, slăbesc consistența imaginii. Am reținut cîteva versuri proaspete, între care : „Fiecare poem, iubito / ca un nou născut / scîncind între scutece / și mișcînd mîinile în aer". Am omis un cuvînt care explicitează fără folos. Mulțumesc pentru cuvintele bune. ■ **David RUSU — Deva.** Fragmentar sînt lucruri frumoase. Încercați să fiți mai puțin productiv, altfel spus stăruiți asupra textelor într-un efort de eliminare a „spațiilor albe" și a surplusului verbal care diluează. Aștept, în continuare. ■ **Iustin SEBASTIAN — Suceava.** În primul rînd „Convorbiri literare" e o revistă și nu un ziar (nu apare zilnic). În al doilea rînd, poeziile sînt, deocamdată, compuneri modeste și stîngace. ■ **Cătălin SEREDIUC — Suceava.** Cînd spuneți : „Va veni o nepăsare adîncă și plină de răni / O nepăsare atît de roșie încît / Nici nu-mi voi recunoaște inima", batеți pasul pe loc (**răni, roșie** și **inima** merg către un același sens). Alteori, comparația e pe cît de precisă pe atît de neinspirat „potrivită" : „Asemenea picăturii de ploaie / Ea trebuia mai ales să fie iubită" etc. ■ **Decebal SEUL — Izvoarele Sucevei (Suceava).** Ar fi ceva în **Auzind toaca ierbii.** ■ **Emil SIMA — Nedelea (Prahova).** Neconvingător și de astă dată. ■ **Constantin SÎRGHI — București.** Mai puțin convențională este **Vară multicoloră** : „Trec zilele vieții multicolore / în șir indian. / În garderoba anotimpului zglobiu, / stau grînele coapte pe umerașe". ■ **Cornel STOICA — Ploiești.** Formula eliptică pare a fi mai convenabilă : „Ascultam tălpile poetului orb / lovind arșița ploii / ca un baston de mareșal / nimeni / nu îndrăznea / să-i tulbure privirea". ■ **Daniela TEODORESCU — Constanța.** Talentul și o anumită originalitate a expresiei (lucru rar la cei foarte tineri) nu pot fi puse la îndoială. Trimite-mi și altceva, să alegem ce-i mai bun pentru „lansarea la apă". ■ **Ileana Carmen URUCU — Craiova.** Prea puțină poezie în multele mărturisiri sentimentale. Să mai așteptăm. ■ **Sorin VIDAN — Drobeta T. Severin.** Ușurință, abilitate asociativă, o tonalitate gravă care nu distonează sînt calități certe ; îndărătul lor însă nu deslușesc întotdeauna o voce fermă, un puls liric viguros.

D. D.

prezențe la „junimea"

atmosferă udă

Ploaia se face simțită de sus
Din adîncul negrilor nori.
Vîntul înfiorează totul,
Somnul
O răpește pe bunica.

E o solie a Majestății sale, Ploaia.
Cînd domnii de pe stradă
și-au ridicat umbrelele,
au auzit urgia ploii
cum cade-n capul lor :
Plici, plici, plici...

Rece, o doamnă privea
Prin lentilele reci
Un cîine ce se încălzea
Alături de un om
În haina udă, jilavă, plouată.

Se lasă seara violetă :
ascultăm cîntecul ploii
pe stradă, pe acoperiș.
Se plimbă veselă, Bătrîna !

O, dulce ploaie a înserării !
Mai dulce decît tine
Nu e decît
o altă ploaie.

amintiri

Spun amintiri
Și ele-mi apar cenușii
Ca zilele pline de ploaie.
Mă cufund în lumina lor
Și ochii, ciudat, îmi plîng.
Totul tremură și produce un sunet
Din suflet, pe care zboară frunze
și trandafiri uscați.
Strig, dar amintirile sînt trecute.
Acei frumoși ani, acele frumoase clipe
Au fost pierdute.
Iar eu voi fi amintire pentru un visător.

transmigrație

Am ajuns ca tine.
Trupul mi-e iarbă
Crescută pe rană.
Tremură sacadat
Scuturată de friguri și vînt.
Acasă e petrecere
Și dacă m-aș întoarce
Aș găsi doar iarbă cosită.
Iubesc parfumul trupului tău verde și zvelt
Dar mai cu seamă
Iți iubesc mușchii
Ascunși cu grijă
Sub pămînt.

pași tăcuți...

Pașii tăcuți de pe stradă
Împrăștie lumină în jurul lor.
Pașii tăcuți de pe stradă
Se bat unul cu un milion.
Ferește-i pe cei dragi de ei :
pașii tăcuți aduc ghinion.

Pașii tăcuți de pe stradă
Bucură-te cînd îi vezi,
încearcă să-i saluți pînă-n pămînt
căci soarele cînd îi revede
răsare iar și iar și iar...

Indira SPATARU

tinerețea, o tradiție

Revista „Convorbiri literare" de acum o sută douăzeci de ani era realizată de oameni tineri. Decanul de vîrstă, Vasile Pogor, avea 34 de ani. „Mezinul" — Iacob Negruzzi — 25. Spiritul diriguitor — Maiorescu — 27. Eminescu debutează în „Convorbiri..." la 20 de ani.

E bine să ne amintim aceste lucruri ori de cîte ori vorbim de cei care au adus pe lume sobra și academica publicație ieșeană, respectabili domni cu barbișon, după înfățișare mai degrabă membrii unui venerabil conclav de înțelepți. Erau, într-adevăr, înțelepți, adică oameni cu studii serioase, cu titluri universitare sau cariere politice conturate (în unele cazuri cu toate la un loc), erau înțelepți, dar și ambițioși, erau energici și clarvăzători în ce privește starea și devenirea culturii românești. Spiritul echilibrat, perseverența n-au fost tulburate de entuziasmul vîrstei. Tineri fiind, aveau sentimentul începutului, dar al începutului temeinic, subordonat unei veritabile strategii culturale. Tinerețea lor n-a fost o pură conjunctură biologică. Izbînzile ei s-au datorat mai multor coincidențe, unele, să le spunem inefabile, altele, precis determinate. Conjuncția unor spirite de excepție cu un climat (cel de după Unire) al cristalizărilor rapide s-a realizat pe deplin. Aspectul din urmă e foarte important căci tinerețea, faptele ei mari sînt în primul rînd o chestiune de climat.

Sigur, înaintașii ne sînt modele în multe privințe, nu într-atît însă încît ceea ce am dori să facem acum, urmîndu-le exemplul, să poată fi, într-adevăr, așezat alături de lucrarea lor. Vremurile sînt altele, oamenii sînt alții, statutul și menirea publicațiilor s-au modificat în chip esențial. Între lucrurile pe care, totuși, le putem prelua, cu adevărat profit, de la iluștrii predecesori se află și acela care, paradoxal, pare a dura cel mai puțin : tinerețea, mai bine zis creditul acordat cu atîta generozitate scriitorului tînăr. Convingerea că acesta poate enorm, că poate deveni un clasic al literaturii române mi se pare a fi una din lecțiile cu adevărat exemplare pe care „bătrînii" convorbiriști le-au lăsat urmașilor.

Creditul acordat tinereții e o chestiune delicată și poate tocmai de aceea de multe ori prost înțeleasă. Simplu, chiar simplist spus, o revistă nu face talente, ea descoperă, uneori, oferă șansa descoperirii și a afirmării, de cele mai multe ori. Cel mai eficient sprijin pe care îl putem acorda tînărului scriitor este să-l punem la treabă, să-i oferim spațiu publicistic și editorial. Convingerea că el poate mult, că nu e doar un novice neajutorat rezolvă toate dilemele. Spiritele acrite, care văd în cei tineri imaturitatea întruchipată și eterna superficialitate sînt ridicole. Cred în dreptul scriitorului tînăr de a fi tratat de la egal la egal cu confratele său consacrat, înțelegînd prin această egalitate o unică unitate de măsură, o neschimbată exigență. Stimularea tinerilor nu trebuie privită ca un act de filantropie, de bunăvoință, ci ca un gest firesc și fără rabat. Elogiile pripite strică mai mult decît nedreptele marginalizări ; ele deformează imaginea unei competiții ale cărei mari, extraordinare dificultăți nu pot fi învinse cu iluzii. Orice falsificare a realității este în acest caz defavorabilă cauzei. Politica literară, cu prisosință. Acele „îndrumări" care atentează la independența de gîndire, la impecabila moralitate , acele „afaceri" în care „profiturile" se împart între cel care susține și cel care se lasă susținut nu valorează în realitate nimic. Prin ea însăși, tinerețea e tot ce poate fi mai inadecvat obedienței, alinierii, vehiculării.

N-aș vrea ca toate de mai sus să sune ca o suită de percepte ale unui pedagog pedant și fără simțul realității. Îndrăznesc să spun că sînt convingerile pe care mi le-am format, ca să zic așa, în baza propriei mele tinereți și a celor de care am fost și sînt foarte aproape, fie din obligații redacționale, fie dintr-o curiozitate pe care, constat cu plăcere, încă nu am pierdut-o. Dar cum această experiență este prea puțin importantă pentru alții (ca orice experiență, de altfel) am să invoc din nou una din lecțiile iluștrilor înaintași. Între primele reacții ale lui Maiorescu la poezia lui Eminescu („poet, poet în toată puterea cuvîntului este d. Mihai Eminescu") și prorocirile aceluiași privind posteritatea poetului („Pe cît se poate omenește prevedea, literatura română va începe secolul al 20-lea sub auspiciile genului său") există un interval de timp în care Eminescu e mai puțin gratulat cu adjective, este în schimb, intens solicitat să-și publice creațiile în „Convorbiri literare", este trimis la studii, apoi chemat la redacția ziarului „Timpul", unde beneficiază de unicul privilegiu de a lucra fără odihnă, de a combate în tranșeele gazetăriei în numele unor idei și idealuri în care nu exista loc pentru tranzacții și concesii. Să reținem, așadar, că tot ceea ce a făcut mai important Maiorescu pentru Eminescu n-au fost îndrumările esteticianului clarvăzător, nici măcar adunarea poeziilor în volum, ci aprecierea exactă a unor disponibilități ieșite din comun și punerea lor într-o stare de emulație care să le valorifice pe deplin. Deși numele sînt excepționale, situația în sine nu e excepțională. Totul a decurs normal, logic, firesc. Și nu e nimic mai profitabil pentru un scriitor tînăr decît ca totul să fie normal, logic, firesc.

Daniel DIMITRIU

Gh. Petrașcu : „Curte venețiană"

structuri narative la Eminescu și Nerval (II)

Spre deosebire de structura închisă caracterizată prin circularitate, structura secvențială este liniară : secvențele, palierele se **înșiruie**, se înlănțuie sub forma unei **serii** identificabilă în dimensiunea sintagmatică a ansamblului textual. **Avatarii** și **Aurelia** sînt, în acest sens, exemple privilegiate. La Nerval, unde metatextul este mult mai dezvoltat, lucrul este explicit formulat : „un șir neîntrerupt de impresii care se înlănțuiau", „șir de întîmplări logice", „serie de încercări", „șir lung de încercări" etc. Să mai precizăm că, la fel ca în cazul structurilor circulare închise, structura serială este motivată și tematic. Înlănțuirea secvențială va fi întotdeauna conexată cu tema călătoriei reale sau simbolico-mitice, în genere un itinerar, cel mai adesea inițiatic care presupune în mod necesar etape succesive. Textele de care ne ocupăm pun în scenă două din ipostazele cele mai memorabile ale motivului călătoriei : metempsihoza, călătoria sufletului, a esenței (archaeu-lui) printr-o serie de trupuri, prin diferitele forme ale existenței materiale și inițierea orfică prin coborîrea în infern. La Eminescu, matricea generatoare este prima, la Nerval cea de-a doua. În cazul ambilor însă cele două itinerarii interferează. Prin aceste repere tematice majore, **Avatarii** și **Aurelia** intră în rezonanță cu alte cîteva momente de referință ale literaturii universale. Mai explicit livresc decît Eminescu, Nerval se racordează el însuși la un intertext preexistent citind în incipitul la **Aurélia** „modelele poetice ale unor astfel de studii asupra sufletului omenesc" : Swedenborg, Apuleius, Dante. Afinitățile și cu textul eminescian sînt evidente. Textele citate ar putea forma un hipertext (v. Riffaterre) la care ambele se pot raporta. Încă o referință ni se pare indispensabilă și aceea se numește Novalis cu **Discipolii la Sais** și mai ales **Heinrich von Ofterdingen.**

La Nerval, mai pregnant decît la Eminescu, serialitatea secvențelor se mai justifică și printr-o trăsătură specifică a explorării onirice : Nerval, ca și alți mari visători, ca și psihanaliștii de mai tîrziu, examinează nu visuri izolate ci serii de vise ce se leagă unele de altele prin imagini recurente. Secvențele onirice sînt micro-povestiri inserate în textul cadru și deci pasibile de a fi decupate din el. Edgar Papu (**Existența romantică**) pune această serialitate sumativă (constatată în general) pe seama faptului că onirismul, ca o componentă esențială a romantismului se încadrează, alături de alte elemente proprii acestui tip de existență, printre fenomenele de factură vegetală (opusă celei de tip animal, proprie structurilor închise ale clasicismului). Organismul vegetal s-ar caracteriza printr-o creștere nesfîrșită de tipul A+B+C+D etc.

Apropierea între **Aurélia** și **Avatarii** se justifică nu numai structural ci și prin comunitatea temelor și motivelor-cheie : preferința pentru ambianța orientală propice cultivării misterului, somnul și visul ca element conector între diferite existențe, cărțile vechi, transformismul oniric, interferența regnurilor, fuziunea figurilor, dublul, suprafețele oglinditoare, cercul, labirintul, asemănarea și recunoașterea, femeia sincretică, societățile mistice, peștera, masca, formulele magice și semnele enigmatice, androginia. Figura simbolică sub sămnul creia se află de la început cele două texte este cea a zeiței Isis. În **Avatarii** ea furnizează firul ordonator pe care se vor înșira avatarii, existențele succesive dar și momentele povestirii. În mitologia nervaliană, Isis este figura centrală, sincretică ce reunește toate ipostazele idealului feminin. Ea poate fi considerată matrice generatoare și model structural al textului tocmai datorită simbolisticii inițiatice pe care figura sa o polarizează. Probele pe care trebuie să le treacă cel ce aspiră la inițierea în misterele isiace, lanțul existențelor, vălurile succesive pe care le ridică în drumul său spre esență sînt transpuse — chiar și iconic — în configurațiile textuale, în serialitatea unităților care se înlănțuie.

Structura secvențială a **Avatarurilor** a fost pusă în evidență de toți exegeții care s-au aplecat asupra textului. Deschiderea ansamblului narativ este în primul rînd o deschidere, să zicem, obiectivă, avînd în vedere neterminarea nuvelei dar și una ținînd, așa cum am mai precizat, de natura sa structural-tematică, implicînd ideea că avatarii se pot succeda teoretic la infinit. Trecerea de la o secventă la alta (ca și la Nerval), deci de la o existență la alta, se face, în general, prin somn și moarte, dar o moarte care nu e decît o tranziție (o trezire) spre (într-o) nouă viață : regele Tlà moare și se cufundă într-un întuneric „asemenea celui din somnul fără de vis, un întuneric fără spațiu și timp" ; Baltazar este înmormîntat cu vocabula Tlà răsunîndu-i în ureche și iese din mormînt în chip de marchiz care, la rîndul său, se cufundă într-un somn „mortuar" din care se va trezi seraficul Angelo. Legătura între secvențe mai e asigurată și de alte elemente conectoare, reperabile în substanța textuală. Să mai remarcăm faptul că linearitatea evidentă la suprafața textului este (între)ruptă la nivelul fiecărei secvențe prin saltul într-un alt timp — trecut sau viitor. Cu excepția primei secvențe în care Tlà își vede viitorul prin practici magice, bascularea într-o altă existență se face prin adormire și vis ca și în **Sărmanul Dionis** sau **Umbra mea** și ca și la Nerval. Exemplul cel mai pregnant este acela al lui Baltazar care se visează cocoș. Dat fiind că acesta, la rîndul său, doarme și visează ne aflăm în fața unei forme — e adevărat nedezvoltate — a tipului de povestire bazat pe înglobare succesivă și procedeul punerii în abis.

Pentru a reveni la ideea inițială, să precizam, în sfîrșit, în ce ar consta închiderea deschiderii — ea rezidă tocmai în linearitatea structurii care nu permite, sau permite în mai mică măsură, dezvoltările arborescente, colaterale. S-ar putea poate vorbi de o îngustime a sintagmaticului opusă diversității și mobilității paradigmaticului.

Marina MUREȘANU IONESCU

iannis gudelis

călătoria

Scriitorul grec Iannis Gudelis s-a născut în 1918, într-un sat din sudul Peloponezului, lîngă legendarul Taigetos. Rădăcinile familiei sale coboară pînă în Bizanț. Își începe cariera ca om de știință, dar corabia sa îl aduce la țărmul literaturii. Fondează editura DIFROS, al cărei binemeritat renume se datorează publicării operei lui Nikos Kazantzakis, autorul lui Zorba, cu care Gudelis va lega o mare prietenie. Activitatea de editor a lui Iannis Gudelis e secondată de numeroasele articole despre operele unor scriitori de seamă greci și străini, publicate în paginile revistei literare trimestriale „Kenuria epoha“ (Noua epocă), pe care o conduce. Nu o dată revista din Atena a găzduit cu generozitate poezie și proză românească. Cunoscut mai ales ca poet și prozator, Gudelis scrie deopotrivă teatru, semnează cărți de critică literară. Este Președinte al Uniunii Criticilor din Grecia. Opera lui Iannis Gudelis (tradusă în limbile: franceză, engleză, italiană, macedoneană, polonă, română, rusă, sîrbă, spaniolă) a fost încununată cu Marele Premiu de Stat, ca și cu alte cîteva premii internaționale. Lui Iannis Gudelis îi plac esențele tari. Ne vom pătrunde de acest adevăr citind romanul **Bătrînul**. Versul: „Fie ca memoria noastră să trăiască drept“ (**Către sfîrșit**) e o premoniție a ideii romanului. Narațiunea relevă tragismul neînțelegerilor de tot soiul generate de războiul civil. Bătrînul nu le dă ascultare alor săi, și pornește într-o primejdioasă călătorie spre locurile natale. La optzeci și doi de ani, Bătrînul vrea să-și revadă măslinii, încărcați de rod. El nu alege drumul lesnicios, pe mare, ci unul aspru, nedrept de aspru, în tovărășia colbului și a răbdătorului asin. Asadar, nu val legănat, nici glasuri de sirene, ci — răsturnare a mitului odiseic — întoarcere într-o altă Itacă. Bătrînul nu revine la fericire, ci, întru fericirea celorlalți, la deplina liniște. De dincolo de viață.

D. F.

„Mă întreb fără încetare ce trebuie să fac, monologa bătrînul, pentru a mă elibera. Din cîte văd, n-o să-mi fie ușor să ies viu de aici; tot ce se petrece afară începe să-mi apară ca un vis frumos; lumea, cea de sus, cea de jos, toate mi se învălmășesc în cap; încerc să-mi păstrez privirea limpede ca să alung coșmarurile care mă sufocă.

Să cîștig timp! E mare lucru; m-ar fi putut lichida încă din prima zi; știu bine pentru ce n-au făcut-o încă, dar nu trebuie să-mi risipesc fără folos timpul și suferințele. Esențialul e să cîștigăm. Însă ce anume? Dispariția mea e o nimica toată, nu schimbă nimic. Dar să atingi venerabila vîrstă de optzeci de ani, să vezi, să trăiești, să citești și să auzi atîtea, și, totuși, să nu poți spune un cuvînt, nici măcar în ceea ce te privește — nu, asta nu voi accepta în ruptul capului. Îl pizmuiam pe Telos Atenianul, dar este, oare, acesta un simbol al virtuții ori un model de egoism? Și cine s-ar fi gîndit la Telos Atenianul dacă Solon nu mi l-ar fi prezentat ca pe o pildă de fericire? Dar chiar Solon însuși, dacă va fi descoperit, după exemplul lui Telos, adevăratul destin al omului, de ce a plecat departe, atît de departe de Telos Atenianul? Fără îndoială e ceva să mori în vreme de pace și în tihnă, dar nu e asta doar o jalnică despăgubire pentru apariția noastră pe lume? Iar sufletul, ce e sufletul?

Creștinul spune: „La ce slujește să cucerești lumea întreagă dacă omul își pierde sufletul?“. Iar sufletul meu ce înseamnă? Dacă am avea mai multe întrupări, am dobîndi tot atîtea suflete? La urma urmei, eu am învățat ceva, am fost învățător, mi-a plăcut să mă instruiesc. Sînt atîția care vin pe lume cu ochii închiși, și pleacă la fel. Uite, Trunias ciobanul, care în clipa asta se scarpină în fața mea, dacă l-aș întreba: „După tine, Trunias, omul e răspunzător de soarta sa, de sufletul său?“. Ce mi-ar spune?

— Tot ce am învățat e să-mi pasc turma, numai pentru ea sînt răspunzător. Să fiu trimis în infern pentru a fi fript ca mielul pascal? Nu văd la ce bun.

— Desigur, bietul meu Mitso, întru cît ești mai presus decît primii ciobani de pe acest pămînt? Ai văzut aievea, ai ascultat radioul, ai citit ziare și, în limba ta neaoșă, ai ascultat împătimit politică, ori ai cîntat din fluier, pierdut pe dealuri. Dar, oare, te deosebești mult de vechii ciobani? Ai auzit vorbindu-se despre o lume nouă; ieri seară, m-ai întrebat: „Ce zici, bunicule, crezi că va veni? Ai citit mult în viața dumitale; ai copii învățați, ei ce spun?“. „Va veni, Mitso Trunias, ți-o repet. Și nu sînt vorbe de încurajare, de care am nevoie cel dintîi eu însumi, ca să-mi întăresc demnitatea, pentru care am jertfit totul“.

Ai dat din cap, Mitso Trunias, și ai rostit ceva îngrozitor:

— Dacă va veni, bunicule, va fi bine. Dar, dacă nu, cînd ne vor scoate la umblătoare, de va fi soare, am să scuip în sus, chiar dacă-mi va pica înapoi pe creștet, fiindcă înseamnă că soarele nu-i făcut să ne lumineze, ci să ne orbească.

Se poate ca noaptea să lumineze mai bine gîndurile; trebuie ca, în această noapte de decembrie, să găsesc un răspuns.

Îmi amintesc cît de frămîntat eram și eu de chinuitoare enigme: Dumnezeu, sufletul, de unde vine viața, unde se duce, ce e moartea, ce înseamnă ea, există cu-adevărat?

Acum văd moartea urcînd și coborînd în acest beci al lui Calergis, în chip de fascist hit. Iată de ce îmi trebuie neapărat un răspuns. Bătrînul învățător se cuvine să ia acest examen, n-ar vrea să-l piardă...

Bătrînul își trecu peste frunte mîna ridicată, își atinse tîmplele, își mîngîie creștetul, apoi începu să-și frece ușor trupul, pînă la tălpi.

— Astea-s fleacuri... Trebuie să schimbăm lucrurile, să le îmbunătățim. E tot ce contează“.

•

La Organizație, în această seară era sărbătoare.

Fotinakos striga în gura mare: „Am adus vin! Beți cît vă țin chingile, așa mi-a ordonat Mavrukos. Dacă mai vreți, mă duc după alte sticle!“.

— Cred că jumătate le-a băut pe drum, zise Sulakos, îl auziți? E deja beat.

— E singurul lucru bun pe care l-ar fi putut face, vinul băut de căpitani se transformă, pentru noi, în dinamită, preciză Crileas.

— Văd deja pieile noastre întinse la ei pe gard, se plîngea Stavraina. La aceste cuvinte, deținuții înmărmuriră.

— Liniștiți-vă, copii, li se adresă bătrînul, încercînd să redea tuturor curajul, chiar și lui însuși.

— Să ne liniștim, la ce bun? Asta-i va împiedica să ne extermine? începu să strige Sterneas.

— Nu, nu ne vor putea extermina, căci copiii noștri vor trăi pentru a depune, într-o zi, mărturie.

Ceilalți clătinară din cap.

— Să depună mărturie... șopti bătrînul. Firește, în această clipă noi sîntem cei care mărturisim. Apoi se cufundă iarăși în gînduri; de cînd era în închisoare, se deprinsese să trăiască singur, numai cu gîndurile sale. Am zis „să depună mărturie“. Dar împotriva cui? Cine este acuzatul și cine vinovatul, contra cui vor depune mărturie copiii? Vinovați sînt ei, ori natura umană, ori dumnezeu? Sînt veacuri de cînd cărțile vorbesc despre acest lucru, viii și chiar morții se bat pentru asta cu istoria, cu tăcerea ei, pentru ca, în cele din urmă, să nu afle nimic.

El se uită la gamela cu supa de seară, așezată la capătul scării, și se lăsă pradă gîndurilor: a mînca, a bea — totul probează imperfecțiunea vieții; trebuie să beau, trebuie să mănînc, o sumedenie de „trebuie“, prea mult pentru biata noastră carapace! Și această viață, care sufocă viața!

Ochii obosiți i se închiseră, cînd trapa se deschise brusc și un val de lumină inundă pivnița. Din nou deținuții începură să coboare, apărură încălțările, apoi trupurile, împinse cu lovituri de picioare de către gardieni.

•

Era limpede că Maninos avea să scape teafăr. Îi spuseseră în seara asta: „Strînge-ți boarfele; mîine dimineață o iei din loc“. Dar, înspăimîntat cum era, nu reușea să se liniștească: nu se simțea în siguranță decît dacă s-ar fi aflat la patruzeci de leghe de beciul lui Calergis. Nici chiar la Calamata n-ar fi avut liniște, îi spusese bătrînului: nu se va opri nicăieri pînă ce nu va ajunge acasă printre ai lui.

— Am să le spun să facă tot ce se poate, chiar imposibilul, ca să te elibereze, am să le zic să răscolească tot orașul.

— Sînt sigur că se vor da peste cap. Gerakakis a primit deja scrisorile din partea acelor oameni influenți, dar nu le dă ascultare, îl împiedică Mavrukos.

— Dar atunci de ce nu te-au împușcat? Crede-mă, o să scapi viu și nevătămat, îi dădea zor Maninos, întremîndu-l.

— Hm... Știu prea bine ce urmăresc ei: vor să pună mîna pe copiii mei. Îi pizmuiesc. Vuniseas mi-a dovedit-o de multe ori. Le-am zis: „Februarie a trecut. De ce mă mai țineți aici? Dacă sînt vinovat, judecați-mă și executați-mă. Dacă nu, eliberați-mă, nu cer îngăduință, ci dreptate“. „Scrie-le copiilor să vină după tine!“. „Copiii mei respectă legile așa cum se cuvine“. „Capitala trebuie curățată, bunicule. Scrie-i unuia dintre copii să vină să te ia; celui mai bun!“. „Îl vreți pe cel mai bun? Ei bine, nu, nu voi scrie nici unuia“.

— Și atunci te-au bătut. Dar acum, dacă vine armata, o să scapi, bunicule, ține-te tare, curaj! Știi, cînd mă gîndesc că o să fiu liber, parcă-mi cresc aripi.

— Ascultă, cum îți închipui că-mi vor da drumul să plec, în starea în care sînt, cînd aici mă cunosc și pietrele? E cu neputință, nu voi mai ieși la lumină, niciodată. Doamne, oare cînd voi scăpa de martiriul ăsta?

Încercă să-și imagineze cum va arăta mort; trupul său țeapăn, acoperit de zdrențe, dus de niște necunoscuți și aruncat dumnezeu știe unde... Kivelis, care îl însoțea întotdeauna cînd mergea să-și facă nevoile, îi zisese într-o zi că pe plajă, într-o peșteră săpată de mare, erau aruncate trupurile prizonierilor executați.

— Ai îndatorirea, micul meu Kivelis, să afli locul acela, să-l arăți copiilor mei și să le spui că nu doresc nimănui un asemenea sfîrșit. Că nimeni nu e răspunzător, nimeni...

Oricît de dulce, de plăcută ar fi viața, atunci cînd suferința e peste puterile tale, sfîrșești prin a-ți dori moartea. Își aducea aminte de chipul unor bărbați grav răniți implorînd moartea, care avea să-i elibereze de chinuri. „Oare nu sînteți și voi oameni? Nu vă e milă de noi?“ se rugau. „Puneți capăt, pentru numele lui dumnezeu, martiriului nostru“.

Acum bătrînul ar fi vrut să moară. În această seară, executaseră trei prizonieri, ale căror trupuri zăceau fără viață pe paturile lor jalnice. Bătrînul, după obicei, le citea ultima rugăciune.

Mîine dimineață, Maninos va pleca, băiatul acesta era singura legătură care îl mai putea apropia de familie. Dar ce mesaj să le transmită, de vreme ce era atît de sigur că ai lui erau gata să facă și imposibilul?

Îi veni în minte un gînd, pe care altădată îl alunga departe de el: să le trimită cîteva vorbe de bun rămas, pentru totdeauna, prin Maninos; era întemeiat gîndul lui: ai lui se vor resemna, în sfîrșit; timpul va mai domoli supărarea. Se apropie de morți și începu să psalmodieze: „Fără prihană porniră pe cale...“.

Maninos izbucni în hohote de plîns.

— S-a terminat, n-o să ies viu de-aici... M-au mințit, bunicule, m-au mințit... Or să mă împuște, vai de norocul meu, nu vreau să mor!...

— Încetează, băiete, plînsul nu-ți ajută la nimic; ceva îmi spune că nu te-au mințit. Tu vei ieși viu de-aici. Dacă nu, te-ar fi împușcat împreună cu ăștia, sărmanii — zise, arătînd spre cele trei cadavre. — Nu mai plînge, mai bine ajută-mă să desfac cureaua mortului. Eu nu pot să mă aplec.

— La ce-ți trebuie?

— Dă-mi-o, de cîte ori să-ți spun! își pierdu răbdarea bătrînul.

Maninos se aplecă peste trupul neînsuflețit și, ușor, de parcă s-ar fi temut să nu-l trezească, îi trase cureaua de piele. Bătrînul o așeză sub pernă. Peste puțină vreme trapa se deschise și oamenii apărură să ia cadavrele. Îi spuseseră lui Maninos:

— Na-ți ultima rație.

Păli deodată, bietul de el.

— Cum? Ultima? Înseamnă că s-a zis cu mine, o să mor, nu-i așa? întreba în neștire, gata să izbucnească în lacrimi.

— Tacă-ți gura, prostănacule! Fă-ți catrafusele, că vaporul vine astăzi; nu știu dac-ai să pleci la noapte sau mîine în zori, dar, oricum, ai să pleci cu...

El înghiți pe nerăsuflate rația și se puse pe plîns. Plîngea de bucurie.

— Doamne! E prima zi fericită de cînd sînt aici; vei fi mesagerul meu, măi băiete, nu-i așa? Te vei duce să-mi vezi copiii, da? Da sau nu?

— O să mă duc, bunicule, jur.

— Uite, bucata asta de pîine. Dă-le-o din partea mea. Să nu te atingi de ea, orice s-ar întîmpla. Vor găsi în ea binecuvîntarea — bătrîna, sărmana, copiii, nepoții, nurorile, toți... Le dau o povață: să rămînă la fel, uniți, să nu caute răzbunare; știu că asta nu le stă în fire magnioților, că dispăruții vor să fie răzbunați, dar uneori chiar morții înșiși se răzgîndesc. Asadar, spune-le să nu plîngă, ci să se bucure de moartea mea, pe care o simt ca o eliberare... Firește, nu așa îmi închipuiam sfîrșitul, dar acum nu-mi mai e frică; am izbutit s-o înving. Nu mă poți înțelege, puștiul meu drag, dar ascultă-mă și crede-mă; nu-mi mai e teamă de nimic; sînt liniștit.

— Bunicule, dac-ai ști cît te admir! Eu tremur de frică...

Bătrînul făcu semnul crucii deasupra bucății de pîine, luă o fărîmă de miez, o muie în gură, apoi îi întinse cu evlavie lui Maninos pîinea, ca pe o neprețuită comoară. Îl mîngîie pe creștetul zburlit și îi zise:

— Fii binecuvîntat! Din toată inima îți doresc binele, dea Domnul ca drumurile să-ți fie deschise, să ajungi întreg și teafăr în familia mea. Te vor primi cu duioșie, ca pe copilul lor, așa va fi întocmai, fii încredințat de asta.

— Numai de-aș ajunge întreg și teafăr. Sfîntă Fecioară, vindecătoarea oropsiților!

— Vei ajunge așa cum dorești, sînt sigur. Domnul nostru veghează ca tu să-i găsești deopotrivă sănătoși pe toți ai mei.

Mișcat, bătrînul tăcu brusc.

Fiecare se gîndea la ale lui. Sorbiră cu lăcomie cîteva înghițituri de apă.

— Și acum, odihnește-te, îi zise bătrînul.

Apoi începu să-și citească rugăciunea de îngropăciune. Maninos, auzind numele bătrînului, se răsuci în pat.

— Bunicule, ce faci, îți chemi moartea?

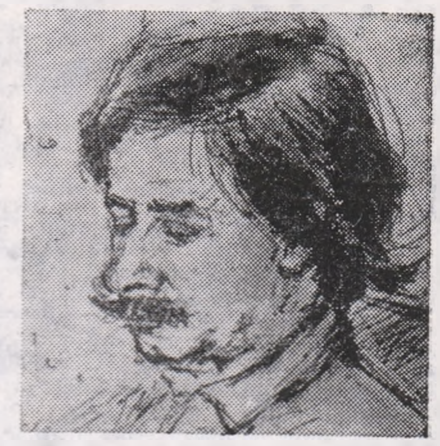
— Da, tîncul meu.

— Nu fi asta, bunicule, nu cădea în ispita diavolului... O să scapi și dumneata, o să vezi, sigur o să scapi...

— Bine, bine, dormi. Trebuie să dormi, pentru ca mîine, cînd vei porni la drum, să fii odihnit.

Prezentare și traducere de
Doina FLOREA

mimmo morina
(luxemburg)

Sicilian de origine, stirpe de țăran orgolios și vehement, MIMMO MORINA trăiește, scrie și editează o splendidă revistă de poezie „Europa“, în Luxemburg. Cele două cărți: **A canne mozze** și, mai ales, **Hiera** (transpusă în franceză de Guillevic și cu o cordială prefață de Giancarlo Vigorelli) l-au impus ca pe un autentic poet al concretului, din unghiul ironiei corozive. Cu toate acestea, poezia sa e traversată de seva pămîntului natal, violența expresiei fiind echilibrată de-o anume irizare elegiacă. Pudoarea estompează fluxul sentimental, fiorul liric temperîndu-se prin inserția unei „proze“ — de la știrea din ziar pînă la anunțul erotic publicitar. O voce devotată, întru neîmbătrînirea poeziei în acest secol mașinist.

h. z.

stradela telefonului

Erai stradele fără nume
dar
suflarea scribului de stihuri
te ancora de fire
și conjuga cu verbul
ce traversează marea
fără acel schifazzu
prin simplul gest
al miinii
sale

lunete

Copilăria
mi-e legată
de tusea de motoare gîfîind
spre obcine siciliene
tocite osii de cotigi cîrpiră ritmul
și vocile
par zalele de sunet potrivite
cum
melosul telalului preschimbă
coloarea frunzei
anotimpul

maternă glie

O! cît ești de frumoasă
mamă
în clipocitul zorilor
pruncieí mele
ostrov
liman
corole ivind în fulgerare
în cosmos
peste țărm
privirea ta o! dulce mamă
mîngîiere

24 noiembrie/ 15 aprilie

Aprilie
romanță — lună a iubirii
estompate
îl simt pe tata-n sînge
așezat
pe-acea banchetă
el — gloria pe drumuri cu corsarii
cu arma albă
lunecînd
pe foaia — palimpsest — un act
civil
la primărie
pe margine c-o însemnare
data
și lîngă ea o alta
și

Transpunere de Horia ZILIERU,
Ion DEACONESCU

Redacția: Iași, str. Gh. Dimitrov nr. 1, telefon (981) 16242 ● Administrația: București, Calea Victoriei nr. 115, tel. (90) 506618.

Colegiul de redacție
Redactor șef: **Corneliu Sturzu**
Secretar responsabil de redacție: HORIA ZILIERU
Andi Andrieș, Daniel Dimitriu, Ioanid Romanescu

● Prețul unui exemplar, lei 5.
Abonamente: 6 luni, 30 lei; 1 an, 60 lei
Apare pe 20 ale lunii

Pentru străinătate abonamentele prin ILEXIM — departamentul export-import presă, București, str. 13 Decembrie nr. 3.
P. O. BOX 136 — 137, telex 11226.

54737 cd. 853 I. P. Iași